COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS SOCIETATIS IESV,



IN LIBROS ARISTOTELIS, qui parua Naturalia appellantur.



LVGDVNI,
EX OFFICINA IVNTARVM.
CIↃ. IↃ. XCVII.

PROOEMIVM.



Res operi subiecta.

IBRI Aristotelis, quos nostrates Philosophi parua naturalia, id est, parua de rebus naturæ opuscula inscripsere, supplementa quædam sunt librorum de anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, quæ aut omnibus viuentibus conueniunt, vt mors & vita: aut solis animantibus, vt vigilia, somnus, respiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & scribendi rationem, quam in Meteoris ob eas causas, quas ibidem exposuimus. Quod tamen ad libros de sensu & sensili attinet, in quibus Aristoteles de sensuum organis, eorumq; obiectis potissimùm differit, statuimus nihil hoc loco in eos commentari, quod tota ea disputatio abundè tractata, atque illustrata à nobis sit in libris de anima, quos vnà cum libris de ortu, & interitu propediem fauente Deo in lucem edemus.

***

IN



IN LIBRVM DE MEMORIA, ET REMINISCENTIA.

Quid, & quotuplex sit memoria.

CAPVT I.



EMORIA fuso vocabuli significatu tribus modis à Philosophis accipitur, vt tradit partim M. Albertus in summa de homine tractatu de memoria, partim alij variis in locis. Primùm pro ipsa facultate, seu potentia, qua recordamur: secundò pro recordandi actu: tertiò aliquátulùm impropriè pro habitu, seu imaginibus, quarũ interuentu memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet potentia recordandi nihil aliud est, quàm vis animæ, quæ rerũ cognitarum imagines, tanquam depositũ recondit, ac seruat, vt eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quò pertinet illud D. Damasceni lib. 2. fidei orthodoxæ c. 20. *Vis ea qua meminimus, est memoria, ac recordationis origo, & promptuarium:* & illud D. Augustini lib. 10. Conf. cap. 8. *Omnia recipit recolẽda, cùm opus est & retractãda grandinis memoriæ recessus, & nescio quid secreti, atque ineffabiles sinus eius; quæ omnia, suis quæque foribus, intrant ad eam, & in ea reponuntur, nec ipsa tunc intrant, sed rerum sensatarum imagines illic præsto sunt cogitationi reminiscenti eas.*

Memoria tribus modis accipi.

D. Damasc.

D. August.

PORRò (vt præter alios edisserunt Simplicius tertio de Anima text. 20. D. Thomas 1. p. q. 79. art. 6. Alensis 2. p. q. 69. m. 1. art. 1. Scotus in 4. d. 45. q. 3.) memorandi facultas duplex est, vna sensitiua, quæ in capite sedem obtinet: altera intellectiua, quæ in ipsa animi nostri substantia insidet. De sola autem sensitiua agit Aristoteles hoc in libro, cùm doceat memoriam esse phãtasmatum: & in ea tantùm animæ parte sitam esse, in qua imaginatio consistit. De eâdem locutus est D. Damascenus loco ante citato statuẽs memoriæ organum esse posteriorem cerebri ventriculum, quem occipitium vocát. Intellectiuam tradidit Aristoteles 3. de Anima

Memoria sensitiua.

Memoria intellectiua.

cap.4.text.6.cùm docuit animam esse locum specierum, non totam, sed intellectum: de qua etiam interpretandus est D. Augustinus lib. 10. de Trinit. c. 11. cùm ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem vnam esse mentem, hoc est, in vna eademque mente inhærere.

Esse verò admittendam istiusmodi intellectiuã memoriam ex eo constat, quia recordamur rerum vniuersalium, & immaterialium, quarum notio non in potentiam organo corporis affixam, sed in aliam facultatem nobiliorem, & materiæ expertem cadit. Item, quia cum pars sensitiua habet thesaurum specierum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectiua pars, quæ excellentior est. Præterea, quia anima separata recordatur eorum, quæ in hac vita gessit, vt affirmat D. Augustinus in Psal. 108. & D. Gregorius quarto libro Moralium capite quadragesimo secundo, constatque tum ex sermone Abrahami ad diuitem Luc. 16. Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autem similiter mala: tum ex verbis ipsius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos habebat.

Animam separatam recordari eorũ, quæ in vita gessit.

Qvare minimè audiendus est Auicenna, qui libr. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. intelligibilium specierum thesaurum homini denegat aiens non conseruari in mente humana species intelligibiles, totámque intellectiuæ recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiæ, quam finxit cœleste quoddam lumen infundere in animam nostram, vt rerum notitiis imbuatur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam 1. p. q. 79. art. 6. & libr. 2. contra gent. cap. 74. Vide etiam Scotum in 1. dist. 3. quæstione 6.

Discutitur num memoria intellectiua propriè memoria sit, an non.

CAPVT II.



Væri solet etiam inter eos, qui intelligibilium specierum thesaurum in nostris animis dari confitentur, vtrum memoria intellectiua simpliciter ac propriè memoria dicenda sit. Nonnulli partem negatiuam amplectuntur eo potissimùm argumento, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: siquidem non nisi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cùm non sit abiuncta à singularibus conditionibus, non videtur spectare per se ad intellectum, sed ad sensum. Cui opinioni haud obscurè adstipulatur Diuus Thomas libro secundo, contra gent. capite 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitiua ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore: non enim est nisi præteriti, & cùm non abstrahatur à singularibus conditionibus non*

Negatiua partis arg.

non pertinet ad partem intellectiuam,quæ est vniuersalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit cõseruatiuus intelligibilium, quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus. Hæc D. Thomas:quibus similia docuit M. Albertus in summa de homine,tract.de memoria.

PROPOSITA dubitatio ita expedienda est. Si dicamus ad rationem eius memoriæ, quæ absolutè ac propriè memoria vocatur,requiri,vt eadem potentia habeat in se species,quæ res singulares,& determinati temporis differentias repræsentent; tunc iuxta eorum sententiam, qui arbitrantur hoc vitæ statu non dari in nostro intellectu imagines rerum singularium,asserendum est memoriam intellectiuam, quæ animæ in corpore existenti conuenit,non esse absolutè propriéque memoriam.Quod placet M. Alberto,& D.Thomæ loco citato & Ferrariensi in commentariis libri 2.contra gent.c.74. Si autem statuamus vel dari species illas rerum singularium in intellectu nostro: vel ad rationem prædictæ memoriæ non oportere, vt in eadémmet potentia eiusmodi species hæreant,& conseruentur;sed sufficere inesse illas in phantasia à cuius actu intelligendi vis ad singularium notitiam determinetur; pronuntiandum erit memoriam intellectiuam propriè & absolutè memoriam esse,quod affirmat Scotus in 4. distin. 45. qu.3.Vtrumlibet horum,probabilitatem habet,vt constat ex iis, quæ de cognitione singularium, & de speciebus intelligibilibus partim in 1. Physic. partim in 3. de Anima à philosophis in vtramque partem disputari solent. Quæ non est cur à nobis in præsentia aut repetantur,aut anticipentur.

Solut.dub.

In nostris cõment.1. Phys. c.1.q.4.

ERIT etiam qui petat,quo pacto anima separata recordetur singularium,cùm ad eiusmodi actum non possit iam determinari ab interno sensu. Quæ dubitatio locum habet apud eos qui putant in intellectu,dum est in corpore,non imprimi species rerum singularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam secum deferre.Respondendum cum D.Thoma 1.part.qu.99. art. 4.animam separatam cognitione naturali cognoscere, meminisséque singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore; eiusmodi enim species determinatè illi repræsentant singularia cum suis conditionibus,si non omnia,saltem ea,ad quæ peculiarem obtinent habitudinem,vel ob antecedentẽ notitiam,vel ob aliquam affectionem,aut aliud quid ex diuinæ prouidentiæ ordine.In sententia vero illorum,qui arbitrantur nostrum intellectum in hoc vitæ statu haurire è sensibus imagines rerum singularium, nullam ingerit difficultatem proposita quæstio:cùm anima à corpore abiuncta per eiusmodi species recordari possit rerum singularium;quæ iis repræsentantur.Quod ad finem librorum de Anima in tractatu de anima separata planiùs differemus.

De recordatione animæ separatæ.

Memoriam intellectiuam non esse facultatem re, aut essentia ab intellectu distinctam.

CAPVT III.



VÆSTIO est, num memoria intellectiua & intellectus differant inter se tanquam duæ potentiæ. Putant nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. distinctione 14. quæstione 2. circa secundum principale, quibus ipse etiam libentiùs assentitur, videtúrque hæc pars hisce rationibus concludi. Mens humana dicitur ad sanctissimæ Triadis imaginem diuinitus efformata; quia vt in vna essentia diuina tres sunt personæ, ita in anima tres potentiæ, intellectus, memoria voluntas. Non igitur memoria & intellectus eadem facultas sunt. Item memoria tendit in rem cognitam, vt cognita est, intellectus in rem absolute spectatam: ergo cùm diuersa ratio obiecti, potentiarum distinctionem arguat, diuersæ potentiæ erunt intellectus, & memoria. Tertio eadem causa distinctionis videtur esse in viribus sensitiuis, & in intellectricibus: sed in viribus sensitiuis alia potentia apprehendit, alia conseruat: quæ enim per communem sensum apprehenduntur, seruantur in phantasia, quæ per imaginem, in memoria; vt alibi ostendemus, traditque Auicenna 6. Natur. libro quarto, capit. 1. Non est igitur, cur intellectus à memoria intellectiua non distinguatur. Accedit testimonium Diui Augustini 10. de Trin. cap. 11. vbi tria in mente constituit memoriam, intelligentiam & voluntatem, additque horum vnum, nempe intelligentiam oriri ex memoria. Cùm igitur nihil ex se ipso oriatur, patet memoriam, & intellectum non eandem esse animi facultatem, sed aut re, aut saltem essentia inter se distingui.

1. argu. partis affir. — *2. argum.* — *3. argum.* — *D. August.*

ASSERENDVM tamen est intellectum, & memoriam intellectiuam, vnam eandémque esse animi facultatem, nec re, nec specie diuersam. Primùm quia eiusdem est seruare habitus & iis vti: at intellectus seruat habitus memorandi, id est, species intelligibiles; vt docet Aristoteles lib. 3. de Anima cap. 4. text. 7. vbi intellectum patientem appellat locum, seu thesaurum specierum. Quare idem intellectus, eadémque facultas erit, quæ iis vtitur intelligendo, & memorando. Secundò, quia simplex rei cognitio, & recordatio non inueniunt in obiecto discrimen per se, sed accidentarium tantùm: illa enim fertur in rem absolute; hæc in re, vt antea cognitam: quæ rationes non per se variant obiectum. Tertiò, quia frustra ponitur facultatum multitudo, vbi sat est vna eadémque potentia: sat est autem vna potentia ad intelligendum, & recordandum, non minus, quàm ad apprehendendum, & iudicandum: stabiliturque argumentum, quia reminiscentia, qua rerum immaterialium recordamur, constat ex discursu

Responsio ad quæst. 1. ratio pro parte negat. — *2. Ratio.* — *3. Ratio.*

Cum D. Th. 1. part. q. 79. art. 7.

De hac re D. Damasc. lib. 2. Fid. cap 12. & Augu. lib. 14. de Trin. c. 12. & lib. 12. c. 4. D. Basi. hom. 10. in Genes. Rupert. lib. 3. de Trinita. & eius op. cap. 3. & 5.

discursu circa res immateriales, qui necessariò ad intellectricem vim pertinet, cuius est circa talia discurrere.

ARGVMENTA verò quæ oppositum suadebant, paruo negotio diluuntur. Ad primum dicendum rationem imaginis, & similitudinis, quæ in nostra anima comparatione Dei inuenitur, spectari præcipuè secundum actus verbi amoris, vt declarat D. Thomas prima parte, quæst. 93. art. 7. & Durandus in 1. distinct. 3. parte 2. quæst. 3. quia videlicet vt pater in diuinis per actum notionalem suæ intellectionis gignit Filium; & Pater simul ac Filius per actum amoris vtrique communem spirant Spiritum sanctum: ita noster animus cogitando interiùs format conceptum, seu verbum: & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit. Verùm quia principia actuum sunt potentiæ, atque habitus: & vnumquodque virtute in suo principio continetur, monet ibidem S. Thomas posse etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi secundum potentias, prout in eis actus virtute existunt. Non tamen oportet prædictam similitudinem in eo cerni, vt quemadmodum in vna essentia diuina tres sunt personę realiter distinctę: ita in nostra anima tres sint potentiæ, intellectus, memoria, & voluntas re, aut specie diuersæ: sufficit enim numerari vtcunque tres potentias: & si earum aliquæ essentiali & reali discrimine distinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria & voluntas: aliquæ accidentariò tantùm, videlicet intellectus & memoria. Lege D. Thomam in quæstionibus de Veritate quæst. 10. art. 3. & in 1. dist. 3. quæst. 4. art. 1. *Solut 1 art par. parte cōtraria. Imago Trinitatis vt nostra anima sit impressa.*

AD secundum dicito rem in se, & rem vt cognitam, non includere rationes, quæ per se varient obiectum, atque essentiæ discrimen inuehant. *Solut. 2.*

AD tertium, organum memoriæ exigere temperamentum, quod obseruiat diuturnæ conseruationi: officia verò sensus communis, & imaginationis eam qualitatum compositionem requirere, quæ tantummodo apta idoneáque sit ad facile recipiendum: hanc autem à priori necessariò diuersam esse, quia mollia promptè recipiunt, male retinent: dura pertinaciter seruant, ægre recipiunt. Vnde est quod sensus communis, eiúsque thesaurus in diuersa parte cerebri debent consistere, similitérque, imaginatio & eius Promptuarium (si tot sensus interni constituendi sint, qua de re alibi.) Ex quo sequitur has potentias vt situ, ita & re ipsa inter se distingui. In intellectu autem & memoria intellectrici longè diuersa ratio est. Nam cùm in corpore non hæreant, haud quaquā ad functiones suas obeundas organorum & temperamenti diuersitatem exposcunt. Ad vltimum, cùm D. Augustinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quàm intelligendi actum elici à specie residente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi obseruientibus consignatus est, memoria, & intellectus fœcundus vocatur. Aduertit etiam D. Thomas *Solut. 3.* *Solut. 4.*

1.parte,quæst.79.art.7.cùm idem D.August.in lib. 10. de Trinit. c.11.& 12.ponit in mente memoriam,intelligentiam, & voluntatem non hæc accipere pro tribus potentiis,sed memoriam pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus, voluntatem pro actu voluntatis.

Memoriam sensitiuam conuenire etiam brutis, & si non omnibus.

CAPVT IV.



Indicia memoriæ in brutis.

VOD ad memoriam sensitiuam attinet,eam brutis quoque animantibus conuenire palam est;licet nō omnibus. Huius asserrionis priorem partem tradit Aristoteles in lib.de memoria & reminisc. cap.1.& lib.1.Metaph.c.1.& lib.7. Ethic.c.3.D. August.lib. 10.Confess.cap.17.& lib.1.Musicæ,cap.4.alijque auctores communi assensu. Eámque satis probant manifesta memoriæ indicia, quæ brutis deprehenduntur;quale est,vt alia omittamus,identidem certa loca,nidos,latibula repetere; & sobolem suam dignoscere.Item quia,vt tradit Aristoteles lib.4. de historia animalium cap.10.& Plinius lib.10.Natur.histor. c.75. compertum est præter hominem,somniare etiam equos,canes,boues,oues,capras,& denique genus omne quadrupedum,& viuiparorum. Quod priuatim in canibus declarat ipsorum latratus per quietem. Non somniarent autem bruta, nisi haberent in somniis occursantes præteritarum rerum imagines,asseruatas in interno sensu; haud dubiè ad memoriæ munus.

Aristot.

POSTERIOREM partem assertionis,videlicet memoriam non omnibus brutis conuenire, tradit Aristoteles lib.de memoria & reminiscentia,capit.1.& 1.Metaph.capit.1.probatúrque ex eo quia quæ solo gustu & tactu prædita sunt, ac res præsentes tantùm dignoscunt,memoria carent,veluti conchylia,cæteráque eiusmodi marinis scopulis adhærentia. Nec enim indigent memoria; cùm hanc ob id potissimùm natura brutis concedat, vt locum antea cognitum adire possint, noxium aliquid fugiendi aut iucundum consectandi gratia. Vnde est etiam quod nec omnia,quæ locum mutant memoriam habent,vt lumbrici,cochleæ, & alij quidam vermes,qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco memoria pollere existiment, vt D. Thomas 1.Metaphy.lect.1.Sunt,qui non omnia, quæ ad easdem sedes remeant,memoriam vendicare putent,vt M. Albertus tract. 1.eiusdem operis,cap. 6. ait enim muscas, quas constat eundem cibum importunè repetere,non habere memoriam : quod ex eo suadet, quia flabello repulsæ identidem se ingerunt. Non enim id facerent

Quæ bruta careant memoria.

Opinio D. Thomæ.

id facerent si plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima, quia sola mutatio loci non est sufficiens memoriæ argumentum, cùm videamus quædam animantia vbi primū in lucem edita sunt, confestim ab vno loco ad alium progredi; quæ tamen memoriæ ductu non dum agi queunt, vt planum est. Non secunda, quia muscæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur, sed quia ob stoliditatē, vrgente præsertim rei delectabilis appetitu, minùs sibi consulunt. Quin potius illa eiusdem loci repetitio signum memoriæ est: nec enim eodem redirent, nisi loci memoriam haberent.

Muscæ memoria prædita sunt.

Non esse negandum competere piscibus memoriam.

CAPVT V.



VAERI solet, num memoria piscibus insit, an non. Ratio dubitandi in eo est, quia animantia aquatilia sunt deterioris notæ, quàm terrestria. Vnde Philo Iudæus in libro de Mundi opificio ait propterea Deum animalium creationem à piscibus inchoasse, quia eum seruare ordinem voluit, quem in suis rebus secutura esset in posterum natura, quæ quidem à vilioribus incipiens desinit in præstantissima omnium: at aquatilium generi despicatissima inertissimaque obuenit anima, adeò vt præ terrestrium comparatione quodammodo sint animalia, & non animalia, videaturque eis anima pro sale indita, ne putrescerent. Cùm igitur nonnulla ex iis, quæ in terra viuunt, careant memoria, consequens videtur, vt eam piscibus natura denegarit.

Piscibus datā animā pro sale scripsit Philo.

SECVNDO idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis est piscium, nequeunt typi, & imagines impressę conseruari, sed cōfestim defluunt & extinguuntur, vt si quis annulum in profugum amnem imprimat. Tum quia memoriæ, vt & cæteris functionibus animalibus, non parum officit algor, quem tamē in natatilibus frigidissimi elementi indigenis abundare oportet, docente Galeno libro 6. de vsu partium, c. 9. & Aristotele lib. 2. de Partibus animalium c. 2. & in lib. de Respiratione c. 6. contra Empedoclem falso putantem ex animalibus calidissima esse aquatilia. Hisce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert, refellitque D. Augustinus libr. 3. de Genesi ad litteram cap. 8.

SED huius sententiæ falsitas ex indiciis memoriæ, quæ in piscibus deprehensa sunt, palam conuincitur. Constat enim, referente Plinio libr 10. Natur. histor. c. 70. pisces in quibusdam viuariis plausu congregari solitos fuisse ex consuetudine, immo & ad nomen vocatos aduenisse in piscinis Cæsaris, non confertim solùm, sed quosdam priuatim. Quod certè non nisi ex plausus,

Similia scripsit Rondeletius libr 3. de piscibus ca 3. & li. 4. c. 10. Porphyrius li. 2. de abstinentia.

Indicia memoriæ in piscibus.

nominumque & pabuli memoria faciebant. Quo etiam pertinet id, quod idem Plinius lib. 9 c. 8. narrat de Delphino, qui quocunque diei tempore inclamatus à pueto, quamuis occultus, atque abditus, ex imo aduolabat, pastúsque præbebat ascensuro dorsum, receptúmque per mare in ludum portabat, ac reuehebat. Secundò idem ea ratio persuadet, qui memoria, vti superiùs diximus, ob id maximè à natura tributa est, vt animantes ad definita loca commodi alicuius gratia se conferant: certum verò est pisces in easdem speluncas, eadémque domicilia, statis temporibus sese abdere, indéque egressos eodem rursus commeare. Hanc opinionem, quæ Philosophorum cōmunis videtur, secutus est D. Thomas 1. p. q. 72. art. 1. cum D. Augustino loco citato; etsi aliter visum fuit D. Basilio hom. 8 in Genesim.

De Delphino, qui à puero inclamatus ac currebat.

ARGVMENTA verò, quæ in contrariam partem adduximus, sic erunt explicanda. Circa primum fatendum aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quàm terrestribus deteriora esse, vt astruit D. Thomas 1. p. q. 71. art. 1. & quæst. 72. art. 1. Cui rei vel id argumento est, quòd hæc pluribus & absolutioribus organis ad operationes suas obeundas instructa sunt. Secundò, quòd sensus habent acutiores, earumque nonnulla disciplinam capiunt, quod piscibus non conuenit. Item quia nobiliorem procreādi modum vendicant: pisces, enim maiori ex parte oua tantùm generant, eaque imperfecta, qui ginnendi modus despectior est: Diximus maiori ex parte, quia non totum piscium genus est ouiparum, id est, non animal, sed ouum pariens, cùm quidam sint viui-pari, id est non ouum sed viuum animal parientes, vt pistris, balena, vitulus. Quod testatur D. Basilius hom. 7. in Genesim, Plinius lib. 9. c. 13. & c. 51. Rondeletius lib. 4. de Piscibus c. 3. post Aristotelem tertio de Generatione animaliū c. 3. & 5. quamquā vniuersum piscium genus eatenus ouiparum dici possit, quatenus omnes pisces aut intra se, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non necessario concluditur omnia, quæ in terrestrium, & volatilium generibus numerantur, excellentiorem naturam, quàm aquatilia omnia sortiri: alioqui muscæ & vermes perfectiores essent crocodilis, delphinis, balenis.

Sol. arg. partis contrariæ.

Non omnes pisces oui pari sunt, sed nonnulli viuipari.

NEC nobis omninò probatur sententia Philonis dum piscium genti vsque adeò detrahit, vt eos vix animārium appellatione dignetur, tantúmque eis pro sale animam det. Licet enim id verum sit de iis, quę marinis affixa scopulis stabilem sedem habent, & ad stirpium naturam prope accedunt: haud quaquam tamen de vniuerso piscium genere probè dictum haberi debet, vt facilè perspiciet, qui expenderit quæ de eorum ingenio, stratagematis, vafricie, & quorundam adumbrata prudentia auctores prodiderunt. Aristoteles lib. 8. de Historia animaliū c. 13. & lib. 9. c. 37. Plutarchus in lib. de animalium industria. Plinius libr. 9. Natur. hist. D. Basilius oratione 19. de Prouidentia, D. Ambrosius libro quinto,

Hexam.

Hexam.cap.10. Opianus lib.3. Rondeletius libro quarto, de piscibus cap.11.

AD secundum argumentum dicito nimiam mollitudinis & frigoris, exuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ necessarium, atque adeò non posse in eo memoriam consistere, verum etsi pisces molli & frigida sint natura, non tamen in iis adeò vehemētem esse eiusmodi qualitatum excessum, vt memoriæ necessarium temperamentum labefactet.

De organo memoriæ sensitiuæ.

CAPVT VI.

Vide Cal. Rho. libr.3.c.29.& lib.20. cap.8.



OMMVNIS Philosophorū sententia est, quam tradit D. Nemesius in lib. de Natura hominis c.13 & D. Damascenus lib.2. fidei orthodoxæ c.20. D. Thomas in 1.d.3.q.4.art.1.ad 2.M. Albertus in summa de homine, tractatu de memoria, Auicenna libr.6. Natur. memoriam sensitiuam, vt dicemus in lib. de Anima, sedem habere in posteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indiciis comprobant, primùm quia læsa ea parte offenditur memoria, & eo loco percussos rerum capit obliuio. Secundò, quia eius partis soliditas ob id potissimùm videtur procurata à natura, vt tenaciùs hæreant infixæ species. Postremò, quia cùm recordari volumus quasi natura nos docente occipitium scalpimus, vt memorandi vim quodammodo excitemus, & acuamus. *Occipitiū sedes memoriæ.*

HÆC tamen de ea memoria intelligi debent, quæ species proximè ab imaginatrice facultate sibi commissas reseruat. Nam quę sensus communis thesaurus est, anteriorem cerebri partem occupat. Nisi quis malit vnam tantùm dari memoriam sensitiuam, quæ tam rerum sensatarum, quàm non sensatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argumenta non parum afferunt probabilitatis.

De actu memorandi, & reminiscendi.

CAPVT VII.



EMORIÆ, seu memoratricis facultatis duo sunt actus; vnus, qui accepto à potentia nomine memoria vocatur; alter, qui reminiscētia dicitur. Memoria definitur à Philosophis rei antea cognitæ, vt cognita est, reperita cognitio: siue regressio ad notionem eius, quod fuit ante apprehensum, prout apprehensum fuit. Etenim siquis eliciat cognitionem rei sibi antea prorsus ignotę, aut rei, quam prius nouit, sed omnino exciderat, non dicetur recordari, quia non consideraret *Actus memorandi.*

Sola præterita ad memoriã pertinent. rem, vt ab se antea cognitam. Vnde est quod, (vt 1.cap. huiusce libri Aristoteles docuit,) memoriæ solæ res præteritæ subiiciuntur, quemadmodum externo sensui tantùm præsentes: & spei, futuræ duntaxat. Sed erit qui nobis opponat auctoritatem D. Augustini lib.14 de Trinit.cap.11.vbi ita scripsit. *Non solùm præteritorum est memoria, sed etiam præsentium. Vnde Virgilius de Vlysse ait.* *Lege etiã cap. 2.eiusdem lib.*

Virgil. *Nec talia passus Vlysses,* *Lib.3. Æne.*

Oblitúsve sui est Ithacus discrimine tanto.

Cùm enim sui non oblitum diceret Vlyssem, quid aliud intelligi voluit, nisi quod meminerit sui? cùm sibi ergo præsens esset, nullo modo sui meminisset, nisi ad res præsentes memoria pertineret. Hæc D. Augustinus loco citato, quæ repetit in epistola 72.ad Nebridium. Occurrẽdum tamen, paulò latiùs ac minus propriè sumptum illic ab eo & à poëta memoriæ nomen, quod si propriè vsurpassent, neutiquam ad rerum præsentium cognitionem extendissent.

Obiect. OBIICIAT rursum aliquis non videri memoriam rectè definiri cognitionem rei cognitæ, vt cognita est: quod res cognita, vt cognita, non possit cognosci, nisi ipse cognoscendi actus percipiatur: cùm tamen nulla potentia corporis organo affixa supra suum actum reflecti possit, vt est communis philosophorum sen-

D.lutio. tentia. Respondendum ad actum recordandi non esse opus vt potentia summet actum abstractè sumptum liquidóve cognoscat: id enim soli immateriali facultati conceditur: sed sufficere percipere illum quoquo modo, videlicet accessoria quadam ratione & concretè, prout inuoluitur in perceptione rei cognitæ, vt cognita est. Qui modus reflectendi supra proprium actum etiam potentiis insidentibus organo corporeo conuenire potest.

A?uq reminiscendi. REMINISCI verò, vt etiam loco citato Aristoteles explicar, dicitur quispiam, cùm ex alio aliud ei incidit, vt cùm ex lacte in candorem progreditur, ex cãdore in aëra, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et *Lege Arist.c. 2. lib. de memoria & reminisc.*

D. August. D. Augustinus lib.6. Musicæ cap.8. *Quid aliud*, inquit, *agimus, cùm reuocamus nos in memoriam, nisi quodammodo quod repositum quærimus? Recurrit autem in cogitationem occasione similium motus animi nõ* *His similia scripsit Plato in Phæd: bo.*

Themist. *extinctus, & hæc est, quæ dicitur recordatio.* Themistius etiam 2.libro suæ paraphrasis cap 4. Reminiscentiam definit reducem & quasi rediuiuam memoriam, siue renouationem memoriæ collapsæ: cùm vnus motus animi recogitando alterum trahit, vt vnus annulus alium in catena. Licebit tamen eãdem apertiùs & enucleatius definire hunc in modum. Reminiscentia est progressio, qua potentia memorãdi ex aliquo, aliquibúsve memoria cõprehensis venit in cognitionem eius, quod nec memoriæ occurrebat, nec à memoria penitus exciderat. Exempli gratia, si quis heri librum in loco aliquo reposuit, cuius loci ei in mentẽ hodie non venit, & vt ipsum in memoriam reducat, loca vbi heri fuit, & eos, quibus cum locutus est, animo repetat, tandemque ex alicuius memoria *Alex. libr. 3. Natur. quæst.*

occurrat

occurrat menti locus, vbi librum reliquerat, dicetur loci illius reminisci, cuius antea simpliciter recordari non poterat.

Plus requiri ad reminiscentiam, quàm ad memoriam.

Ex quo perspicuum fit plura ad reminiscentiam exigi, quàm ad memoriam, licet enim ambæ in eo conueniant, quod nec meminisse, nec reminisci possimus eius rei, cuius in nobis simulachrum euanuit, ita vt eam nec per se primo concipere, nec ex alia ad eius apprehensionẽ deuenire valeamus: tamen vt memoremur sat est rem antea cognitam vt cognitã apprehendere: ad reminiscendum verò requiritur antecedens obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quæ non exciderat, & ex qua ad eius, quam inquirimus, notionem consequutione quadam & discursu prouehimur. Vnde, vt in 4. huius libri capite aduertit Aristoteles, cùm memoria etiam brutis animantibus competat, solus homo reminiscendi vim habet, sicuti & in eo dumtaxat ratiocinatio & discursus reperitur. Ideóque vt idem cap. 1. dixerat, qui celeritate ingenij valent, facilius reminisci queunt, quia videlicet in discurrendo expeditiores sunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de sensu & memoria, Themistium hoc loco. 2. lib. suæ paraphrasis cap. 15. D. Thomam 1. part. qu. 78. art. 4. & ex recentioribus Fernelium lib. 6. Suæ Physiologiæ. cap. 14.

Soli homini conuenit reminisci.

Auic. 6. Nat.

Quod in homine imaginatiua discurrat circa singularia asserit D. Tho 1. part. q. 78. ar. de potētiis. 4. & in opus. animæ cap. 4. Auic. 6. Nat. par. 4. cap. 2. Aui. 2. de anima commu. 62. Capr. in 4. dist. 10. qu. 4. art. 3. conc. 10. Metaph. quæst. 16.

In reminiscẽtia includi discursum.

NONNVLLA hic aduerte. Primum sit: cùm ad reminiscentiam discursus requiratur, non posse eam perfici nisi accedente ministerio eius potentiæ internæ, cui discursus tribuitur, quæ vtrum sit imaginatiua dumtaxat, an etiam memoria sensitiua (si præter sensum communem plures interni sensus ponantur) in libris de Anima discutiemus.

SECVNDVM est reminiscentiam tribus, minimum, actibus constare, memoria alicuius, aliquorúmve, inuestigatione seu discursu ex iis ad id quod quæritur, & inuentione eius, quod partim exciderat, nec tamen penitus euanuerat.

Recordationẽ conuenire animæ separatæ.

TERTIVM est, licet animæ separatæ conueniat recordatio, vt secundo huius operis capite ostendimus, non videri tamen ei reminiscentiam competere: quia reminiscentia supponit obliuionem: obliuio autem nascitur ex imperfectione organi corporei, cuius crassitudo & defluxus, aliįque eiusmodi materiales affectus in causa sunt, vt rerum imagines obliterentur & euanescãt atque vt, etiam dum nitorem suum habent, interdum consopitæ sint, nec ad memorandi actum prodeant. Cùm igitur anima à corpore abiuncta non vtatur materiali organo, non videtur in eam, ac multo minus in Angelos reminiscentia cadere.

Obiectio.

VERVM non deerit fortasse, qui probare contendat immeritò brutis omnibus reminiscentiam denegari, cùm eorum nonnulla, ex aliis alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cætera omittamus, celebre est id, quod in libro de industria animalium Plutarchus commemorat de vulpe. Hæc glaciatum flumen transitura, primùm leniter supra glaciem incedẽs auriculam

admouet, tum si aquæ subter labentis sonum percipiat, gradum sistit, nec, nisi aliquid vehementer vrgeat, pedem promouet: si verò strepitum nullum audiat, traiicit, ita videlicet argumentans. Quod strepit, mouetur, quod mouetur, non est fixum, quod non est fixum, diffluit & cedit: submergar igitur si hâc ire pergam. Nec his dissimilia sunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de cane feram persequente, qui cum in viarum diuortia peruenerit, vbi olfactu deprehendit vna via feram non abiisse, alteram nihil iam olfaciendo mox arripit, vtique colligens per eam diuertisse, quia per aliam non diuertit. *Hæc de cane scribit D. Basil. homil. 9. Hexam. D. Ambr. lib. 6. Hexa. cap. 4.*

Solutio. AD hoc argumentum respondendum est quod in Physicis diximus, hæc aliaque eiusmodi, quæ in quibusdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum discursum, sed quandam illius imaginem & imitationem ad quam sat est naturalis instinctus, qui in quibusdam, magis in aliis minus excellit.

De vtilitate Memoriæ, eiusq́; admiranda & abstrusa vi.

CAPVT VIII.



QVANTA sit vtilitas memoriæ constat ex eo, quod parum omnino referret tam multa legere, audire, animaduertere, nisi illa memoriæ tradita quasi tabellis recondita asseruare possemus. Fuit profectò hoc nobis à Deo aduersus rerum ignorationem & obliuionem datum remedium, ac subsidium. Vnde Plutarchus in lib. de Educatione liberorum vocat memoriã cellam penuariam disciplinarum. Et in fabulis est, scriptumque à Platone in Theæteto memoriam esse matrem Musarum; Itemque sapientiam esse memoriæ, & experientiæ filiam. Illud certè memoriam mirificè commendat, quod absque illa nemo absolutam prudentiæ rationem obtinere queat cùm ad rectè indicandũ de iis, quæ agenda sunt, quod prudentiæ munus est, multum conferat præteritorum recordatio & experientia, quæ teste Aristotele 1. Metaph. capit. 1. ex multarum rerum memoria coalescit. Vnde est quod memoria ab Aristotele libro 6. cap. 5. à Tullio libro 2. de Inuentione & D. Thoma in 22. quæstio. 49. artic. 1. aliisque philosophis communi assensu inter prudentiæ partes (integrantes videlicet) numeretur. *Plutarchus.* *Lege Tertul. in lib. de anima, cap. 24. Tullium 1. de Orat. Calium lib. 1. ca. 4. & lib. 10. cap. 15.* *Sapiētia memoriæ, & experiētia filia.*

TANTA verò, támque recondita memoriæ vis habetur, vt ea vnum sit ex iis, quæ nos mirari natura voluit, scire autem noluit. Quis non miratur qua ratione memoria in suis thesauris tam multa, támque diuersa excipiat, neque tamen ea confundat, sed discretim syncera conseruet? Quo nexu, quæ apud illam tanquam commissum repetituri deposuimus, ita collocata, & ordinata sint, vt &

vt & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim exposcere, & digerere valeamus? Quo pacto fiat, vt quis ex aceruo specierum per horæ spatium, ita vt prius audiendi patientia, quam memoriæ fides deficiat, orationem, ne mutata quidem syllaba, continuata serie, alia ex aliis coniungens suo loco depromat: nec in ipsa depromptione, atque recessione imago vna aliam impediat aut interturbet? Quo item modo aliás, cùm poscimus, vt proferatur quod volumus, quædam præalte condita oblitescant, nec se foras dent? Sed eorum loco alia prosiliant in Medium quasi rogantia num ipsa quærantur: alia confestim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulo post tanquam de abstrusioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quæ euanuisse videbantur vnius admonitione connexa quodã choro subeant, &c. Certè in hoc naturæ miraculo præstat cum D.Aug.lib.10. Conf. cap.8.& Theodoreto in libr.de Natura hominis, sola admiratione contentum esse, quàm alienam & inidoneam causam afferre. Lege tamen, si placet, nonnullam eius rei inuestigationem apud Fracastorium primo libro de Intellectione.

Lege etiã D. August. 11. de Trin. c. 3.

Quibus rebus memoriæ bonitas constet, aut vitietur, & qui memoriæ laude floruerint aliquando.

CAPVT IX.

Aristo. lib de memo. & reminisc. cap. 1.



ORRO vt memoriæ bonitas constet, requiritur ex parte organi tum mollitudo, tũ durities ad congruam temperiem sibi mutuò fœderatæ, mollitudo quidem, vt facile imbibat rerum notas: durities, vt simulacra inusta retineat, & conseruet. Ob defectum mollitudinis senes præcipiti iam ætate, quibus humido natiuo magna ex parte consumpto membra inarescunt ac rigent, difficili sunt memoria. Qui ob id etiam in dies quæ didicerant, obliuiscuntur, quia exolescunt in eis quasi in ruinosis ædificiis depictæ rerum imagines. Nec defluxum materiæ, in qua illæ obsignatæ sunt, quantum opus est, compensant. Ob defectum congruentis duritiæ admodum pueri, quos constat præhumidum habere cerebrum, parum memores sunt; quamquam eis ad memorandum opituletur alia causa, quam tradit Aristoteles in problematis sectione 30, quæstione 4. videlicet, quia nondum multa perceperunt, intellige quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum sit. Nec enim negari debet ipsam specierum multitudinem & colluuionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memoriæ interturbare, dum earum occursu res aliæ pro aliis sese menti ingerunt. Vnde est etiam, vt ibidẽ philosophus aduertit, quod meminisse ea melius valemus

Cur senes obliuiosi.

Pueri cur lubrica memoria.

valemus,quæ mane percipimus,quàm quæ procedente die, cùm iam obiectarum rerum turba per sensus intrans animi intentionem distraxit.

Non solùm autem nimia siccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriam vitiant,aut impediunt, sed etiam, cum eæ morbo, aut alia quauis ratione inducuntur. Vnde Galenus libro tertio de Locis affectis capite quinto agens de lapsa ob siccitatem memoria refert quendam se nouisse,qui exsiccato organo ob assiduitatem in studiis, atque vigilias memoriam pene amiserat: & agricolam,qui ob labores quos vites colendo subierat, simulque ob victus tenuitatem eodem modo affectus est. Quamquam in iis,causa deficientis memoriæ potuit quoque esse exuperantia caloris nati,in scholastico ex agitatione spirituum in caput subeuntium ob vehementem animi intentionem: & in agricola ex motu corporis diuturno,& vehementi: motus enim calorem gignit; & quidem animantibus, potissimum propter effusionem spirituum ad extimas partes,vt alibi exposuimus.

Sane quidem licet obliuio alumna sit excedentis humiditatis,sicut retentio siccitatis: tamen aliarũ etiam primarum qualitatum exuperantia memoriam labefactat, præsertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit, & ipsius vitæ fundamenta quatit. Speciatim autem ad seruandam memoriam docent medici abstinendum ab ebrietate, & à copioso vini potu, à cruditate ventriculi omnique satietate, à fructibus viridibus & oleribus,à lacte, caseo & carnibus salitis, omnibusque flatum generantibus, à piscium fluuialium, & anguillarum præsertim esu.

Læditur autem memoria, nunc ad tempus, nunc citra regressum, ac nonnunquam ex toto labefactatur, aliâs ex parte. *Nec quicquam,*inquit Plinius lib.7.Nat.hist.c.24. *æque fragile est in hominum vita,morborum,& casus iniurias,atque etiam metus sentiens. Ictus lapide oblitus literarum est: è tecto lapsus, matris & affinium propinquorumq́;alius ægrotus seruorum etiam: sui vero nominis Messalia Coruinus.* Præter hos nostra quoque ætate Cornelius Iansenius literas oblitus fuisse dicitur. Qui tamen editis in sacram scripturam egregiis commentariis perpetuam sui memoriam posteris reliquit.

Sed quemadmodum multa sunt noxia memoriæ,ita nõ pauca,quæ eidem prosunt,eiusque vim acuunt,&, vt cætera omittamus,ferunt esse artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cuius artis beneficio quidam nostra ætate in magna admiratione fuerint. Nanque innumerabilia pene vocabula Græca, Latina, barbara,ficta,nullo nexu cohærentia, quæ semel audissent, mox sine vlla hæsitatione reddebant;nunc eodem quo acceperant ordine,nunc ita vt primum,tertium,quintum,& sic deinceps,ac denique,vt rogabantur,sine errore,tanquam è charta referrent.

Com

D. Th. 2.2 q. 49. art. 1. Calius libr. 10. c. 16. Solinus in Polyhist. c. 7. Tullius Aca. quaest. edit. 1. lib. 2.

COMMVNIS ars excolendi sine medicamentis memoriam, est exercitatio. Nam teste Quintiliano libr. 11. Oratoriarum institutionum cap. 2. nihil æquè vel augetur cura, vel negligentia intercidit, quare magnopere iuuat quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipue vbi se quis primum in ligata, deinde in prosa oratione addiscenda exercuit; quædam addiscere omnino diuulsa, ac sine numeris, & magis ab vsu remota, qualia sint iurisconsultorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent esse, quę exercent, quo sit leuius ipsum illud in quod exercent: vt Athletæ ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis, & nudis in certamine vtendum est.

Item Calius Rhod. lib. 20. c. 10. Alexã. ab Alex. libr. 6. c. 18. Muretus l. 3. Variar. c. 1. Solin. in Polihys. c. 7. Valerius Maxim. libro 8. tit. 7.

FVERVNT autem priscis temporibus insignia memoriæ exempla quæ Plinius libr. 7. Naturalis historiæ cap. 24. Seneca in prologo declamationum, Quintilianus loco paulò ante citato commemorat. Mithridates rex Ponti duarum & viginti gentium rex totidem linguis iura dixit, pro concione singulas absque interprete allocutus. Crassus ille diues, cum Asiæ præesset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt qua quisque apud eum lingua loqueretur, eâdem ei responderet. Cyrus Persarum rex in numerosissimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theodectes quamlibet multos versus auditos mox reddidit. Charmides in Gręcia, quę quis exegerat volumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit. Cyneas Thessalus missus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos postero die nouus homo & senatum, & totam vrbanam plebem senatui circumfusam nominatim salutauit. Denique de sua memoria ita scripsit loco paulò ante adducto Seneca. *Cùm multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium sensum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit. inter ea, quæ retuli memoria est, res ex omnibus partibus animi maxime delicata, & fragilis, in quam primum senectus incurrit. Hãc aliquando in me floruisse, vt non tantum ad vsum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta referebam, & ab his, qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerant, singulos versus à singulis datos, cùm plures, quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vsque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantùm, quæ vellem, velox erat mihi memoria, sed etiam ad continenda, quæ acceperat.*

Quis nã hic Seneca fuerit, scripsit Volaterranus libr. 19. Iustus Lipsius 1. Electorum.

Senectus primò incurrit in memoriam.

Solutio aliquorum problematum ad memoriam spectantium.

CAPVT X.



NVNC quæstiones aliquot ad memoriam pertinentes breuiter diluemus. Prima hæc esto. Cur non omnia, quæ externis sensibus percipimus, manent in memoria, sed pleraque excidunt? Responsio. Quia aut eorum

imago in organum memoriæ non imprimitur ob ineptitudinem organi ad illa recipienda, aut seruanda, vel ob remissionem apprehensionis, vt paulò post dicemus; vel certè quia imago impressa decursu temporis euanescit. Plato in Theæteto: *Quicquid eorum, quæ aut videmus, aut audimus, aut ipsi cogitamus meminisse cupimus insinuantes ipsum sensibus intelligentiisq́; veluti anulis signantes exprimimus, quodque signatum fuerit meminimus, & scimus, quoad figura permanet: at cùm aboletur, vel inscribi nequit, obliuiscimur, atque nescimus.*

Plato.

Imagines rerum non habent contrarium.

2 Si rerum simulachra, quæ memoriæ inuruntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conseruatio à re obiecta pendet, cur ea sæpenumero etiam in florida ætate, integro sensorio emoriuntur, & abolentur? Responsio. Quia actione caloris toto vitæ tempore humidum absumētis, & incursu aliarum qualitatum obscurantur indies, & effluunt prædictæ imagines, donec ex toto pereant, nisi per actus memorandi instaurentur, & quasi nitorem genuinum recuperent.

3 CVR ea, quæ aliis rebus intenti, vel etiam somniantes apprehendimus, facilè obliuiscimur? Responsio. Quia tunc facultas memorandi remissè operatur, similiterque alij sensus, qui in memoriam agunt: atque ita dissultoriæ tantùm, & euanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu musculorum. *Vis memorandi si insignes impressiones rerum imaginatione conceperit, conseruat eas perpetuò: atque id quidem est memoria tenere. Sin obscuras, & veluti superficiarias, non conseruat, & hoc est obliuisci: ob idq́; multi in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, in posterum meminerunt. Quid igitur mirum est in somnis obscure agente anima obscuras etiam imaginationes fieri, ideoque neque stabiles, cùm id etiam in vigiliis contingat?*

Galenus.

Ingenij præstantia in quo consistat.

4 CVR non iidem, & ingeniosi sunt, & benè memores: sed contra sæpe accidit vt qui tenaciori sunt memoria, minus celeri, & acuto polleant ingenio? Respons. Quia ingenij præstantia consistit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inuestigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine, & promptitudine internorum sensuum, præsertim cogitatricis facultatis, quæ dum intellectus ratiocinatur, ipsa etiam circa singularia pariter discurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis est, facitque vt rerum idola tenaciùs hæreant, celeritatem cogitatricis potentiæ cohibet, ac demoratur, sicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri substantia ita affecta sit, vt organum cogitatiuæ magis ad humiditatem, organum memoriæ magis ad siccitatem vergat (quod interdum accidit) erit idem & tenaci memoria & acuto ingenio.

Lege Arist. c. 2. de memor. & rem.

5 CVR integræ quædam nationes memoria parum valent vt Thraces? R. Quia soli, cœlique natura & siderum influxus, qualitates memoriæ aduersas imprimunt. Vnde & Thebanos ingenio pingui,

pingui, Athenienses perspicaci, & acuto fuisse refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis crassus aër, Athenis ratus ac subtilis contigit.

6 Si species hærent spiritus animalibus, qui non solum vago motu huc illuc oberrant in corpore, sed etiam per meatus & poros foras euolant, qui fieri potest vt vllius rei sit memoria diuturna? R. Quia licet nõnullæ species animalibus spiritibus insideant, eorúmque vehiculo ab externis sensibus ad internos traiiciantur: tamen ab iis speciebus immittuntur aliæ consimiles in ipsam substantiam cerebri, & in organum memoriæ, à quibus memorandi actus elicitur, quæque firmæ, ac stabiles esse queunt.

Non omnes species inhærere in spiritibus animalibus.

7 Qui fieri potest, vt senibus ob nimiæ siccitatis accremẽtum memoria deficiat, cùm videamus eos pituita, & humoribus, quos assiduè excreãt, abundare? R. Quia licet senes humoribus aduentitiis, & noxiis scateant, deseruntur tamen ab humido natiuo, cuius idonea commixtio organum memoriæ attemperat.

Galen. 3. de loc. aff. c. 4.

8 Cur bruta quædam, vt canes & equi multo meliùs recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula, & loca, quæ vel semel adierint, quàm homines? R. Quia cùm bruta, dum iter peragunt, aliis rebus internos sensus non distrahant, totam memoriæ vim in iis, quæ intuentur, percipiendis occupant, sicque firmissimè ea retinent, dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipso organo: eadémque causa est cur homines agrestes & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum faciliùs, quàm cæteri recordentur.

De memoria quorũdã brutorum.

9 Cur iuuenes melioris sunt memoriæ, quàm pueri & senes? R. Quia illos temperata humiditate, hos temperata siccitate vincunt: ideoque tenaciùs, quàm illi conseruant, faciliùs, quàm hi imprimunt.

Arist. lib. de memor. & reminisc. c. 2.

10 Cur melancholici diuturniori valẽt memoria? R. tum quia organa licciora habent, proindéque firmiùs retinentia: tum quia diutiùs cogitant, seriùs, ac lentiùs apprehendunt, atque adeò altiùs infigunt.

11 Cur qui noctes ducunt insomnes, minus memores redduntur? R. quia humores, qui somno erant absumendi, congruam organi siccitatem impediunt.

12 Cur eorum, quæ amamus, difficilè obliuiscimur? R. quia de iis assiduè loquimur, diutiùs, & attentiùs cogitamus.

13 Quid causæ est, cur in quibusdam imaginatio lædatur non læsa memoria, & contra? R. Si ponamus memoriam & imaginationem non in eadem parte cerebri residere, in promptu causa est, nimirum quia læsio potentiarum accidit ob intemperiem organi: at non quoties in vna parte cerebri temperies amittitur, in alia simul amitti necesse est. Quod si in eodem organo, eadémque parte cerebri insint memoria & imaginatio, adhuc non repugnat vna incolumi alteram offendi, quia mutatio temperamenti, quæ

De hac re Galen. 1. lib. de differentiis symp. & 2. de causis symptom.

Lædi rõnunquam imaginationem non læsa memoria.

ſat eſt ad turbandum imaginandi officium, non continuò ſufficit ad impediendam functionem rectè memorandi, aut contrà; Aduerte tamen etiam in hac ſententia conſtituente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cauitate, ponendam eſſe ad officia memoriæ, & imaginationis partem vnam humidiorem, quæ promptè recipiat, alteram ſicciorem, quæ diu retineat.

14 CVR ebrij, irati, & timore exterriti ægrè recordantur eorum, quæ ipſis, dum ita affecti eſſent, acciderunt. R. quia vehemens motus vaporum & ſpirituum agitatio, quæ hos affectus ſequitur, imaginum impreſſionem impedit. Quin etiam interdum ingenti timore perculſis rerum præteritarum memoria excidit ob aliam cauſam: nimirum quia confugientibus ad præcordia ſpiritibus & vnà cum iis calore, partes cerebri, in quibus memoriæ officina eſt ita frigore occupatæ addenſatæque fuerunt, vt rerum imagines aboleuerint.

Lege Ariſt. c. 2. de memor. & reminiſc.

IN LIBRVM DE SOMNO, ET VIGILIA.

Quidnam ſomnus ſit.

CAPVT I.



Vigilia. QVIA ſomnum priuatio quædam eſt vigiliæ; & omnis priuatio per formam, quam negat, definitur, & innoteſcit, acturi de ſomno, prius quid vigilia ſit explicabimus. Eſt ergo vigilia omnium externorum ſenſuum, aut ſaltem aliquorum ſolutio, & libertas. *Somnus.* Somnus verò eſt ligatio omniũ ſenſuum externorum ad animantium quietem, & ſalutem inſtituta. Dicimus, omnium ſenſuum externorum; quia ſi vel vnus ſenſus non ſit conſopitus, ſed vigilet, hoc eſt in opus, & actionem incumbat, non ſomnus, ſed vigilia dicetur: videlicet nomen, ratióque ſomni plus negat, quàm vigilia exigat. Addimus, non omnium abſolutè; ſed externorum ſenſuum: quia vt animal dormire perhibeatur, non opus eſt ligari etiam ſenſus internos. Adiecimus, ad animantium quietem, &c. quia cùm ſenſus obtorpeſcunt, & morbi alicuius vi feriantur (vt accidit iis, qui ex lipothymia, epilepſia, præfocatione, & id genus aliis pene mortui iacent) eiuſmodi quies non ritè ſomnus appellatur, quia non eſt inſtituto naturæ inducta in bonum animalis, ſed ad eius perniciem aliunde inuecta.

De hac re Plato 9. de Repub. Plutarch. lib. 5. de Plac. c. 24. 25. Galenus 2. Aphor. 3. aphoris. Lactant. libr. de opif. Dei. c. 8. Tertul. in lib. de Anim. c. 4. Auer. 2. Colliget c. 21. Ariſt. & 3. c. huius libr. & 6. Top. cap. 3. Themiſt. c. 4.

QVONIAM verò vt omnes potẽtiæ organo corporeo affixæ

morte

morte funditus intereunt, suisque actibus omnino priuantur: ita sensus externi, dum somno tenemur, à functionibus cessant: ortum inde est, vt somnus teste Platone in Phædone veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morti tam simile, quàm somnum, & Virgilius lib. 6. Æneidos.

Tum consanguineus lethi sopor:

& ad huius imitationem, Seneca poëta in Hercule Furente,

Frater duræ languidæ mortis, & Ouidius:

Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago?

ADVERTIT autem Tertullianus in suo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc est somno, mortis effigiem repræsentari, vt commoueamur quales ante vitam sine sensu fuerimus, quales post mortem sine sensu erimus. *Voluit*, inquit, *Deus & alias nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, paradigmate Platonico plenius humani vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiscũ manum porrigens fidei faciliùs adiuuandæ per imagines, & parabolas, sicut sermonum, ita & rerũ. Proponit igitur tibi corpus amica vi soporis elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit.* Hæc Tertullianus, apud quem lege si placet eodem in loco varias somni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, alijque ex antiquis philosophis inuexerunt. Quæ tamen minùs sunt ad rem aptæ, quàm quæ à nobis proposita est.

Somnus mortis simulachrum.
Tertul.

Quo pacto somnus fiat.

CAPVT II.

QVIA somnus ligatio est externorum sensuum, videamus quidnam eam ligationem præstet. Constat nullũ sensum in actione versari absque ope spirituum è cerebro influentium vt alibi ex instituto planum fecimus; si igitur huiusmodi spirituum communicatio inhibeatur, necessum erit omnes externorum sensuum functiones intermitti; inhibetur autem, cùm obstruitur via, per quam spiritus commeant, quæ via pertingit ad aditum, siue ostia communis sensus, in quem vndique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarum imagines quasi lineas transmittunt; vicissimque ab eo, vt à piscina, spirituum animalium deriuationem excipiunt, Ob idque Aristoteles hoc in libr. cap. 3. appellauit somnum vinculum primi sensorij, quia videlicet cùm præcluditur sensus communis via, & primum sensorium ligatur, atque impeditur ne per ipsum è cerebro spiritus animales in sensus externos illabantur, somnus existit. Quamuis, vt alibi ostendimus, in eo non sit auscultandus Aristoteles quòd primum sensorium, siue organum sensus communis non in cerebro, sed in corde situm esse con-

Necessitas spirituũ animalium.

Sõnus cur dicatur vinculũ primi sensorij.

ſtanter affirmet: ſi enim ita eſſe oporteret remedia ad conciliandum ſomnum non capiti, ſed cordi applicare, quod à communi medicæ artis præſcripto, & conſuetudine abhorret.

PORRO obſtruuntur ad ſomnum ſenſus communis oſtia vaporibus potiſſimum è ventriculo in caput aſcendentibus, iiſdémque opplentur membranæ circa cerebrum & venæ, vnde & ſpiritus graues pigri, & torpidi redduntur. Atque hoc modo externi ſenſus ligantur, id eſt, nihil operis moliuntur, nec auditus quicquam audit, nec aſpectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D. Gregorius Nyſſenus in libro de Hominis opificio, cap. 13. in hûc fere modum edisserit. *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur maximeq́ cùm Sol radios calidiores ſpargit, ita in noſtri opificij ſolo euenit, cibis intra nos per innatum calorem ebullientibus: cumq́; vapores natura ſurſum tendant, fit vt non aliter ac fumus per ipſas membrorum quaſi parietum commiſſuras penetrent, & in ſuperiora capitis euadant. Inde verò ad meatus organorum ſenſus delati paſſim ſeſe permiſcent, ſicq́; ſenſum omnem otioſum reddi neceſſe eſt.*

Greg. Nyſſe.

Simile.

QVOD vt planius intelligas aduerte cùm quis ſe quieti dat refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addenſari, & côcreſcere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquam vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem feruentis, tum in pyramide ſeu cuſpide vaſis illius: quod quidam ſublimatorium vocant, vulgo alambicum. Sic igitur exhalatio addenſata iterúmque inferiorem locum ſuo pondere capeſſens abturat meatus per quos ſpiritus animales ad externorum ſenſuum domicilia effundendi erant. Sed enim iſtiuſmodi obſtructio non ſolum impedit deſcenſum ſpirituum animalium è cerebro, ſed etiã aſcenſum vitaliũ è corde ad idem cerebrũ, cuius commercij interſtitiũ, & feriatio quandiu durat, tamdiu ſomnus perſeuerat. Oportet autem prædictã obſtructionem haud nimiũ pertinacem eſſe, ſed mediocrem, qualis fit vaporibus elatis è ſucco vtili. Nam qui è ſucco v.g. vltra modum craſſo, & frigido excitantur, hi ligationem ſenſuum præter naturam, ac minime ſalutarem inferunt.

Tempore ſomni non aſcendunt è corde in cerebrum ſpiritus vitales.

CÆTERVM Auenroes 2. Collect. 21. & Galenus 1. de cauſis Symptomatum cap. vlt. & 3. de cauſis pulſuum cap. 9. arbitrantur cauſam ſomni non prouenire ex euaporatione alimenti, ſed quod ipſa anima reuocet, colligátque in cerebrum ſpiritus animales ad eorum reparationem: & ad quietem, ſalutémque animantium. Vnde ex horũ placito ſomnus difinitur *impotentia ſenſuum propter naturam ſpiritus retrahentem*: ſuffragatúrque his auctoribus Auicenna 13. tract. 41. dum inquit ſomnum eſſe reditum ſpirituum ab organis ſenſuum propter naturam ſpiritus reuocantem: & Plinius lib. 10. cap. 75. vbi ita ſomnum definit, *Somnus eſt animi in medium ſeſe receſſus.*

Opinio Commẽtatoris & Galeni de cauſa ſomni.

QVOD igitur ſomnus non fiat obſtructis meatibus vapore cibi, probant ex eo, quia laſſitudo, & ſuauitas cantus, & tenebræ,

Argumenta.

& silentium inducunt soporem, cùm tamen nullum horum exhalationem alimenti contineat. Item quia non quoties à cibis abstinuimus, negat somnum natura, nec quoties eosdem cepimus, somnum largitur: sed sæpe accidit, vt exinanito stomacho dormiamus: pleno vigilemus. Postremò quia cùm natura tantum momenti ad tuendam vitam in somno posuerit, non debuit munus hoc & vicissitudinem vigilandi committere fortuitę alimenti exhalationi, sed potius, inquit Auen-roes, alicui certæ facultati totius animalis rectrici, quæ more prudentis patris familias vniuersi corporis quasi domus communem curam gerat, & pro temporum opportunitate nunc animales spiritus retro agat, & condat, nunc promat, effundatque in sensuum officinas, & arbitrarij motus instrumenta.

NIHILOMINVS asserendum est cum Aristotele hoc libro cap.3. & 2. de Part. animal. cap. 7. somnum induci euaporatione, & obstructione meatuum, per quos spiritus animales excurrunt: sunt enim huius rei non obscura argumenta. Primum quia ideo quædam edulia & potiones, vt lactucæ, buglossæ, flores nyphex, amygdala dulcia, dactyli, seu palmulæ, mandragora, pauer, lac, vinum, aliáque eiusmodi somnifera dicuntur, quòd plurimum vaporem sursum efferunt & humenti suauique halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia iccirco infantes, & phlegmatici somniculosi sunt, senes verò, & melancholici peruigiles, quia illi humore fumeo: hi siccitate abundant. Tertiò, quia multi ob inediam insomnes noctes traducunt: & è contrario post cibum facile somnum ineunt, id verò non nisi, quia vapores suppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen inficiandum concurrere simul ad inducendum soporem reuocationem spirituum ad cerebrum: si enim per solam viarum obstructionem illorum communicatio imperetur, non tanta suauitate, sed quasi per vim somnus aduenirer obsistentibus ad ostia sensus communis, & conantibus, qua data porta, erumpere more suo spiritibus. Vt verò quomodo talis reuocatio fieri possit intelligas, aduerte spiritus vitales è corde, & animales è cerebro dispensari opera virtutum expultricium, & attrahentium (nec enim aliter hucilluc rite, ac rectè promouerentur saltem dum è cerebro desiliunt, nam ascendentes leuitas incitat.) quia scilicet virtus expultrix emittit è corde, & cerebro prædictos spiritus ad vitales & animales functiones obeundas, similitérque virtus attrahens membris, & sensoriis insita eosdem ad se prolectat: sicque ipsum cor spiritus, quos in membra diffuderat, si vrgeat necessitas, iterum per attractoriam vim ad se colligit, vt in vehementi trepidatione, & mentis diliquio: inde est enim artuum tremor, & oris pallor deserente videlicet extimas partes calore, & spirituum ministerio, ac vehiculo in præcordia abeunte. Sane hoc modo potest virtus attractoria cerebro incidens, ad conciliandũ somnum, naturali

Defenditur sententia Aristotelis.

Quæ somnũ conciliant.

A cibo cur facile somnus obrepit.

turali instinctu, spiritus animales introrsum reuocare, siue apud se retinere. Atque ita causa soporem inuehens non videtur sola meatuum obturatio, sed spirituum detentio, seu reductio. Quam duplicem somni causam constituit præter alios Fracastorius. lib. 2. de Intellect. Alensis quoque. 2. part. quæstion. 89. memb. 3. inter alias somni causas numerat reuocationem caloris, siue spirituum à Galeno positam.

Solut. Argu. ARGVMENTA verò, quæ meatuum obturationem à causis somnum inducentibus omnino remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum ea, quæ animam colligunt, & à sensuum distractione abducunt, qualia sunt, quæ in argumento recensentur, magnopere somnum iuuare, quia applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigens, vt minori conatu spiritus euocat, ita faciliùs patitur eos intus reuocari, detinerìve & vias, quibus spiritus foras traiiciunt, occludi. Ad secundum, si ventriculus, & aliæ partes, è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes sint, vt nihil omnino exhalent, peruigilium dari, non soporem. Pleno autem stomacho interdum non capi somnum, & si opportuna hora captetur, quia subsunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

AD tertium, si natura animantium vitam ex alimenti haustu dependentem fecit, quid mirum si eandem ex alimenti euaporatione dependere voluerit? præsertim cùm talis euaporatio post haustum cibum, nisi quid obstet, necessariò consequatur.

De virtute rectrice commentatoris. QVOD autem vltimo prædicat Commentator de sua illa virtute rectrice commentitium est, si aliam ad spiritus administrandos facultatem ponat (vt re vera ponit) præter attrahendi & expellendi vires quas diximus. Sed hac de re 1. de Ortu & interitu plura.

Finalis causa somni, eiusq́ multiplex vtilitas, si moderatus sit: incommoda, si immoderatus.

CAPVT III.



EGIMVS de causis somnum inducentibus, proximum est vt de eius fine disseramus. Finis, ob quem natura somnum instituit, sunt, commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quàm multa sint summatim complexus est Tertullianus in suo libro de Anima, cap. 43. hisce verbis. *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.*

Somni encomium ex Tertulliano.

NIMIRVM dum somni tempore sensus externi vacationem quandam,

quandam, feriarum vice, impetrant; collecta ad internas functiones anima, & auocato intus calore vis cerebri animalium spirituum dispendia resarcit; vitalis potentia in læuo cordis sinu spiritus vitales exactiùs elaborat; facultas naturalis in alimenti decoctionem impensiùs incumbit, cæteraq; suarum partium munia expeditiùs absoluit.

Vicissitudo iucunda. VTIQVE somni & vigiliæ reciprocatione, vitæ salutiq; animantium mirificè natura consuluit. Non solùm quia isthæc vicissitudo, vt in cæteris ferè naturæ rebus, iucunda est, vt Tertullianus in lib. de Pallio, & Seneca in lib. de Tranquillitate vitæ c. 15. luculentè ostendunt, sed quia eius beneficio apta corporis constitutio seruatur, viresq; instaurantur, & reficiuntur, debent tamen hæc duo per alternas vices, mutuò attemperari. Namque inprimis vigilia, si modum excedit, magnam affert corpori noxam, vt probat experientia, docétque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ, & intempestiuæ lucubrationes spiritus exhauriunt, consumpto vitali succo maciem inuehunt, cruditates pariunt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiam nimia siccitate delirium & insaniam, & denique mortem afferunt. Qua de re consulendus Galenus comm. 2. ad primum Porrhetici, text. 29. & lib. 7. Aphoris. com. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de sanitate tuenda. *Immodica vigilia incommoda.*

Immoderati, & intempestiui somni detrimenta. SIMILITER somnus nisi moderatus sit, & tempestiuè adhibeatur, non parum officit valetudini, vt monet Hippocrates 2. Aphor. 3. & Auen roes 6. Colliget cap. 4. laxat enim membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, stupidos, socordes, obliuiosos, ad vitia procliues reddit, atque ad subeundos labores, resq; libero homine dignas suscipiendas, pigros, & inutiles. Maximè verò somnus immodicus indigna res est iis, qui se bonarum artium studiis dediderunt, tum quia non iacet in molli lecto sapientia; tum quia non decet sapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia consistit, mortis imagine commutare, & vitam, quæ homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

Aristotelis vigilia. PRÆBVIT certè vigilandi exemplum Philosophis eorum princeps Aristoteles, qui, teste Laërtio in eius vita, cùm se ad quiescendum componeret solitus erat æneam sphæram tenere in manu, pelui subiecta, eo consilio, vt cùm dormientis manu excussum pondus in subditum vas æneum decidisset, sono illius excitatus studium repeteret. Sed quid mirum fecisse id Philosophum, cùm simile quid passim obseruet gruum Respublica, vt scripsit Plinius libro 10. Naturalis historiæ cap. 23. & Plutarchus in libro de animalium industria. Dum enim cæteræ capite subter alam condito quieti, somnóque indulgent, vnaquæq; earum per vices nocturnis temporibus excubias agit lapillum pede sustinens, qui laxatus somno, & decidens indiligentiam coarguat.

Illvd hîc adiicimus, cùm salubris somni ratio multis constet rebus, nihil ad id tantopere curandum, quàm vt temporis ratio habeatur. Est autem aptissimum somno tempus nocturnum, propterea quod ipsum noctis silentium quietem aduocat, & circumfusi aëris frigiditate innatus calor faciliùs sese colligit, & ad interiora reuocat, cùm somnus, vt Aristoteles cap. 3. huius libri asserit, antiperistasis quædam sit naturæ conueniens. Nec inscite Naso poëta lib. transformationum 11. regiam somno ædificauit prope Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perpetuò incubare; referente Tullio 4. Tuscul. quæstionum, & Strabone lib. 1. Geographiæ. Itaque rectè Seneca lib. 22. Epist. epistola 123. eos reprehendit, qui vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt, quos appellat lychnobios, id est lucernarios, atq; eiusmodi homines contra naturam viuere. Quod factitasse Heliogabalum Romanum Imperatorem testatur Lampridius in eius vita.

Somnus antiperistasis quædam.

Lucifugæ, & Lucernariam vitam ducentes.

Quod somnus omnibus animalibus competat & num ab eo, an à vigilia vitam auspicemur.

CAPVT IV.



Onvenire autem somnum omnibus animantibus persuadet tum communis eius necessitas, tum authoritas Philosophi hoc in lib. cap. 2. & 4. de Histor. anim. cap. 10. idem asserit. Ac de aquatilibus id confirmat Plinius lib. 10. Natur. historiæ cap. 75. quia ipsa etiam quiete cernũtur placida, seu sopotata, neque aliud, quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis id confidentius affirmatur, quia iuxta ripas dormiunt; itemq; de balenis, & delphinis, qui stertentes etiam audiuntur. Scribit Plutarchus in lib. de Animalium industria, cùm Delphinus sine motu esse non valeat; (*est enim*, inquit, *illi idem vita, motúsque finis*,) vbi somno indulgere vult, subleuate in summam aquam sese, ac supinum corpus demittere per maris alta, æstuq; deferri, tantisper dum in vada impingat, vbi excusso somno, ronchóque edito ad summum rursus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirificè composito.

Cælius libro 20. cap. 7.

Porrò docet Aristoteles lib. 5. de Generat. animalium cap. 1. hominem primæ ætatis ingressu plusquam cæteros animantes somno deditum esse. Namque intra parentis viscera, totum ferè tempus dormiendo consumit: similitérque à principio, cùm in lucem prodiit partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei causam esse ait, quia imperfectissimus omnium perfectarum partium exoritur, & incremento partis superioris exuperat, atque adeò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine

Homini pro ratione sui corporis inest maius cerebrum, quàm cæteris animantibus.

sui

ſui corporis maius cerebrum, quàm cætera animantia, vt liberius & abſolutius in eo perficiantur internorum ſenſuum operationes, quæ ad intelligendi munus obeundum neceſſariæ ſunt, vt alibi diſſeruimus.

QVÆRI ſolet vtrumne homines à ſomno, an potiùs à vigilia vitam ordiantur. Quod à ſomno, argumentum eſt, quia natura non niſi gradatim, ac per medium ab vno extremo ad aliud peruenire conſueuit: ſomnus autem viuendi, ac non viuendi interliminium eſt, ita vt qui dormit neque omnino viuere, neque non viuere videatur: ſiquidem viuitur potiſſimum vigilia propter ſenſum. Huic dubitationi occurrendum eſt, cùm non dicatur propriè ſomnus, niſi à quo quis expergiſci poteſt, vt Ariſtoteles loco, quem paulò ante indicauimus, & hoc in lib. cap. 1. docet, & infantes intra matrum viſcera primis diebus propter humiditatis affluentiam organi imperfectionem, ſenſuumque hebetudinem, expergiſci nequeant, non dici eos propriè tunc dormire, proindeque hominis vitam nec à vigilia, nec à ſomno propriè accepto inchoari, ſed à torpore illo, per quem ad vigiliam quaſi per medium tranſit. *Humiditas ignauiam inducit.*

Non fuiſſe à ſtatu innocentiæ ablegandum ſomnum.

CAPVT V.



ILLVD ſcitu dignum, an Adamus, eiuſque poſteri in ſtatu innocentiæ ſomnum capturi eſſent. Nonnulli, quorũ meminit D.Thomas in 2.d.19.q.1.art. 3. negãt: quibus ea ratio adſtipulatur, quod ſomnus docẽte Ariſt. hoc in lib. c. 2. inſtitutus à natura ſit, ad quietem viriumque reparationem, homines autem felici illo ſtatu nec laborem, nec diſpendia vlla ſenſiſſent. Nec obſtat quod ſacræ paginę authoritas Geneſeos 2. aſſerit immiſſum fuiſſe Adamo ſoporem, cum ab eius latere diuulſa eſt coſta ad corpus Euæ exædificandum. Non inquam, obſtat, quia ſopor ille Ecſtaſis potius fuit, quàm ſomnus, vt affirmat D. Auguſtinus 5. de Geneſi c. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus ſecretiore cæleſtis numinis afflatu incarnationis myſteria cognouit. Quod vtique ſignificauit illis verbis, *Hoc nunc os de oſſibus meis:* ſic enim ea interpretatus eſt D. Paulus ad Epheſeos 5. cum dixit, *ſacramentum h c magnum eſt* &c. *In eamq; partem magis inclinat Alenſis 2. part. q. 89. memb. 3.* *Geneſ.* *D. Auguſt.*

VERVM D.Thomas loco citato probabilius cenſet, & in 1. p. quæſt. 94. art. 4. & quæſt. 93. arr. 3. diſertè affirmat, & quidem meritò, etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſe dandum ſomno locum, non ei, qui ex laſſitudine, aut morbo oriretur: is enim defectum argueret, ſed quem duntaxat pura, & ſuauis alimenti vaporatio alliceret. Eſt enim hæc genuina, & naturalis affectio ad totius. *Idem probat Tertullianus in lib. de An. cap. 43.*

animantis perfectionem attinens. Itaque licet somnus in nostra hac mortali vita comparetur, obseruiatque ad virium iacturam resarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis diuinis muneribus supra naturæ conditionem fruerentur, ad solam oblectationem & synceram voluptatem obdormiscerent, cùm vellent. Nec concreti vaporis colluuio caput degrauaret, sed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc est, ad externarum functionum cessationem ineundam blandè inuitaret, ac deliniret. Igitur sopor ille primi parentis re vera somnus fuit, vt est communis Patrum, aliorumque auctorum interpretatio. Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneseos colligit 1. p. quæst. 97. art. 2. Adamum in statu innocentiæ dormiisse: idque indicant verba illa, *immisit Deus soporem*. Vbi vox Hebræa, *tardemach*, non quemlibet somnum, sed grauem significat: pro qua vertit Aquila κατὰ ὀρὰν, quasi totius vigiliæ lapsum, Symmachus μακρὸν, id est, profundum somnum. Fuit tamen is somnus à Deo iniectus: & quia in eo mens Adami supra naturæ consuetudinem, modumque ad diuinorum mysteriorum contemplationem euecta est, Ecstasis simul fuit.

Cuiusmodi fuerit sopor Adami.

Quomodo animal expergiscatur, & à somno cesset.

CAPVT VI.

DVPLICITER cessat animal à somno. Videlicet aut sponte sua, tuncque propriè dicitur expergisci: aut aliena vi, & interpellatione. Prior cessatio tunc datur, vt explicat Themistius hoc loco cap. 23. suæ paraphrasis, ex doctrina Aristotelis in extremo huius libri. cap. cùm primùm absoluta & profligata concoctio est, cumque intimus calor, qui ambientis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus è latebra emicat, quod nô ante accidit, quàm sanguinem fæculentum, & turbidum à puro discreuerit, est enim tenuissimus, qui in caput mittitur, admodum verò crassus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quandiu sanguinis ex cibo indiscretus est, sopor infusus durat, nec ante cessat, quàm syncerus ad superas partes, ad inferiores autem crassior euadat, quod cum factum est, animalia, quasi onere, quod cibis afferebatur, depulso, excitantur & vellicantur è somno.

De expergefactione spontanea.

ITAQVE huius sententiæ summa est, tunc expergisci animal cum decoctio vi naturalis caloris, qui se ad id colligerat, peracta est, tunc enim calor, & spiritus robustiores effecti ad externa organa diffunduntur. Quod intelligendum est de celebri, & maxime naturæ conuenienti expergefactione, vt aduertit hoc loco Buridanus quæst. 6. Contigit enim non raro expergisci animal

etiam

etiam spõte sua ob alias causas ante peractam coctionem imo & interdum, cum non præcessit propria alimenti decoctio, vt cum excitatus fuit vapor ex recrementitiis humoribus, qui ventriculo insidebant. Verum enimuero vniuersalior & communis causa, ob quam expergiscuntur animantia, est, quia panduntur meatus, per quos spiritus animales transmeant, panduntur autem ordinariè, si animal rectè, ac probe se habeat, postquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri consumpti sunt.

QVOD verò attinet ad eam cessationem à somno, quæ exterius procuratur, vt cum quis alium clamando excitat, dubitarit quis quónam pacto id fieri possit. Nec enim qui ita somnum rumpit aliter excitatur, quàm clamoris perceptione, non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cum audiendi officina destituta sit influxu cerebri, & spiritibus, quorum ministerio sensiones perficiuntur. Respondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in suis commentariis super tertium Galeni de locis affectis, & Vallesio lib. 4. Controuers. medicarum, Philosophicarum, & Fracastorio libro 2. de Intellectione, instrumenta externorum sensuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri, nec ita deseri à spiritibus animalibus, vt non eis aliqui suppetant, quorum opera saltem vehementia sensibilia percipere valeat. Itaque cum quis dormientem inclamat, anima appulsu soni & auditoriæ imaginis stimulata ad audiendi actum concurrit, somnúmque dignoscit primò quidem obscurè, & quasi per vmbram, mox clarius ac distinctius, subindéque expultrici vi conatum faciens maiorem immittit spirituum copiam quorum irruptione sensus communis aditus, viæque ad sensoria, pariter reserantur atque ita qui antea consopitus erat, euigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ægrè à somno excitari consueuerunt, ita vt etiam pulsati vix sibi reddantur, cuius rei causa est, quia pauciores, vel hebetiores spiritus in organis sensuum retinent, aut obstructiores habent meatus.

De iis, qui dormientes obambulant.

CAPVT VII.

De his Arist. hoc in lib. cap. 2. & 5. de genera. an. cap. 1. Galen. lib. 16. cap. 33.



CIRCA eos verò, qui sopore affecti è lecto surgunt, & huc illuc oberrant; quæret aliquis num simpliciter experrecti dici debeant, an dormientes. Cùm enim sui compotes non sint, dormire vtique videntur. Econtrario tamen quod non dormiant suadet ea ratio: quia si ij virtuti motrici musculis insidenti, animales spiritus è cerebro communicant ad membrorum motum exercendum: cur non etiam eosdem spiritus organis sensuum impertient ad sua obiecta dignoscenda? Atque ita versabuntur per id

tempus ſenſus externi in opere,& vigilia.

Explicatio propoſitæ difficultatis.

HVIVSCE controuerſiæ dilutio hæc ſit: cùm ad ſomnum requiratur omnium ſenſuum ligatio, & ad vigiliam ſufficiat vel vnius ſolutio, vt à nobis ante declaratum fuit, cenſendum erit, iis, qui prædicto modo è lecto ſurgunt non ſimpliciter ineſſe ſomnum, ſed modum quendam ſomni imperfectum, & quaſi dimidiatum, quandoquidem non eſt negandum eos tactu & ſi obſcuro, vti, dum terram pulſant, dum ſe veſtiunt, dum fores pandunt, dum arma corripiunt aliáque faciunt eiuſmodi quę non ſine aliqua tactilium perceptione exhibentur. Neque refert quod interim ſui compotes non ſint, ad vſum namque rationis requiritur internorum ſenſuum ſolutio quæ tamen non arguitur ex eo, quod aliqua externa facultas euigilet, & in opere verſetur. Cauſa verò, cur ij, qui dormientes ambulant, & ſi nullo ſenſu externo perfectè vtantur, nihilominus actum virtutis motricis gnauiter perfectéque exerceant (ſæpe enim longa ſpatia haud aliter, quàm vigilantes conficiunt, & vt cætera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. lib. de Motu muſculorum cap. 4. aliquando ſe integrum fere ſtadium dormiendo peregiſſe) cauſa inquam, eſt quia, vt Vega in 3. Galeni de locis affectis animaduertit, via, per quam cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia eſt & laxior, quàm ea, per quam in ſenſuum externorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiua; & ſenſitiua exterior à ſuis functionibus ſomno impediatur, præſertim cùm imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, ſæpe in dormientibus fortior, ac vehementior ſit, vtpote, cui nunc ratio non obſiſtat.

De influxu potentiæ motricis in membra & ſenſus.

DVO præterea aduertenda hîc ſunt. Alterum, vim loco motricem in iis, qui dormiunt, non ſolùm tunc, cum obambulant operari, ſed etiam cum decumbunt, haud omnino officio ſuo deeſſe, vt affirmat Galenus lib. 2. de motu muſculorum: quandoquidem & tunc loquuntur & paruum aliquod corpus, flexis digitis prehenſum ſeruant: & inferiorem maxillam diſcedere à ſuperiori non ſinunt, niſi admodum defeſſi, ac torpidi ſint: & aërem reciprocando attrahunt, reuocantq; quæ omnia non niſi miniſterio, atq; opera memorię virtutis exhibentur. Alterum, id quod diximus ſuperiùs, eos, qui inter dormiendum ambulant, vti ſenſu tactus, non ita accipiendum, quaſi interdum non aliquo alio ſenſu pariter vti ſoleant, cũ Ariſtoteles 5. de generatione animaliũ c. 1. eiſdem videndi actionem tribuat: cũ item ij, qui inter dormiẽdum loquuntur, & ad interrogata reſpondent, audiendi ſenſu vtantur. Noſtra igitur ſentẽtia eſt, ſemper eos aliquo tactu vti, licet obſcuro, vtcunque circa aliorum ſenſuum functiones ſeſe habeãt. Sunt autem magna ex parte huiuſmodi ambulones, ſuopte ingenio inquieti, agiles & multis ſe negotiis immiſcentes, quos ardeliones vocãt. Vnde ex natiua ſenſuum viuacitate curſitatio illa exoritur.

Quid

Quid causæ esse videatur, cur galli stato noctis tempore expergefiant, & canant.

CAPVT VIII.

SVAM habet in philosophia considerationẽ alitum gallorum definitis intempestæ noctis spatiis experrectio cum cantu. Hos ait Plinius lib. 10. Naturalis historiæ cap. 21. excitandis in opera mortalib. rumpendóque somno naturam genuisse. Norunt, inquit, sidera & ternas interdiu horas cantu distinguunt. Cum Sole eunt cubitum quartáque castrensi vigilia ad curas, laborémque reuocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diémque venientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. si eorum collo circulus è sarmentis addatur non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licet verò id quod asserit de distinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas fictitiũ sit, vt experimento comprobatum esse docet Scaliger Exercitatione 239. in Cardanum. Nihilominus quid causæ sit cur gallinaceus circa noctis medium canat, quod verum esse nemo ignorat, id inquam à multis quæsitum, à nullo fortasse hactenus inuentum. Omissis aliorum placitis, quæ videre est apud Scaligerum loco citato, Cælium lib. 16. Antiq. lectio. cap. 13. Duæ sunt hac de re celebriores sententiæ. Vna Democriti vt refert Tullius lib. 2. de Natura Deorum, aientis excitari tunc gallum & canere quod quiete satiatus sit, ac mirificè recreatus depulso de pectore & in omne corpus distributo cibo. Altera existimantium gallum esse auem Solarem, in eúmque peculiariter Solem influere potissimùm cùm post noctis medium ad nostrum Orientem vergere incipit, idq; in causa esse, cur tunc gallus experrectus canat, quasi planetæ suo congratulatus. Ex his duabus opinionibus, & si prima ad veritatem propriùs accedat; neutra tamen omnino satisfacit. Non prima, quia non explicat cur cæteræ cantatrices aues non eodem tempore excitentur & canant: non secunda, tum quia liberè confugit ad cęlestem influxum; tum quòd sæpe galli ante mediam noctem cantum edunt; sæpe multò post. Dicendum videtur, vt singulis animantium speciebus conuenit peculiaris instinctus & inclinatio orta à certis qualitatibus & temperie vnicuique speciei propria; ita gallinaceo ex vi natiui sui temperamenti (quod præcalidum est ac facilè cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter mediam noctem soluantur sensus; eodémque tempore eidem à proprio phantasiæ instinctu cantum, & alarum plausum imperari; atque hanc esse tum expergefactionis, tum cantus causam. Quare nihil mirum si non idem accidat cæteris auibus, cùm non omnes eodem temperamento, & instinctu præditæ sint.

Plinius.

De distinctione tẽporis ex cantu galli.

Opinio Democriti.

Sententia aliorum.

Singulis animantium speciebus peculiaris instinctus.

Solutio

Solutio problematum, quæ ad somnum pertinent.

CAP. IX.



DILVAMVS nunc aliquot problemata de rebus ad somnum spectantibus; Primum sit. Si cerebrum calidum est, non frigidum: quo pacto vapores illuc perlati, eius frigiditate addensantur, & meatus occludunt? Responsio: Aristoteles 3. huius libri affirmat cerebrum esse omnium, quæ in animali continentur, frigidissimum, cuius essati veritas alibi à nobis excutienda est. In præsenti dicimus saltem cerebrum multo esse frigidius corde, & spiritibus, qui è cordis ventriculo emicant, haberéque eam frigiditatem, quæ satis sit ad Stomachi halitus addensandos. Quod Aristoteles apta similitudine expressit loco citato. Quemadmodum, inquit, vapore, qui Solis calore è locis humidis exhalatur, cùm ad mediam aëris regionem peruenit, ob algorem eius loci perfrigeratur, coactúsque & in aquam versus, suo pondere ad ima labitur: sic vapor ventriculi, quantumuis calidus, vbi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus & confertus deorsum truditur.

Sententia Arist. de frigiditate cerebri.

Simile.

2 CVR externæ facultates opere lassantur, & quiete, somnóque indigent, non ita verò facultas nutriendi, quæ in otio nunquam est? R. Quia externæ facultates munus suum obeunt interuentu animalium spirituum, qui, dum potentiæ incumbunt in opus absumuntur (sunt enim prætenuis, & euanidæ substantiæ) iisq; absumptis necesse est defatigari potentias: vis autem nutritoria ex communi philosophorum placito, nec eiusmodi spiritibus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quod si opus habet spiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus distinctos ponunt ij non intereunt aut deficiunt, dum nutriens facultas operatur, quin verò ab ipsa tunc gignuntur, & elaborantur, vt in progressu explicabimus. Quo fit vt huiusce potentiæ functiones, cum labore & lassitudine coniunctæ non sint: proindéque nec quietem desiderent.

Spiritus animales.

3 SI somnus fit adacto intus calore, labor autem, motúsque corporis calorem ad extimas partes diffundit, quî fieri potest, vt labor somnum inducat? R. Quia calor, qui agitato corpore sparsus fuerat, quiescente ad interiora colligitur.

4 SI fatigatio sudore eiecto membra exsiccat, quónam pacto defessis halituum copia ad somnū accersendū suppetet? R. Quia & si corporis fatigatio sudorem egerat: alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, nisi admodum frigidi sint, liquefacit, qui vice alimenti expirant, & vaporant. Quod si eiusmodi humores, vel aliud quid simile, quod expirationem edat, non subsit,

Aristo. 3. cap. huius libri.

ſubſit, quantumlibet ſe calor interius condat, vigilia laborem excipit, vt interdum fit.

5 CVR melancholici parum dormiunt, cùm alioqui edaci auiditate ſint? R. Quia in iis quorum prægelida natura eſt, multa euaporatio vi caloris inteſtini efferri non poteſt: talis verò affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces ſunt, quia vt declarat Ariſtoteles cap. 3. huius libri, & Themiſtius cap. 18. ſuæ paraphraſis, ſiccam, & retorridam habent temperaturam, nec hauſto cibo perfruuntur, graſſante & nutrimenti conceptacula obſidente atra bili, qua redundant. *Melancholici cur parum dormiunt.*

6 QVO pacto ſomnum lactuca inuehit, ſi frigida eſt, & euaporatio calore indiget? R. Lactuca, & ſi frigida ſit, ita nihilominus fumoſa eſt, vt alieno calore facile vaporem edat.

7 CVR plerumque ij, qui ſe multo, ac præſertim vario cibo ingurgitarunt ſomnum ægrè capeſſunt, & ſi ad id conatum faciunt? R. Quia vt ignis congeſtu lignorum: ita natiuus calor nimio cibo ſuffocatur, & obruitur, ac tardè decoquit: tarda autem decoctio ſero, ac ſegniter vaporem exhalat. Idque potiſſimum accidit cùm diuerſi generis eduliis plenus eſt venter. Nam cum alia tardiùs, alia citiùs in chylum vertantur coaceſcit ſtomachus & ab officio ſuo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus verſat, nec halitum recta via in ſublime rapi ſinit. *Cibos diuerſi generis tarde excoqui.*

8 CVR Æthiopes ſuapte natura aridi ſomnolenti ſunt, maximè per æſtatem? R. Quia, vt Aphrodiſæus animaduertit, illis qui aceruant in capite pituitam, quod veriſimile eſt facere Æthiopes ob natiui caloris (& ſi aſcititio abundent) exiguitatem: ea per æſtum liquata, defluentéque ſomnus obrepit: quibus vero caput purum eſt, & excrementis vacans, exiccato cerebro vigilia ſequitur.

9 CVR primus ſomnus arctior eſſe ſolet? R. Quia initio maior humoris copia in ſuperas partes euadit, quæ vt paulatim abſumitur, ita ſomnum gignit liberiorem: hinc & infantuli, vti diximus, primo ætatis ingreſſu alto ſopore opprimuntur, quia calidi ſunt, & præhumidi, adeo vt quinque menſibus ceruicem non inflectant. Vnde etiam Ariſtoteles hoc in lib. cap. 3. vſum vini, quod halitibus plenum ſit, tam ipſis, quàm earũ nutricibus, interdicit. *De aſsiduo infantium ſomno.*

Ariſto. 3. cap. huius lib. 10 CVR ij quibus venæ non apparent, ſomniculoſi ſunt? R. Quia per venas anguſtas, quales hi habent, ægrè humor è cerebro deſcendens effluit, ſed in ipſis diu inſiſtit, ſomnumq; porrigit: non ſecus atque per fiſtulas graciles aqua guttatim & lente decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11 CVR dormientes vſu rationis deſtitui dicuntur, ſi vniuerſalia apprehendunt, ſi diſcurrunt, ſi diſputant, ſi conſultant, ſi iudicant? Hæc enim òmnia ſomno conſopitos non raró exhibere docet experientia? R. Quia tunc non adimitur intellectui facultas.

De priuatione vsus liberi arbitrij in somno.

operandi, sed liberè operandi. Adimitur verò ei talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à solutione internorum sensuum, cùm oporteat intelligentem speculari phantasmata, interni autem sensus tunc solum dicuntur soluti esse, cùm rectè, & ordinatè operantur, quod obtinere non possunt dum cerebri meatus obturati sunt: interim namque semper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat sensuum officinas, eorumq; operationes turbat.

Lege D.Tho. 1.part. quæst. 84.artic.8 ad 2 & in 4. d. 9.quæst.vnic. art.4. quæst. 1. ad 4.

12 CVR glires dum hyeme dormiunt maximè pinguescunt? Vnde eorum quidam apud Martialem sic ait:

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, cùm me nil nisi somnus alit. *Lib. 13.*

R. Quia dum hyberna latebra sese continent, obtorpescit in eis calor, isq; cùm lentè admodum carpat natiuum humidum, conuertit in eorum substantiam pituitam intus asseruatam, eáque pasti dilatantur.

13 CVR tristitia somnum adimit? cur somnus tristitiam leuat? R. Quia tristitia in homine præsertim cogitabundo, propter occupationem imaginatiuæ, coctionem deprauat, vaporem dispescit, humidum consumit. Quod item ob eandem causam præstat meditatio, & lectio, etsi hæc interdum somnum aduocent, cum videlicet is, qui meditatur, aut legit, ita est affectus, vt vaporum copia membris, sensibúsque & animalibus spiritibus tunc magis quiescentibus in cerebrum euecta intentionem, & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eadémque causa est, cur blandus aquarum decursus somnum concilier. Lege Aristotelem in problemat. sect. 18. quæst. 7. Quod attinet ad rationem, ob quam somnus tristitiam leuat D. Thomas 1 2. quæst 39. art. 5. id ita explicat. *Cùm tristitia repugnet vitali motioni corporis, quæcumque corporis affectionem in vitalis motionis statum vendicant, ea tristitiam oppugnant, minuuntq́; : sic verò sese habet somnus, quandoquidem reparat spiritus, quorum ministerio fit motus, estq́; commune naturæ subsidium, speciatimq́; ob id tristitiæ allenamentum est, quia tristium rerum cogitationem amouet, & melancholici humoris malitiam emendat, & spiritus turbidos, atque obscuros, causam sobolémque mœroris, absumit.*

Somni cur tristitiæ allenamentum.

14 SI somno calor ad viscera cogitur, quonam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, somni, quàm vigiliæ tempore exactior est? R. In primis, quia artuum quies non parum iuuat decoctionem, quatenus minor spirituum copia tunc effluit, quàm vigente motu. Secũdò, quia licet ineunte somno coeat calor in præcordia, posteà tamen sese in totum corpus diffundit. Vnde est quod extimæ partes corporis, quæ initio somni frigent, eodem procedente recalescunt.

Ineunte somno calor in præcordia se cripit.

15 CVR somnus post nimiam, & subitam corporis exinanitionem,

tionem, auget debilitatem fractionemque, immo & nónunquam deliquiũ importat? R. Quia somnus residuum illud caloris, quod in membris supererat, introrsum reuocat; sicque moles corporis calore, & spiritu destituta collabascit.

Lege Galenũ in lib. Hipp. de victus ratione in morbis acutis.

16 CVR sudorem somnus mouet? R. Quia vt dormienti meliùs, quàm vigilanti alimentum decoquitur, ita per somnum copiosior halitus a visceribus ad cutem educitur. Vbi sciendum si vapor corporis extima petens difflatur, nec in obstacula impingit, confestim euolare; si verò impingit, per moram in sudorem concrescere; quod frequenter accidit corpore consopito, & quiescēte: quoniam nullo tunc motu halitus dissipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire solet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi se somno tradiderint, confestim sudant, causa est, quia retentrix facultas destituta à calore in viscera fugiente, humorē, quem veluti prehensum tenebat, dimittit, non aliter quàm in deliquio mentis, quo totum corpus repentino sudore madet.

Sudor in mentis deliquio.

17 CVR somnus matutinus iucundior est? R. Quia Solis remeantis propinquitas è nostris corporibus halitus soporiferos denuò excitat, sicuti & ex aliis corporibus vapores. Vnde est, quod paulo antequam dilucescat, aër obscurior, ac tenebrosior fit, quàm esset, cùm Sol longius aberat, occupante videlicet, & obscurante aërem vaporum copia, quam aduenientis Solis calor exciuit.

Paulo antequam dilucescat, cur aër obscurior redditur.

18 CVR vespertinus somnus potissimùm damnatur? R. Quia id tempus maximè importunum est. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fouet, noxia omnia plus incommodant, est autem omniis fere diutnus somnus noxius.

Lege Plin. lib. 25. c. 4.

19 CVR supra dextrum latus suauius soporamur? R. Causam reddit Aristoteles in ploblem. sect. 6. quæst. 5. & 7. R. Quia hac ratione magis quiescit immotaque constituitur dextera pars, quæ motus principium est, & diurno labore magis fuerat defatigata: vel vt alij explicant, quia cùm ventriculi os ad sinistram vergat si in læuam recumbas necesse est alimentum offendere, grauareque stomachi orificium, ex quo turbatio, somniq; interruptio oritur, vnde medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta sumpserint, aut quibus aliunde vomitus timetur, supra dextram, minimè verò supra sinistram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda sit. Ea docente Auicenna, Tertia p. doctr. 1. qu. 2st. postulat vt primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet., fluctuet-ve Deinde noctis decursu in læuam, vt hepar ventriculo insidens decoctionem promoueat: tandem sub lucem rursus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla ignis hinc inde apposito, commodiùs, ac vehementiùs incalescit.

Ventriculi os ad sinistram vergit.

20 QVAMOBREM musica somnum iucundè allicit? R. Quia anima ad cantus intenta reliquorum sensuum, quasi oblita, spi-

Cantu cur somnus concilietur. ritus ad eorum officinas immittere desinit, eosque ad audiẽdi organum aduocat, ij verò humidũ, si quod ibi inueniunt, in halitum soluunt. Atque ita tum reliqui sensus spiritibus destituti, tum auditus ipse ob excitatum vaporem facilè sopotantur, omniumque sensuum iucunda quies existit. *Aliter Aphrodis. libr. probl. primo, probl. 119.*

21 QVAM ob causam somnus grauibus morbis laborantibus præsertim si ieiuni sint, interdum valde nocet? R. Quia in iis calor, dum sese interius abdit, humores noxios colligit in pręcordia, qui vitæ fontem inficiunt, & ad interitum vocant.

22 SI multa sunt animalia destituta corde & sanguine, ac proinde spiritibus animalibus, qui nihil aliud sunt, quàm partes sanguinis tenuissimæ, in corde primum, deinde in cerebro elaboratæ, quî fieri potest, vt vera sint, quę hactenus de somno diximus: videlicet fieri impedita cõmunicatione eiusmodi spirituum è cerebro? R. Quia licet non omnes animantes cor & sanguinẽ habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportione respondens cordi & sanguini, atque adeò spiritibus animalibus. Lege Aristotelẽ c. 3. & 4. de somno, & vigilia. *Animalia corde, & sanguine carẽtia.*

IN LIBRVM DE SOMNIIS.

Quid sit somnium, & quomodo accidat.

CAPVT I.



ONTINVATA rerum series postulat, vt cum Aristotele de somniis agamus, siquidem somnia affectiones sunt somni, de quo proximo libro disseruimus. Et vt à rei subiectæ definitione auspicemur. Somnium, vt Aristoteles 1. & 3. huius lib. c. explicat, *est visum, quod in somno apparet*, seu quod eodem recidit, *est apparitio exhibita per internum sensum, in iis qui somno consopiti sunt.* Dicitur, per internum sensum, vt reiiciantur notiones intellectricis potentię, quas dormientes interdum effingunt, quæ non ritè somnia vocantur, vt Aristoteles loco proximè citato ait. Additur, qui somno consopiti sunt, ad remouendas sensiones internas, quę accidunt amentibus, & phreneticis, quoniam hæc, somnia non sunt: cùm fiant solutis per vigiliam sensibus. *Definitio somnij.*

PRO cuius rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præclusi sunt meatus, per quos animales spiritus ad externos sensus inuehuntur, non rarò accidere, vt solutu r, & quasi vinculo liberentur interni sensus, sedata videlicet magna ex parte (nam ex toto dum somnus perseuerat cohiberi non potest) vaporum agitatione, & tumultu. Ostendunt enim sese, quæ antea omnino latuerant,

Lege D. Tho. 1. part. q. 111. art. 3.

latuerant, rerum imagines, per quas interni ſenſus operantur *Rerum imagines.* ídque clariùs, aut obſcuriùs pro halituum paucitate, vel multitudine, tenuitate, aut craſſitie. Hoc igitur cùm accidit, ſomniare animal dicitur.

MODVM autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut ſe exerunt declarat Ariſtoteles 3. huius lib. cap. hac ſimilitudine: *Simile.* Quemadmodum in aqua permota, aut nulla effigies redditur, quæ appareat, aut redditur quidem, ſed tortuoſa: quieſcente autē & ſtagnante aqua res natiuo ſuo colore propriáq; forma reſpondent: ita dormientibus euenit, dum enim vapores in cerebro errabunda motione addenſantur: aut imagines penitus obrutæ delitefcunt, aut non niſi turbulenta quędam & moleſta, ac prodigioſa viſa exhibent, qualia ſæpe accidūt melancholicis furentibus, & ebriis, aut febri laborantibus.

SED illud eſt in hac diſputatione valde ambiguum ad quos nimirum ſenſus internos pertineant ſomnia, à quibuſve ſpectris eliciantur. Multorum ſententia eſt partim ad ſenſum communem partim ad cogitatricem vim ſpectare. Elici in ſenſu communi à ſpeciebus, quæ ad ipſum ex phantaſia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quę ad illā è promptuario memorię ſenſitiuæ commeant. *Ad quos ſenſus internos pertineant ſomnia.* Faciunt quippe huiuſce opinionis aſſertores phantaſiam theſaurū ſenſus communis: & eam, quę peculiariter memoria ſenſitiua dicitur, theſaurum potentiæ cogitatricis. Itaque horum iudicio cùm per ſomnium res ſenſatas apprehendimus, putandum eſt id ſomnium effici in ſenſu communi, cuius obiectum ſunt res externis ſenſibus obnoxię: at cùm res ſenſatas cogitamus, vel non ſenſatas inter ſe, aut cum ſenſatis miſcemus, exiſtimandum tale ſomniū effici in cogitatiua, ad quā eiuſmodi apprehenſiones ex officio pertinent.

SIC cùm qui inter dormiendum videtur ſibi intueri hominem deſtricto gladio, iſthæc apparitio fit in ſenſu communi, quia eſt rei ſenſatæ. Quod ſi eundem percipit vt hoſtem & inimicum: cùm inimicitia ſit res non ſubiecta externis ſenſibus, talis apprehenſio exercetur in cogitatiua. Atque ita nonnunquam duæ potentiæ circa eiuſdem rei euentum hiſtoriámve ſimul occupantur interdum vna dumtaxat, prout materiæ ſubiectæ conditio, & natura poſtulat.

PORRO autem quo pacto ſpecies ſomnia effecturæ ab vlteriori ſenſu ad priorem remeent, duplex ſententia eſt. *De regreſſu imaginum ad efficiēda ſomnia.* Sunt qui dicant vt imago à ſpeculo ad oculum reflectitur: ita ſimulachra à ſenſorio phantaſiæ quodammodo repercuti, redireque ſponte ad communem ſenſum, ſimilitérque ab organo memoriæ ſenſitiuæ, ad cogitatiuam. Alij credunt non dari eam repercuſſionem, ſed traduci imagines vehiculo ſpirituum animalium. Aiunt enim præter idola quæ eiuſmodi cellulis recondita, & in ſubſtantia cerebri impreſſa ſunt, è quibus potentiæ actiones ſuas eliciunt,

dari alia ſpectra conſimilia, ſpiritibus inuſta, quæ eorundem ſpirituum opera huc, illúcque excurrunt: ita videlicet vt imago Socratis, quæ inſidet in ſpiritu adminiſtro, & quaſi ſatellite phantaſiæ, ab eo traiecta aliam imprimat in ſenſum communem, qua is informatus rem ab illa repræſentatam apprehendat. Quandoquidem ſpiritus, vt alibi planum faciemus, animati nō ſunt, fieríque non poteſt, vt anima per ſpeciem hærentē in alieno ſubiecto vitalem eliciat actionem.

Spiritus non ſunt anima præditi.

Sententia Ariſtotelis quo pacto fiant ſomnia.

Lege D.Tho. ad hunc locū 1.parte.quæſt. 111.art.3.

A c quod ſomnia hunc in modum fiant, hoc eſt, tranſuectione ſpecierum ab vno ſenſu ad alium baiulis ſpiritibus, videtur expreſſa Ariſtotelis ſentētia hoc in libro cap. 3. vbi generationem ſomnij declarans ait, dormientibus plurimam ſanguinis copiam ad ſenſum principem delabi, & vnà motiones illas deſcendere, quæ in ea materia continentur, aliæ potentia, aliæ actu. Ait verò in materia ſanguinis, ſiue in ſpiritibus qui nihil aliud ſunt, quàm tenuiſſimæ puriores ſanguinis particulæ quaſdam motiones actu eſſe, quaſdam poteſtate: quia vt explicat Themiſtius cap. 17. ſuæ paraphraſis, quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent, aliquæ præſto ſunt principiúmque ſentiendi, id eſt, potentiam ad ipſarum vſum excitant.

Simile.

Q v o d etiam Ariſtoteles eodem cap. illuſtrauit exemplo ligneatum ranarum aliquantulum obſcurè, ſed in hāc ſententiam, vt Leonicus eo loco eſt interpretatus. Si quis ranunculos è ſubere, aut alio quouis ligno conficiat, numero quinque verbi gratia, deinde eos in vas plenum aqua includat, & vnum quidem in vaſis fundo ſtatuat ſuperiniecto ſale, ſimilitérque alios tres: ſingulis ſale interpoſito: tandem vero in vaſis ſuperficie vnum apertum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus proportionem habebit imagini actu, perquam nunc operatur anima: illi autem, qui conditi ſunt, & ſale operti iis imaginibus, quæ poteſtate exiſtunt. Vt igitur prædicti ranunculi, ſi ſal liqueſcere & in aquam verti incipiat, paulatim ſe exerent, & ordine ſuo apparebunt; ita imagines, quæ inundante vapore abſcondebantur, eodem impreſſo, & euaneſcente ſeſe proferēt, vt iam iis potentię vti queant, quæ antea nequibant.

Alia ratio explicandi ſomniorum generationem.

CAPVT II.



V o n a m pacto ex communiori philoſophantium ſententia ſomniorum generatio procedat, proximo cap. diſſeruimus vbi etiam oſtendimus putaſſe Ariſtotelem fieri inſomnia per deſcenſum recurſúmve imaginum ad principem ſenſum, licet num etiam in cogitatrice perficiátur nihil omnino ex illius dictis elicuerimus.

Verùm

Verùm alia nobis in re proposita occurrit opinio, quæ fortasse non displicuerit. In primis namque regressio illa imaginum minimè necessaria videtur; siue fiat per repercussionem, siue spirituum vehiculo. Repercussio enim tunc datur, cùm aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud, cuius duritiem, & repugnantiam, quia vincere nequit neque progredi vlteriùs valet, retro commeat, aut dissultat in latus. Quod similiter accidit cùm qualitas ab aliquo agente effusa propter obstaculum, id quod impingit, explicare se ampliùs per lineam rectam non potest, sicq; spatij longitudinem, per quam porrigenda esset, in se redeundo seq; intendendo compensat: quo modo fit lucis reciprocatio, & productio Echus. At quod neutrum horum in somniis accidat, probatur. Nam prima illa repercussio conuenit solis corporibus, imagines autem non sunt corpora. Quod si quis respondeat non repercuti imagines per se, sed ratione spirituum, quibus à sensu externo in internum prouehuntur, id ex eo facilè coarguitur, quia spiritus non adeò vehementi & turbida agitatione in interna sensoria impingunt, vt ab iis eos retrogredi necessum sit. Præterea si talis reflexio detur, vtique tunc dabitur, cùm imagines ab externis sensibus ad internos commeant: at inter dormiendum, vt facultates externæ feriantur, ita omnis commeatus simulachrorum qui ab his ad internos in vigilia fit, omnino cessat. Vnde etiam liquet non reuerberari species ab internorum sensuum officinis eo pacto, quo lux, aut sonus à corporibus, quæ offendunt, siquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, nisi cùm accidentia incurrunt denuò in corpora, à quibus reflectuntur. At cùm somniamus, non tunc incidunt imagines in interna sensoria, sed iam ante in iis insculptæ fuerant.

Non esse opus regressu imaginũ ad somnia.

SI quis dicat non redire simulachra ad sensum communem, siue ad æstimatiuam ex repercussione facta ad sensoria, sed reduci vectoribus spiritibus, qui somni tempore per internorum sensuum officinas diuagantur (quæ ratio tuendi prædictam regressionem communior est, ac longè, quàm prima verisimilior) id etiam non parum habet difficultatis. Sed aduertendum primò est, quod in libris de Anima ex professo ostendemus, videlicet phantasiam & memoriam sensitiuam non esse duntaxat potentias passiuas, quasi nihil ipsæ operentur, sed tantummodo ad asseruandas rerum imagines destinatæ à natura sint, alio qui deteriotis notæ essent, quoad hoc. quam sensus externi, quos constat non solum obiectarum rerum species accipere, sed earum interuentu in opere, & actione versari. Deinde quia nemo inficias ibit nos per imaginatricem vim, siue phantasiam multa imaginari & effingere: ac per memoriam sensitiuam recordari. Tertiò quia receptum est in philosophorum scholis eos, qui bonæ sunt phantasia, id est, qui celeriter, & acutè imaginantur, celeri, ingenio præditos esse, faciléque discurrere: & qui æstimatiua

Phantasiã & memoriã sensitiuam non esse potentias passiuas duntaxat.

celeri

celeri ingenio prædictos eſſe, faciléque diſcurrere : & qui æſtimatiua præſtant, hoc eſt æſtimatricis potentiæ functiones excellenter adminiſtrant, iudicio eminere.

PRÆTEREA ſupponendum eſt omnia, quæ apprehendit ſenſus communis, percipere etiam phantaſiam : itémque omnia, quæ cogitatiua cognoſcit, percipi à memoria ſenſitiua. Quod ex eo ſanè patet, quia phantaſia ſeruat typos omnium rerum, quæ cadunt ſub communem ſenſum, iiſque ad notiones ſuas vtitur cùm non ſit tantum facultas patiens, vt oſtendimus; ſimilitérque memoria ſeruat imagines omnium rerum, quæ ſub notitiam cogitatricis potentiæ veniunt, & eiſdem pari modo vtitur.

HIS ita conſtitutis quod ad gignenda ſomnia nullo pacto neceſſarium ſit ab vlteriori ad priorem ſenſum ſpecies redire, ita probatur, Phantaſia cognoſcit omnia, quæ ſenſus communis, immo & plura, cùm etiam proprio ingenio multa imaginetur & effingat. Item omnium eiuſmodi rerum ſpecies in ſe cohibet, tam eas quæ ſibi à communi ſenſu demandatæ ſunt, quàm alias, quas ſibi ipſa per proprias notiones impreſſit. Præterea inter dormiendum non impeditur ab vſu talium imaginum, cùm non minus, quam ſenſus communis, ſoluta ſit. Nihil igitur opus eſt, ſomniorum gratia mitti ſpecies à phantaſia ad ſenſum communem. Sed ſi ſomnia effingenda ſint circa res ad phantaſiam, vel ad ſenſum communem ſpectantes in ipſa phantaſia non autem in ſenſu communi, perficientur. Eodémque modo ſomnia circa obiecta ad cogitatiuam & ad memoriam ſenſitiuam pertinentia adminiſtrabuntur in memoria ſenſitiua.

Obiectio. QVOD ſi quis obiiciat nos inter dormiendum nonnunquam diſcurrere ab vna re ſingulari ad aliam : hoc autem ad nullum ſenſum internum, præterquam ad cogitatiuam pertinere, proindéque in ſomniis operari cogitatiuam. *Dilutio.* Occurrendum erit tametſi non inficiemur cogitatiuam hominis circa ſingularia diſcurrere : non conſtare tamen vtrum ſomniantium diſcurſus, etiam cum non verſatur in rebus vniuerſalibus, ab aliquo ſenſu interno, an ab intellectu proficiſcatur : ſed eſto fiat à ſenſu dicendum memoriam ſenſitiuam hominis componere, diuidere, & diſcurrere, vt ait Diuus Thomas in prima part. quæſt. 78. articulo 4. ad 5. proindéque talem diſcurſum effici à memoria ſenſitiua.

HOC igitur modo ſe habet noſtra ſententia de ſomniorum generatione. Concedimus tamen ne ab Ariſtotele videamur omnino recedere voluiſſe, interdum commeantibus huc illuc ſpiritibus, & imaginibus fieri ſomnia, non ſolum in phantaſia, & memoria, ſed ſimul etiam in ſenſu communi & cogitatiua, ſic enim illius verba explicari poſſunt : præſertim cum non docuerit gigni ſomnia tantummodo in ſenſu communi, ſed indefinitè locutus ſit, alioqui negaſſet fieri quoque illa in cogitatrici potentia,

potentia, cuius oppositum in schola Peripatetica receptum est. Aduerte, quod hîc asseruimus de duplici potentia, ad quam somnia pertineant, intelligendum esse si præter sensum communem ponamus plures facultates, internas sensitiuas, quàm vnam. Nam si vnam tantum constituere placeat, quod suo loco expendemus, ad eam tota somniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, consideratione circa sensum communem in doctrina Aristotelica.

De variis somniorum generibus.

CAPVT III.



VCTOR libri de spiritu & anima, siue is sit Hugo-Victorinus, siue alius c.25.eius operis quinque somniorum genera enarrat, videlicet oraculum, visionem, somnium, insomnium, phantasma. *Oraculum*, inquit, *est cùm in somnis aliqua sancta grauisq; persona, vel etiam Deus euenturum aliquid apertè vel non euenturum, faciendum, vel euitandum nuntiat.* Visum, est, cùm id, *quod viderat quis eodem modo, quo apparuerat, euenit.* Somnium, est *quid figuris tectum, & quod sine interpretatione intelligi non potest.* Insomnium est cùm id, *quod fatigauerat vigilantem, ingerit se dormienti, vt cibi cura, vel studium.* Phantasma est, *quando quis dormire cœpit, & adhuc se vigilare existimat, aspicereque videtur irruentes in se, vel passim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas.*

Oraculum.

Visum.
Somnium.
Insomnium.
Phantasma.

D. GREGORIVS lib. 8. Moraliũ c.13. & 4.lib.dialogorum c.48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat. *Aut enim* inquit, *ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt; aut ex antecedentibus diurnis curis, aut ex illusione Dæmonis, aut ex cogitatione hominis simul & Dæmonis illusione, aut ex reuelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis simul & reuelatione Dei.*

Alia genera somniorum ex D.Greg.

HIPPOCRATES in libro de somniis ait somnium duplex esse. Videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo iniicitur, vt prænuntiet insignem aliquem euentum ad lætitiam, vel mœrorem, fœlicitatem, vel miseriam, siue alicuius priuatæ personæ, siue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipsius dormientis, & causis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progressu plura.

Alia ex Hippocrate.

Alia insomniorũ genera tradit Tertul. in lib de Anima cap 47.

De somniis diuinis, dæmoniacis, Naturalibus, & animalibus.

CAPVT IV.

De diuinis somniis Philo Iudæus in lib. de insomniis. Iibblchus in



OBIS videtur perquàm appositè diuidi somnia in Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Diuina sunt, quæ à Deo inspirantur, siue id fiat immediatè à Deo, siue Angelorum interuentu, vt plerunque accidit.

Somnia diuina.

Horum multa continent exempla diuinæ literæ, tam in veteri, quàm in nouo testamento: in veteri, vt somnia Iacob c. 28. Geneseos: Iosephi cap. 37. eiusdem libri. Pharaonis cap. 41. In nouo, vt Matthæi 1. & 2. vbi legimus admonitum fuisse diuum Iosephum in somnis ab Angelo, vt puerum IESVM & matrem in Aegyptum deferret, deinde iterum, vt eos in regionem Israëliticam reduceret.

lib. de mysteriis Aegypt. Trismegistus in Pymädro. D. Greg Nys. in lib de hom. opificio c. 33. Lact. in libr. de opif. Dei c. 18. Plutarch. in libr. de oraculis abolitis, Xenophō in Symposio.

SOLET Deus tum ob alios fines somnia immittere; tum sæpenumero, vt rerum latentium & futurarum prænotionem hominibus impertiar. Quod facit vel nouas imprimendo species siue intelligibiles, siue sensibiles: vel componendo & coordinando eas, quæ nobis antea inerant, & insuper intelligibile lumen communicando, si ita opus sit. Angeli verò, quia neque species, neque lumen per se in animam hominis transfundunt, quoties aliquid inter dormiendum edocent, aperiunt-ve, id præstant expediendo illis species, easque apposite coordinando ministerio spirituum, qui ipsis, vti cætera corpora, ad motum localem obtemperant, vt D. Thomas 1. p. qu. 111, art. 3. explicat. Adde etiam sicuti in vigilia, ita & in somniis mouere nonnunquam Angelos corporis humores ad excitãdum vtilem alicuius rei affectum & cogitationem. Habet enim ad id non parum momenti humorum excitatio, sicuti & ipsum primarum qualitatum temperamentum, vt progressu patebit.

Modus, quo [illegible] à Deo [illegible]untur.

Somnia Dæmoniaca.

DÆMONIACA somnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur: possunt verò ab illis induci eo pacto, quo ab Angelis, cùm vtrique similem naturam, ac virtutem habeant: tametsi non eundem finem spectent. Angeli enim gloriam diuini numinis hominumque salutem in iis, vt & in cæteris rebus quærunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potissimum sunt, quæ illi impuri & nefarij spiritus somniorum interuentu assequi nituntur. Alterum est hominum, si mentes non possint, saltem corpora, obscœnis cogitationibus, & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Augustinus lib. 10. Confessionum cap. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosophus & Martyr in libello quæstionum, quæ Christianis à gentibus proponebantur quæst. 21. Alterum est, ignaros homines vana superstitione imbuere; si eos aliquorum somniorum euentu, ad irrogandam iis fidem pellexerint. Quo artificio constat Ethnicos multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Vtque cætera huius rei omittamus exempla, narrant Philostratus, Pausanias, & Strabo, eos qui variis oppressi morbis, Aesculapij, Serapidis, & Amphiarai templa adibant, omnium ægritudinum remedia inquiete, dum eisdem somnia obuersarentur, accipere consueuisse. Quod iccirco Dæmones faciebant, vt vel sibi, qui ea remedia suppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat

Lege D. Tho. in 2. 2. q. 95. ar 6. D. Bon. in 2. d. 7. par. 2. art. 1. qu. 3. nu. 68.

Quem finem spectent.

D. August. D. Iustinus.

Consule D. Aug. libr. 13. super Genes. cap. 15.

memorat Tullius libro primo de Diuinatione,& primo de Natura Deorum.lege etiam Herodotum lib.1.Valerium Maximum lib. 1.c.6.Alexandrum ab Alex.lib.5.c.25.

De somniis, quæ Naturalia, & animalia nuncupantur.

CAPVT V.



NATVRALIA somnia dicuntur, quæ ex effectione corporum, temperaméto, humorum incursionibus, aliisque eiusmodi nascuntur. Nam ij, quos melancholia infectat, somniāt tristia, vt funera, caliginem, tenebras. Qui flaua bili redundant, rixas, iurgia inimicitias. In quibus est sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia ignes, vstiones. In quibus multum insidet pituitę, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, grauia quædam ferre onera sibi videntur. Et contrà qui tenui, leuique temperamento sunt, nunc tranare præpetibus pennis aërem, nunc velocissimo cursu ferri se putant. *Somnia Naturalia.*

HINC medici, teste Aristotele in lib. de Diuinatione per somnia c. 2. præsertim Hippocrates in libro de insomniis, & 6. Epidemiorum admonent notanda, & expendenda esse ægrotantium insomnia ad eorum morbos diiudicandos, curandosque. Ex ea nanque obseruatione satis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defectus, vel exuperantiæ sint, dignoscunt. Qua de re extat liber Galeni, qui inscribitur *de præsagio ex insomniis sumendo.* Vbi narrat cùm quidam inter dormiendum crus sibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralysi obtorpuisse. *Hippocrat.*

QVO autem modo tales corporis affectus vel sui, vel cognatarum rerum insomnia excitent, disquirit Galenus loco citato, statuitque animam somni tempore corporis profundum ingressam, & in se collectam ac nullo aduentitio pulsu agitatam; quid interiùs lateat persentiscere, videreque atque inde prædicta somnia effingere. Hæc tamen explicatio superficiaria est. Quare dicendum fieri posse, vt humor exuberans, V.G. pituita, apprehensa tunc aliquo sensu externo, vt tactu, vel gustatu (nec enim in talibus somniis oportet omnes sensus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes prorsus ligari, superiùs diximus) immittat sui speciem ad phantasiam, ex qua fiat apprehensio quorundam coniunctorum, & consimilium, vt ex specie pituitæ, quæ aquea est, & dulcis, nunc memoria seu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in cæteris rebus suo modo res habebit. Adde etiam fieri posse vt absque transmissione speciei facta

in somniis excitetur in phantasia, aliqua talium rerum apprehensio ex specie iam ibi infixa, modeficata tamen per humorem in corpore dominantem.

Somnia animalia. ANIMALIA somnia dicuntur, quæ versantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum namque simulachra vt sunt recentia, ita plerunque magis mouent. Vnde Lucretius lib. 4. sui poëmatis:

In somnis eadem plerosque videmus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & prælia obire:
Nautas contractum cum ventis degere bellum:
Et quo quisque fere studio defunctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati.

AD idem genus pertinent somnia rerum, aut personarum, in quas odio, amore, timore, aut spe, vehementer afficimur. Cùm similiter & horum species ob assiduum ipsarũ vsum valde actuosæ sint & ad excitandam potentiam efficaces. Hinc liberales & benefici somniant se aliis largiri; mendici, petere: cantores, canere: Philosophi, disputare: auari, pecuniam congerere, alij alia similia. Ideoque Aristoteles 1. Ethicotum capit. 13. bonorum hominum somnia meliora esse inquit, quàm aliorum: propterea quòd consilia, quæ ad virtutum officia exercenda solicitè agitant, eadem eis in somno occurrunt.

Problematum ad somnia pertinentium dissolutio.

CAPVT VI.



ACCEDAMVS nunc ad enodanda problemata ad somniorum rationem spectantia. Primum fit, cur dormientes multiplici varietate fallaciæ videntur sibi audire, intueri, legere, colloqui, cæteráque huiusmodi, cùm non ita res habeat. Responsio. Quia imagines, quibus ad hasce notiones formandas vtuntur, per naturam suam agunt, earum verò natura est repræsentare tam res ipsas, quàm eis coniuncta, videlicet loca, formas, figuras, actiones, quæ proinde similiter, atque in vigilia & in veris rebus, somno obiiciuntur, ob id autem maximè in somnis hallucinatio contingit, quia tunc sensus interni ligati sunt, hoc est, imperfectè, & quasi per vmbram operantur, nec rationis vi corriguntur.

Operatio sensuum internorũ in somnus imperfecta.

2 QVID causæ est, cur in somniis tam multa, noua, extranea, portentosa animo obuersantur, ita vt aliquando nec pes, nec caput vni reddatur formæ? R. Quia tunc vapores & spiritus inordinatè, & tumultuosè in cerebro diuagantur, & simulachra obturbant, commiscent, hebetant. Præterea, quia ipsa anima quasi otium

otium agens ad vſum ſpecierum ſegniter ſe applicat, & intentionem negligit. Quo fit vt aliena multa & inter ſe minimè cohærentia coniungat,& modò hæc,modò illa,vt quidque obuium eſt, apprehendendo, rerum ordines, ſitus, magnitudines, loca miris modis euariet. Vnde ſimulachra, teſte Ariſtotele tertio cap. huius lib. ſimilia ſunt nubibus in aëre pendentibus, quæ nunc in hanc, nunc in illam figuram tranſeunt. Sanè vt ex eiſdem literis multifariam compoſitis diuerſa fiunt nomina, quæ res alias atque alias ſignificent: ita ex eiſdem ſpeciebus variè coagmentatis multiplicia idola, diſſimiles repræſentationes exiſtunt. Hæc igitur cauſa eſt,cur nihil tam præpoſterè,tam inconditè, tam monſtroſè cogitari queat, quod non poſſimus ſomniare, & ſi nullæ imagines internis ſenſibus de nouo accedant.

Simile.

3. CVR hæc ipſa vigilantibus non accidunt? R. Quia,vt fumus vaporarij, ſi quà egrediatur, non inueniat, caligine domum circumfundit, & tenebricoſam reddit, ita halitus, & ſpiritus, quia ſomni tempore occluſis meatibus, quà foras excurrant, non habent;cerebrum quaſi nube obtegunt, ac ſenſus præpediunt. Ita vt nec ſibi ipſis conſtent, nec vi rationis, quæ tunc etiam ligata eſt, emendari queant. Talis cerebri perturbatio in vigilia, integra ſanitate & valetudine non datur,eſto ſimilia nonnunquam obueniant inſanis & phreneticis, qui commeante in cerebrum copia præcalidi ſanguinis, aut diſſoluta ob aliam cauſam organi temperie, non minus abſurda & inepta cogitant, ac loquuntur,quàm dormientes.

Simile.

4. QVAM ob cauſam aliquando dormientes grauiter conflictantur quaſi oppreſſi incubantis,& vocem ac ſpiritum intercludentis Dæmonis, aut alicuius rei ſimilis pondere, quod Ephialtem,quaſi ſubſultorem,vocant?R. Quia,potiſſimum poſt affluentem ſatietatem, multus ſanguis, aut ſpiritus ob defectum coctionis parum defæcatus, proindéque obſcurus & tetricus in cerebrum euadit, ipſúmque degrauat; atque accubatu ſuo terrificam illam mouet imaginem, & quia in ſomnis parua(vt obſeruat Ariſtot.lib.de Diuinat.per ſomnia cap. 1.) magna apparent,videtur ſibi qui ita eſt affectus ſuperiniecta mole premi aut ſuffocari eluſo phantaſiæ ſenſu: à quo labore, vt ſe expediat & vt lemures illos aut ſtriges, quibus ſe opprimi imaginatur, excutiat, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur & ſuſpiria gemitúſque plorabundos edit & ſuccclamat, nec excitare ſe omnino poteſt multo halitu ſpirituum vias obſidente, immo & prauo humore cor, pectoris muſculos, dorſum, & tendones ſimul occupante. Vnde illud poëtæ:

Lege Fracaſtorium lib. de Sympath. ca. 19. Lemnium li.2.de Occul. nat mir. ca.5. Chriſtopherũ à Vega lib. 3. de arte medẽdi cap. 13.

Incubi & nocturna ſuppreſſiones ex vẽtriculi cruditate.

Virgil. 12. Aeneid.

In mediis conatibus ægri
Succidimus:nec lingua valet,nec corpore notæ
Sufficiunt vires,nec vox,aut verba ſequuntur.

Quoniam autem iſtiuſmodi affectio ex ſtomachi incoctione &

F 3

humorum colluuie originem habet, solent incubi grauium morborum anteambulones esse.

Res in somnis videri maiores.

5. Cvr somno percepta, multò maiora & vehementiora iudicantur, quàm ipsa sint? Nam exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulum dulcis; dormientibus mel videtur: & fulminasse tonuisséque putant cùm soni exigui aures eorum pulsant, & per ignem incedere, cùm calor exiguus eliquam partem corporis occupat? R. Quia obtusus sensus, dum nequit sensilium differentias exactè internoscere, & discernere; confert se ad id, quod in quouis genere notissimum est, qualia sunt in iis, quæ sub sensum cadunt, obiecta maiora, acrioráve. *Lege D. Tho. 2.2. quæst. 95. art. 6.*

6. Cvr hoc potiùs, quàm illud somniamus, cùm tam huius quàm illius imago in nostro sensu hæreat? R. Quia non quæuis imago æque potentiam lacessit, & ad operandum mouet, sed interdum ea, quæ recentior est: vt cùm somniamus, quæ paulò ante egimus; nonnunquam ea, quæ rem tristem repræsentat, vt mortem, cùm is, qui somniat melancholico humore abundat. Solent enim affectiones corporis, vt superiùs diximus, mouere simulachra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiusce rei causa reddi certa non potest; cùm pro tempore, loco, subiecto temperamento, aliísque eiusmodi circumstantiis varietatem magnam habeat.

Somnia matutina.

7. Qvare sub lucem clariora habemus somnia, minúsque distorta, & inepta? R. Quia minuta iam somni decursu vaporũ copia, factáque remissior spirituum agitatio, non ita sensuum internorum functiones turbat.

Etiam bruta somniare.

8. Nuuquid homines tantùm, an etiam bruta somniant? R. Et si homines plusquam cæteræ animantes somnient, vt asserit Aristoteles 4. de Historia animalium ca. 10. Cuius rei causa videtur esse, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in cerebrum mittit, & acutiores, atque ad operandum promptiores habet internos sensus: tamen etiam bruta somniant, vt eodem loco philosophus docet. *Somniare, inquit, non solum homines, sed etiam equos & canes & boues palam est, atque etiam oues, & capras, denique genus omne quadrupedum idemque animalis fœcundum: declarant id canes suo latratu, quem per quietem agunt,* quamquam de iis quæ oua pariũt, incertum hoc est.) Licet verò quid de omnibus perfectis animantibus asserendum sit, num videlicet cuncta somnient, haud constet: illud tamen pro certo habendum ex imperfectis, quæ memoriæ vi carent, nullum somniare, cùm hæc non seruent in interno sensu imagines, è quibus elicienda sunt somnia. *Plinius l. 10. Nat hist. cap. 75.*

9. Cvr ineunte somno, præsertim si illico post cibum dormire incipimus, non confestim somnia apparent? R. Quia vehementior vaporum agitatio non sinit, vti iam diximus, exhibere sese imagines, sed vt in aqua mota euanescunt.

10. Accidvnt ne etiam infantibus somnia? R. Negat Aristoteles.

ſtoteles lib. 4. de Hiſtoria animal. cap. 10. *Editis*, inquit, *nuper in lucem, & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur ſomnium, ſed plurimis anno circiter quarto, aut quinto ætatis viſa incipiunt.* Oppoſitum docet Galen. lib. Aphoriſmorum 3. Aphoriſmo 23. Plinius lib. 10. cap. 75. Tertul. in ſuo libro de Anima cap. 49. hiſce verbis. *Infantes qui non putant ſomniare, cùm omnia animæ pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant ſuccuſſus, & nutus, & renidentias eorum per quietem, vt ex re comprehendant motus animæ ſomniantis facilè per carnis teneritudinem erumpere in ſuperficie.*) Hæc dubitatio ita explicanda videtur, vt dicamus accidere quoque infantibus ſomnia, vt probant indicia illa à Tertulliano adducta, quæ etiam alij auctores afferunt. Verùm quia eiuſmodi ſomnia admodum obſcura ſunt & vix apparentia ob redundantiam humoris & organorum defectum in ea ætate: icirco Ariſtoteles nolens ea vocare inſomnia, negauit infantes ſomniare. Quare idem libro 7. de Hiſtoria anim. cap. vltimo infantibus ſomnia concedit, Infantes, inquit primis quadraginta diebus neque rident, cùm vigilant, neque lachrymantur, ſed noctu & per quietem vtrumque interdum faciunt: ſomniare etiam eos conſtat, ſed ſerò meminiſſe poſſunt imaginum. *An infantes ſomnient.* *Tertul.* *Lege Suetonium in Nerone cap. 46.*

11 CVR aliqui tota vita non ſomniant? R. Quia ita agiles habent ſpiritus tantámque expirationum vim in cerebrum eiaculantur vt oſtendendis per quietem, imaginibus locum non dent. Refert verò Ariſtoteles lib. 4. de Hiſtor. animalium ca. 10. quoſdam qui nunquam ſomniarant, cùm eis proceſſu ætatis ſomnium accidiſſet, habitum corporis vel in mortem, vel in ægritudinem mutaſſe. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. aiens mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnium: eiúſque rei exempla conſtitiſſe. *Ariſtot.* *Plinius.*

12. Si ſomniantes liberum rationis vſum non habent, quonam pacto 3. Regum. cap. 3. petitio Salomonis in ſomniis tantopere Deo placuit, vt ſingulare ſapientiæ munus ab eo obtinuerit? R. D. Thomas 1. 2. quæſt. 113. art. 3. & 2. 2. quæſt. 154. art. 5. ad 1. ſecutus D. Auguſtinum 12. ſuper Geneſ. ad lit. cap. 15. D. Bonauentura in 2. diſt. 25. quæſt. 6. nu. 72. Alenſis 4. par. qu. 101. membro 3. art. 3. Richardus Quodlib. 1. quæſt. 17. aiunt illam Salomonis petitionem non fuiſſe Deo gratam in ſomniis per ſe, ſed ob aliam eiuſdem rei in vigilia poſtulationem, ex qua illa in ſomno ortum habuit. Secundò reſpondent aliter ijdem doctores D. Thomas, illum ſomnum non fuiſſe naturalem ſed vaticinij & in iſtiuſmodi ſomno dari vſum liberi arbitrij. De quo dicitur, Numer. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per ſomnium, aut in viſione loquar ad eum.* D. Bonauent. ait meruiſſe Salomonem in ſomniis ex priuilegio. Alenſis illum non ſimpliciter tunc dormiiſſe: ſed vt in viſione, & oraculo viguiſſe in eo rationem, quoad actum ſuperiorem, præter ordinarium naturæ curſum. Richardus, *De precatione Salomonis in ſomnis.* *D. Thom.* *D. Bonauent.* *Alenſis.* *Richard.*

chardus, habuisse solutũ liberum arbitrium supernaturali dono.

13. CVR temulentis, & helluonibus aut nulla somnia, aut confusa apparent? R. Quia in his ob turbulentum motum vaporum è vino, ciboque in caput ascendentium perplexæ admodum sunt imagines nec, vt oportet, elucent, quemadmodum cùm citatissima vertigine rota circuuchitur, radij nulli à nobis percipiuntur: & vt cùm multi lapilli dimittũtur in stagnum, circulorum orbes anfractus suos inter se impediunt.

IN LIBRVM, DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diuersa veterum philosophorum placita de diuinatione per somnium.

CAPVT I.

Qui omnium somniorum fidem & authoritatem sustulerunt.



DE arte diuinandi, seu præsagiendi futura ex insomniis, quam somnispiciam vocant, diuersæ ac repugnantes fuere veterum philosophorum sententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio sustulerunt. Contra Orpheus, Pythagoras & Platonici, ac Stoici non parum authoritatis eidem irrogarunt, & si diuersa ratione. Stoici namque omnia somnia aliquid portendere arbitrati sunt. Platonici quædam falsa esse atque inania vitæ ludibria censuerunt; alia vera & vtilem futurarum rerum prædictionem continentia.

De hac re Plato dial. 5. de Repu. Cic. in lib. de Diuinat. Lactãt. in lib. de opif. Dei, cap 18. D. Greg. Nyssen. in lib. de creat. hominis c 14. Tertul. in l. de anim. cap 45. Macrob. li. 1. in somn. Scip. D. Thom. in 2.2. quæst. 65. art 6.

Platonis opinio.

Credidit enim Plato, (vt ex iis quæ ab illo sub persona Socratis in Politia disputata sunt, colligit 1. de Diuinatione Tullius) Cùm quis se quieti tradit ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ est, saturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum continet, nec inopia enecta: nec immoderatis obstupefacta cibis & potationibus: (vtrumque enim perstringere aciem mentis solet, siue naturæ deest quidpiam, siue redundat.) Præterea illa parte animi, in qua ira efferuescit, sedata, atque restincta, ita vt nihil sit, quod errorem, perturbationémque afferat: euenire vt tertia pars rationis & mentis eluceat, sopito corpore ipsa vigeat, séque ad capessenda insomnia acrem præbeat: & quæ ei tunc visa occurrunt tranquilla esse, atque veracia.

veracia. Habuit autem hæc Platonis ſententia originem ex alio eius dogmate quo ſtatuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum ſcientiam idearum influxu accepiſſe, ſed eam contagione corporis obliteratam, ac pene extinctam iacere. Quare cùm ſomno auocetur animus à conſuetudine ſenſuum, & mens licet non à corpore, à corporis tamen brutis officiis, puta ambulandi, ſedendi, currẽdi quaſi in receſſum quendam & libertatem ſubducta tota ſibi ſua ſit: putauit reuiuiſcere tunc in ea congenitas diſciplinas, meminiſſe præteritorum, præſentia cernere, prouidere futura. Cum etiam Platonici tria poſuiſſent animantium genera intellectu & rationis vi pollentium, Deos, Dæmones, homines: aſſeruerunt Dæmones velut intermedios vltro, citróque commeare, atque horum etiam munus eſſe prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum, & Auſpicum portentis, vel inſomniorum viſis.

POSIDONIVS quoque, vt loco citato refert Tullius aiebat animum instinctu, afflatúque Deorum ſomniando vaticinationem accipere, vel quod præſentiat ipſe per ſeſe, vt qui cum Diis cognationem habeat, vel quod ſpirabilis hic aër magnam in ſe cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tanquam inſignitæ notæ veritatis appareant; quas mens noſtra inſpiciat, vel denique quod ipſi Dij cum hominibus ſermonem conferant, eiſque ſomnij, & fūroris oracula, ac rerum futurarum prænotionem iniiciant. *Sententia Poſidonij.*

PORRÒ iis, qui totam ſomniorum rationem aſpernati ſunt, iſtiuſmodi argumentum ſuppetebat. Nam vel ſomnia diuini numinis afflatu ſecundum aduentitiam viſionem animum pulſante obueniunt: vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro diſcurrentium, quorum neutrum affirmari poteſt. Non primum, quia ſi Deus futurorum præſenſionem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur eius beneficentia, clariora viſa dare vigilantibus, quàm obſcuriora per ſomnium; præſtabarque directo, abſque circuitione & amfractu, quàm interpretum coniecturis, eam ſcientiam impertiri. Maximè cùm iſtiuſmodi coniecturæ tam lubricæ, ac verſatiles ſint, vt ipſi quoque ſomniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia, duo ſunt peruulgata exempla Curſor, ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomniis curru quadrigarum vehi. Mane ad coniectorem adiit. At ille, vinces, inquit: id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, neceſſe eſt. An non intelligis ante te quatuor cucurriſſe. Alius ad interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. At ille, viciſti: iſta enim aue volat nulla vehementiùs. At huic Antiphon, tu verò, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim auis inſectans alias, & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Hiſce ergo exemplis patet quàm flexiloqua, & obſcura ſint tum inſom- *Somniorũ interpretatio quam ſit lubrica.*

nia,tum eorum coniectationes. Quod si quis ad secundum modum,quo somnia gigni possunt, confugiat, hoc est ad ipsarum imaginum temerè fluitantium motus, liquidò constat, quam ridiculum sit in tanta leuitate & inconstantia diuinatricem vim constituere.

Qui omnibus somniis diuinationẽ attribuebant.

Qui autem, cunctis somniis auctoritatem & diuinationem dabant, eam potissimum rationem pro se habebant, quod constaret eorum multa in rem veram exiisse. Quare idem quoque illis de toto somniorum genere vniuersim pronuntiandum videbatur, si peritum, idoneúmque interpretem, vel coniectorem inuenirent. E quibus somniis, quæ nimirum vera euasisse constabat, multa referebant. Nos duo tantum hoc loco proponemus.

Ex Cic. de Diuin.

Detulit ad coniectorem quidam somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpres, thesaurum defossum esse sub lecto. Quæsiuit, inuenit auri aliquantum, idque circunfusum argento: misit interpreti quantulum de argento visum est. Tum ille, nihil ne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum significasse, sicuti & album oui, argentum. Alterum exemplum.

Somniũ Alexandri.

Cùm Ptolemæus Alexandri familiaris in prælio telo venenato ictus esset, eoque vulnere summo cum dolore moreretur. Alexander assidens, somno est consopitus, tum secundum quietem visus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & simul dicere quo illa loco nasceretur (neque longe aberat locus) eius autem esse vim tantam, vt Ptolemæum facilè sanaret. Tum Alexander experrectus narrauit amicis somnium, & demisit qui illam radiculam quærerent, qua inuenta & Ptolemæus sanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur isthæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, vtique dicendum videtur, quod reliqua similem exitum, non habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretum inscitiæ ascribendum, aut certe causam esse; quia nos ipsi, vel somnia obliuiscimur, vel pro nihilo habenda ducimus.

Aristotelis sententia.

CAPVT II.

Negat Arist. immitti à Deo somnia diuinatoria.



Quod ad Aristotelẽ attinet; eius dogma est, in primis nulla videri à Deo somnia proficisci, tum ob alias causas, tum quia oporteret inquit, ea immitti optimis viris & sapientibus; & tamen aliter res habet: quandoquidem indiscriminatim, ac sine lege vlla abiectissimis hominibus & de fæce vulgi obueniunt. Deinde

Tria genera somniorum.

asserit tripartita inueniri somnia, alia esse quarundam rerum signa, alia causas, alia omnino temerè ac vice fortuita contingere.

In pri

In primo genere censentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præsignificant, vti superiùs explicuimus. Quo etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impressione corporum cœlestium præsagiunt temporũ mutationes, vt futurũ hymbrem, serenitatem, aut aliquid huiusmodi. Monétque Aristoteles nihil mirum esse, quòd harum rerum imagines nocturno potiùs tempore, quàm diurno in animos irrepant, ac potentiam excitent: siquidem cùm noctes tranquilliores sint, magis tunc expeditus, ac liber est aër ab omni motu, & perturbatione, & dormientes, paruos etiam motus, agitationésque interiores faciliùs percipiunt, quàm vigilantes, quia occultæ motiones phantasiæ, quæ secundum vigiliam fiunt, obscurantur incursu, & adumbratione maiorum, quæ tunc per sensus palam inferuntur. Ob quam etiam causam istiusmodi prænotiones frequentiùs plebeis, & obscuris hominibus, quàm cæteris incidunt, quia illorũ mens cogitationibus vacua faciliùs prædictis fluxionibus cõmouetur, eisq́; paret. *Cur infima sortis hominibus frequentius accidant somnia diuinatoria.*

ADVERTIT quoque Aristoteles non rarò hæc præsagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad inuehẽdam pluuiam inclinabatur, alia efficaciori causa impedita, quodammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum pręsensiones, quę à corporum affectibus oriuntur (vt cùm medicus ex somnio à pituitæ agitatione orto coniectat futuram febrim) non semper ad exitum perducuntur superante, atque aliorsum deflectente natura, quod iam iam imminere videbatur.

SECVNDI generis somnia, dicuntur rerum futurarum causæ, quia sunt principia, siue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur, vt si quis diurna cogitata cœpiáve somniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moueatur. Denique in tertio genere somniorum, constituit Aristoteles ea, quæ non ad aliquam diuinam, aut physicam rationem, sed ad casum, vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt, etsi nonnulla interdum effectum sortiantur. Vt enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur, quia vt est in prouerbio, si sæpe iacias, aliud aliàs iecetis: ita fit, vt è multis somniis nonnulla interdum vera euadant. Hæc fere sunt, quæ in hoc libello de diuinatione per somnium ab Aristotele traduntur. *Somnia fortuita.*

Quousq; somniorum præsagia auscultanda sint.

CAPVT III.



EX dictis constat quæ fuerint Ethnicorum Philosophorum placita circa somniorũ diuinationem, & vaticinia. Nũc quid de iis re vera sentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronunciatum. Negari non potest *Primum pronunciatum.*

aliqua ſomnia immitti à Deo ſiue immediatè, ſiue interuẽtu Angelorum. Huiuſce pronunciati veritas patet ex ſacris literis, quæ multa ſomnia diuinitus iniecta commemorant, quorum nõnulla

Dilutio arg. Ariſt. ſuperiùs retulimus. Nec ratio, qua Ariſtoteles oppoſitum ſuadebat vllius momenti eſt. In primis enim Deus non ſolis imperitis, & ignobilibus ſomniorum prænotiones cõfert, ſed etiam ſapientibus, ac præcipuis viris, vt ſacræ paginæ docet auctoritas. Deinde eſto illa Deus ſolis infimæ ſortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maieſtate alienum, & indignum foret exiſtimandum, qui prout expedit, & ipſius diuina prouidentia efflagitat, munera ſua ita communicat, vt nec infimis illa tribuendo deterior, nec ſummis largiendo eminentior fiat.

2 pronunt. SECVNDVM pronunciatum. Ea tantum ſomnia, quæ à Deo, ſiue ab Angelis immittuntur, conſtanti & certa veritate futuros euentus prænuntiant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere poſſunt, & ea dormientibus prædicere, ſunt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cùm nec in ſe ipſis, ſiquidem nondum exiſtunt, nec in ſuis cauſis, eo quod definitam cauſam non habent, intellectui creato ſint conſpicua, reliquum eſt, vt Deo tantùm dilucidè, ac certò conſtent, & poſt Deum iis, qui diuino inſtinctu, & afflatu ea norint, hoc eſt ſolis Angelis, (loquimur enim hic de cauſis duntaxat, quæ per ſomnia, rerum cognitionem aliis communicant.) Etenim licet nonnunquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitus innoteſcant, vt te-

D. Auguſt. ſtatur D. Auguſtinus 2. de Geneſi ad literam capit. 17. & libro ſe-

D. Damaſ. cundo, ad Simplicianum quæſt. 3. D. Damaſcenus libr. 2. fidei Or-

D. Thom. thodoxæ cap. 4. & D. Thomas 2. 2. q. 172. art. 6. Futurorum tamen ſignificatio, quam nonnunquam ſomniantibus Dæmones inijciunt, certa non eſt, quia cum veritatem odio inſectentur, & mendaciorum omnium architecti ſint, nihil ab eis ſolidũ, aut verum, ſed vanitatis fuco illitum & ad deceptionem compoſitum, exſpectari debet.

3. pronunt. TERTIVM pronunciatum. Per ea ſomnia, quæ ex affectu corporis, vel cœleſti influxu obueniunt, poſſumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum: vt ex certa commotione bilis correptum iri vehementiori febri ægrotum, & ex appulſu humoris, vel alterius eiuſmodi qualitatis, quæ antequam pluuia decidat, aërem imbuit, futuram eſſe pluuiã. Hoc pronun-

Ariſtotel. ciatum eſt ad mentem Ariſtotelis hoc in lib. quod item approbat

D. Thom. D. Thomas 2. 2 quæſt. 95. art. 6. patétque ex iis, quæ à nobis ſuperius explicata ſunt.

4. pronunt. QVARTVM pronunciatum. Vanũ eſt, ac ſuperſtitioſum velle quidpiam ſcire per inſomnia à Dæmone iniecta: vel etiam per ea, quæ aliunde nobis incidunt, ſi quis diuinationem extendat vltra id, ad quod virtus cauſæ ſomnij pertingit. Hoc pronuntiatum, quod traditur à D. Thoma loco ante citato, in primis quoad

Dæmoniaca somnia, plane constat. Est enim res impietatis, & superstitionis plena, cum teterrimo Dei, & humani generis hoste id commercij genus habere, eique fidem irrogare. Quod verò ad reliqua somnia attinet, pronuntiati veritas ex eo ostenditur, quia qui ex iis res occultas nosse vult, censetur taciti fœderis societatem cum Dæmone inire, vt eodem loco D. Thomas, & Caieranus, tum inibi, tum aliàs animaduertunt. Nam cùm eiusmodi cognitionem nec à Deo nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipsa expetat, cogitur, velit nolit, fateri ad Dæmonem, saltem implicitè, recurrere. Vnde nos scripturæ diuinæ oracula à toto hoc genere superstitiosæ obseruationis somniorum, frequenter deterrent, vt constat ex iis, quæ leguntur Leuitici 19. Deuteronomij 18. & 2. Paralipomen. 33. & Ecclesiastæ capite quinto. Quo postremo loco Diuus Hieronymus in illa verba (*In multitudine somniorum, & vanitates, & verba plurima*) ita scripsit, *cùm diuersa videris per nocturnam quietem & variis anima fuerit exagitata terroribus, siue incitata promissis, tu ea contemne, quæ somnij sunt, & solum Deum time: qui enim somniis crediderit, vanitatibus se & ineptiis tradet.*

D. Thom. Leuitic. Deuter. Paralip. Eccl-siast. Hierony.

PRÆTEREA esto in prædicta somniorum obseruatione nulla cum Dæmone societas interueniret, satis per se ridiculum, & stultum est, iis credere: alioqui habeatur etiam fides delirãtium, & ebriorum visionibus, ac spectris: quandoquidem vtrique non minùs absurda, & inepta cogitant, nec minùs hallucinantur. Accedit quod nec millesima pars talium somniorum vera euadit. Vnde rectè Tullius 2. de Diuinatione miratur cùm homini mendaci, ne verum quidem dicenti, credere soleamus, quo modo somniorum defensores, si somnium verum euasit aliquod non ex multis potiùs vni fidem derogent, quàm ex vno innumerabilia confirment. Denique eo etiam hi de hominum genere male merentur, quod cùm perfugium omnium laborum, ac sollicitudinũ sit somnus, in causa sunt, vt ex eo ipso plurimæ curæ, metúsque nascantur, dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quémve exitum sua somnia habitura sint, solicitè disquirunt. Lege Lactantium in lib de Opificio Dei, c. 18. Medinam lib. 7. suæ Parænesis. Ciceronem libro citato, vbi de hac re copiosè & acutè disputat.

Explicatio problematum ad somniorum præsagia spectantium.

CAPVT IV.

RESPONDEAMVS aliquot problematis ad somniorum diuinationem pertinentibus. Primum sit, cur melãcholicis plura incidunt vera somnia, quam aliis? R. Quia ij, quia atra bili abundant, vt suopte ingenio cogitabundi sunt;

Qui atra bili abũdãt, cogitabundi.

ita frequentiùs ſomniant,ac multiplicium rerum viſiones experiuntur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem iaculatur, aliquando collimat; ſic illi ſomniando nonnunquam vera apprehendunt,& eo ſæpiùs,quo frequentiora habent inſomnia.

2. Cvr Deus nonnunquam in ſomniis potiùs quàm vigiliæ tempore,occultarum rerum vaticinia inſpirat? R. Primum quia animus à tumultuantium rerum curis abiunctus, & externorum ſenſuum functione vacans,aptior eſt ad diuinarum rerum cognitionem cœlitus hauriendam. Secundò, quia ipſum noctis ſilentium maiorem erga res diuinas reuerentiam conciliat. Poſtremò, quia vt Deus latibulum ſuum tenebras poſuiſſe dicitur,quia eius ſplendor mentis noſtræ aciem perſtringit, & quodammodo occæcat:ita potius noctis caliginem, vt eum hominibus colloquatur,eligit. Conſule D. Bonauenturam in 2. diſt. 25. q. 6. nu. 76.

Lege Caietanũ ad qu. 12. Primæ part. art. 11.

Cur Deus dicatur latibulum ſuum tenebras poſuiſſe.

Hinc iam patet ſolutio eius argumenti,quo nonnulli, vt ſupra meminimus,oſtendere nitebantur non decere vt Deus ſomniorum ambage, & circuitu arcana ſua hominibus aperiat. Decet enim nonnunquam ita fieri ob eas rationes, quas hic attulimus.

3. Cvr diuina ſomnia non ſemper clara ſunt, & aperta,ſed interdum obſcura, & quaſi ænigmatum inuolucris obtecta? R. Quia ſic humana mens ad diuina myſteria,vti oportet, veneranda,& in pretio habenda efficaciùs inſtruitur, quàm ſi eadem primo ſtatim occurſu prænoſceret. Accedit quod ij, quibus ea traduntur dum eorum intelligentiam à Deo poſcunt: ad altiora, & diuiniora percipienda magis idonei fiunt.

Conſule D. Dion. cap. 2. cœleſtis Hierarch. D. Th. 1. part. qu. 1. art. 9.

Iamblici opinio de diuinis ſomniis.

4. Estne verum, quod ſcripſit Iamblichus, diuina ſomnia non obuenire hominibus niſi aut primo, aut extremo ſomni tempore: quia tunc animus aut nondum, vaporibus in caput ſublatis, omnino oppreſſus ſit: aut his iam euaneſcentibus ſolutior ac liberior fiat? R. Fuit ea opinio non Iamblichi tantùm, ſed eorum, qui apud Ethnicos interpretationem ſomniorum profitebantur. Vnde ſomnia ad ſe deferentibus, nihil reſpondebant, ſi extra prædicta tempora, illa ſibi accidiſſe dicerent. Sed hoc fictitium eſt, & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quouis tempore,vt æque facile,ita liberum Deo eſt,rerum prænotiones humanæ menti iniicere.

***

IN

IN LIBRVM, DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.



OMMODIVS fore iudicauimus ad ordinem facilitatémque doctrinæ, nostram commentationem in librum de Respiratione hoc in loco statuere. Occurrit autem in primis disquirēdum quæ sit causa efficiens respirationis; quæ quoniam duplex est, videlicet principalis, & instrumentaria, illud primò sciendum, cùm respiratio sit vitalis operatio, principem causam effectricem illius post ipsum animal (cui vt supposito omnes functiones primariò deferuntur) esse animam, deinde instrumentariam, esse vim motricem corpori inherentem: instrumenta, quorum ministerio, & interuentu hæc motio perficitur, esse eas partes corporis, ad quas spectat eductio, seu transuectio externi aëris ad cor: siquidem respiratio nihil est aliud, quàm attractio aëris ad cor, vt in progressu enucleatiùs dicemus.

Causa efficiēs respirationis.

De corde separatim in progressu.

HÆC instrumenta sunt ipsum cor, pulmones, diaphragma, arteria venosa, arteria vocalis. Porro autem pulmonis corpus læue, & rarum est velut è spuma quadam sanguinea concretum, ac spongiæ simile, vtpote ad hauriendum, imbibendúmque aërem à natura comparatum. Præterea, vt describit Fernelius libro 1. suæ physiologiæ cap. 9. pulmonis caro contexitur triplici vasorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum est arteriosa vena, quæ è dextro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur, per hanc vero cor alimentum pulmoni transmittit, quod nulli alteri membro præstat, docente Galeno lib. 2. de Natu. facul. Secundum, arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in læuum cordis sinum intruditur. Tertium, aspera arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primum biuio distracta, mox deinde in exiguas propagines dissecta totum pulmonem decurrit, in eúmque aërem attractū infert. Diaphragma, quod Latini cingulum & septum trasuersum vocant, est, musculus quidam simplex, & rotundus, qui spiritalia viscera à naturalibus, hoc est, cor, & pulmones à iecore, & liene velut paries quidam interiectus dirimit.

Instrumenta respirandi.

Pulmones.

Arteria venosa.

Aspera arteria.

Diaphragma

IGITVR omissis antiquorum de re proposita sentētiis, quas hoc in libro refellit Aristoteles, statuendum est respirationem hunc in modum fieri. Attrahitur externus aër per arteriam vocalem interuentu diaphragmatis ad pulmones, hi sese dilatando

Respiratio quo pacto fiat.

quasi

quasi folles aërem attractum in cor effundunt frigidam ei qualitatem impertientes; sed mox reciproca vicissitudine eundē aërem æstu cordis calefactum se contrahendo foras eiicinnt. Quo fit, vt respirationis duæ sint partes, inspiratio, qua aër attrahitur: expiratio, qua emittitur. Sed enim obseruit etiam arteria venosa ad respirationem, quatenus per eam cor pulmonis aërem ad se allicit.

Respirationis duæ partes.

Docet autem Galenus 6. de Vsu partium ideo aërem non continenter adduci ad cor, sed primum deferri ad pulmones tanquam ad spiritus promptuarium: quia alioqui ob inopiam collecti aëris non possemus diu sermonem continuare, nec mergi in aquam suffocationis metu, nec sine respiratione fumum, aut puluerem, aut noxiam aëris qualitatem excutere. Vnde necessum foret vel pestilentem auram intempestiuè inspirare, vel omnino nihil inspirantes confestim extingui. Nunc autem secus res habet, siquidem cor ex fistuloso pulmonis conceptaculo copiosum spiritum ducit, eúmque rursus in pulmonem reddit.

Enucleatius explicatur quánam vi pulmones moueantur.

CAPVT II.



VÆRI antē soler num pulmones ad attrahendum, pellendúmque aërem suapte vi, an potiùs à corde, vel à diaphragmate concitentur. Aristoteles hoc in lib. cap. 4. & 3. de Partibus animaliū c. 6. docet pulmoni delegatum esse respirandi officium, habere tamē principium, & originem sui motus à corde. & c. 10. eiusdem libri de Partibus animalium nullū diaphragmatis vsum agnoscit præter abiunctionem spiritualium membrorum ab inferioribus. Galenus libro 4. de Locis affectis, cap. 5. & 8. & lib. 5. cap. 2. & 3. & lib. 5. de Vsu partium, cap. 15. aliisque in locis. Item Auicenna Fen. tertij Canonis tractatu 1. cap. 7. Conciliator diff. 99 Thomas Garbius in sua summa libr. 7. tracta. 49. arbitrantur pulmones non moueri ab se, sed motu diaphragmatis. Quæ sententia ex eo ostenditur, quia pulmonum caro est admodum mollis & flaccida, proindéque minimè apta ad exercendum per se motum & eleuandum thoracem: cùm tamen diaphragmatis substantia ad id per quàm idonea sit, vt pote bene firma, & multis neruis constans. Secundò, idem confirmatur, quia compertum est læso diaphragmate, eiúsque motu cessante confestim inhiberi agitationem pulmonum. Item quia pulmones etiā dum sanie tabescunt, & expuuntur, non desinunt moueri, desinerent autem si à seipsis mouerentur.

Opinio existimantium pulmones ex se omnis motus expertes esse.

Item Thomas à Vega ad c. 5. libr. 4. de loc. affect.

AVEN-ROES 2. Colliget. cap. 59. existimat motum pulmonum proficisci tum à diaphragmate, tum à propria ipsorum virture

tute fateturq́; latuisse Aristotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones, nec debere id mirum videri, quia eius ætate nondum anatomica obseruatio magnam fecerat progressionem.

Hæc dubitatio aliquot propositionibus enodanda est. Prima sit. Pulmones non mouentur ad motum cordis. Hæc probatur, primùm, quia non est idem concentus respirationis, & motus cordis, cùm vni respirationi plures arteriarum, & cordis pulsationes respondeant. Secundò, quia respirationem possumus aliquantulum inhibere, & tardiorem, celeriorem-ve efficere, non autem cordis motum. *Propositio prima.*

Secvnda propositio. Pulmones non solum mouentur motu diaphragmatis, & musculorum pectoris, sed etiam propria virtute. Priorem partem huiusce propositionis suadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Posterior ex eo ostenditur, quia cum pulmonibus respirandi officium natura commiserit, vt Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 6. docuit (quod ita intellige, vt non ex toto, sed partiatim tale eis munus dederit, siquidem ad id quoque diaphragma concurrit) certè consentaneum fuit, vt etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum administrandum impertiretur. Nec facilè pronuntiandum videtur Aristotelem ignorasse prædictum concursum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licet illius, locis citatis, non meminerit, non proinde tamen eum negasse conuincitur. *Propositio secunda.* *Galen.* *Auicen.* *Arist.*

Tertia propositio. Motus pulmonum non solum à prædictis causis dependet, sed etiam à corde tanquam à communi fonte natiui caloris; tum priuatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo sanguinem hauriunt, quo pariter incalescunt, aluntúrque. Huiusce propositionis veritas ex superioribus constat: ostendimus enim calorem, qui à corde in cætera membra influit, opificem esse omnium functionum in animantibus: item cor è dextro suo ventriculo sanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præstat, vt videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenset. At enim cùm eiusmodi sanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius præsentia pulmones vehementius incalescere, & motricem vim acuere. *Propositio tertia.*

Ad rationes, quæ suadebāt motum pulmonū à solo diaphragmate oriri; dicendum, licet pulmones flaccidi, & rari sint, nec per se thoracem, vel diaphragma ciere queant: non proinde motrice facultate sic destitui, vt non valeant pro sua portione aliquid conferre ad propriū motum, ita tamen vt ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cuius substātia multo robustior est ac neruosior. Ad secundum læso diaphragmate impediri agitationem pulmonum tum propter cohærentiam, quam inter se habent, tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla est, nec per se ad id *Læso diaphragmate cur motus pulmonum impediatur.*

munus obeundum sufficit. Ad tertium pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim absumuntur, non omnino priuati motu, quia non à se tantum mouentur, item quia non nisi morte subeunte eorum virtus motiua omnino deperit.

Dubium. SOLET in controuersiam adduci num motus respirationis naturalis, an voluntarius sit. Omissis controuersiis dicimus hunc *Responsio.* motum partim voluntarium, partim naturalem esse. Est autem voluntarius, qua ex parte arbitratu nostro nunc crebriùs, nunc rariùs; nunc tardiùs, nūc celeriùs respirare possumus: immo etiam quia non est per naturā absolutè impossibile respirationem omnino cohibere, vt lib. 2. de Motu musculorum cap. vnico Galenus probat exemplo serui barbari, qui vehementer iratus cohibito spiritu sibi mortem consciuit.

Seruus cohibito spiritu sibi mortem insculit.

SED est idem motus simul naturalis, non solùm quia tantam eius necessitatem animantibus natura indixit, vt absque illius vsu vita seruari nequeat: sed etiam quia partiatim oritur ab ipso pulmone, cuius motio non est arbitraria: tum propterea quia difficillimum est propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad interitum vsque spiritum inhibere. Quo fit vt potiùs sit asserendum haud esse in nostra potestate non omnino respirare, cùm ra ò inueniri queat, qui eam sibi vim inferat.

Motus respirationis num magis voluntarius, quàm naturalis sit.

DISCEPTATIO tamen est num prædictus motus magis voluntarius quàm naturalis dicendus sit. Plerique medicorum magis voluntarium appellandum censent, vt Galenus libro 2. de Motu musculorum, Fernelius lib. 6. Physiologiæ cap. 28. Vallesius lib. 2. Controuersiarum Medic. & Philosoph. cap. 2. & alij. Conciliator verò differ. 39. iudicat vocandum medium, hoc est partim *Respons.* voluntarium, partim naturalem, quod arbitratur placuisse Auicennæ decima tertij tract. 1. cap. 7. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis, quàm voluntarius propterea quod, citra omnem liberi arbitrij actionem, & vigiliæ, & somni tempore exerceatur, & si aliquo modo vocandus sit spontaneus, seu voluntarius ob ea quæ superius diximus. Vnde & Aristoteles in libro de animalium motu cap. 8. respirationem connumerat inter motus non voluntarios.

De fine respirationis.

CAPVT III.



EGIMVS de effectrici respirationis causa; proximū est vt de illius fine differamus. Respirationis finis, vt cap. 3. & 5. huius libri Aristoteles docet, est cordis refrigeratio, & quæ inde subsequitur, tutela natiui caloris. Duabus enim potissimùm causis perit calor, coq; abolito ruit in perniciem viuens, cui inhæret, & ad cuius co fer

Duas ob causas perire calorem.

conſeruationem requiritur. Nimirum vel quia eiuſmodi calor immodici frigoris appulſu extinguitur, vel quia marceſcit & ſuffocatur defectu aëris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriunturque nonnunquam ij, qui niuoſa loca traiiciunt,& qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigantur. Similiter pruina, & perfrigido ventorum flatu,ſtirpium, & vinearum germina adurunturr, & integræ arbores ſucco omni exhauſto inareſcunt. Inopia verò refrigerationis euaneſcit flamma medicis cucurbitulis,vel clauſo furno coërcita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis vel hypocauſto nimis feruentem auram trahunt:& qui paucum,eundemque aërem continenter bibunt.Nam cùm is anhelitu aſſiduo incaleſcat, refrigerationis opem exhibere non valet. *Flāma refrigeratio neceſſaria.*

Hæc igitur cauſa eſt,ob quam natura iis animantibus, quibus cor vberiori ſpirituum copia, & calore æſtuat,reſpirationem attribuit: videlicet vt cor reciprocantis aëris acceſſu incendium mitiget, caloremque ferocitatis impetu in proxima irruentem ſub idonea menſura tueatur,& fuligines,ac recrementa ex humorum aduſtione orta in recentem aërem ſubmittat, foraſque expellat.Opprimitur enim, & ſtrangulatur cor iſtiuſmodi ſuperuacaneis, non ſecus,ac flamma craſſo, multóque fumo. Vnde qui corde grauiter,vehementérque affliguntur,exufflatione recreantur,eſtque id tunc illis vnicum remedium, quod torridum vaporem,& ſuffocantes halitus eximit,ac propulſat. Ita verò appulſio recentis, frigidíque aëris,per reſpirationem facta, duas ob cauſas requiritur: tum ne calor natiuus feruida exhalatione obtectus aut confertim aceruatus, ſubito langueſcat & ſtranguletur: tum ne plus æquo effuſius, ac diſſipatus omnino perat, quorum alterum præſtat aër excipiendo in ſe cordis fuligines, alterum coercendo calorem,ſeque illi hinc inde opponendo. *Appulſus aëris duabus de cauſis cordi neceſſarius.*

Addvnt etiam medici comparatam fuiſſe à natura reſpirationem ad nutriendos ſpiritus vitales, aiuntque deferri à pulmonibus per arteriam venoſam aërem ad læuum cordis ſinum, vbi vitales ſpiritus efformantur, ibique eiuſmodi aërem in ſpirituum ſubſtantiam faceſſere. Qua de re ita ſcripſit Fernelius lib. 6. Phyſiologiæ cap. 18. *Ambiens aër per os, & nares in aſperam arteriam inſiliens non modo eius ramos,qui per pulmonis ſubſtātiam diffuſi ſunt, ſed & omnem fere eius molem implet;adeò vt vniuerſam thoracis capacitatē, tum inflatus,atque ſpiritu turgens pulmo reſarciat, & impleat. Qui hauſtus aer fuerat primam in pulmone elaborationem ſumit, illicq; concoquitur,& preparatur vi carnis,quæ planè tenuis eſt mollis & aerea, vt proinde huiuſce operis cauſa maxime conſtructa eſſe videatur, quemadmodum & caro iocinoris ad ſanguinis confectionem.Non enim externus aer rudis frigidus,& impurus,& de repente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari,& familiarem innato ſpiritui qualitatē longinſcula* *Reſpiratio data etiam à natura ad fouēdos ſpiritus vitales.*

interposita mora recipere. Posthac autem elaboratus diligenter hic spiritus in sinistrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente sanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit vi cordis insita, & ingenti caloris incendio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias diffusus salutarem impertit cunctis calorem. Hæc ille. Quæ magna ex parte desumpsit ex Galeno libro septimo de Vsu partium capit. 7. & 9. & in libr. de Vsu pulsuum. Eandemque doctrinam tradidit Hippocrates in libro de Alimento, Auicenna Fen. 1 r. tract. 3. Aphrodisæus libro secundo, Problematum quæst. 63. Quod autem prædicta spirituum nutritio admitti debeat, ex eo concludūt, quia cùm spiritus substantia tenuis, ac prope aërea sit, passimque effluat & dissipetur, nec tam facilè è sanguinis vapore per neruos instaurari queat, consequens est, vt è re admodum sibi cognata & simili, qualis est aër, reficiatur nutriaturque.

Hippocrat. *Aphrodisæus.*

Quibus animantibus respiratio conueniat.

CAPVT IV.

Non omnia animantia respirare.



LICET omnia animantia calore prædita sint, proindeque refrigerationem aliquam desiderent, non eam tamen respirationis beneficio vniuersa obtinent, sed aliis modis, vt progressu patebit. Hinc Aristoteles 1. c. huius libri & lib. 3. de Partibus animal. c. 6. inuestigat quibus animantium generibus respiratio competat, statuitque iis duntaxat conuenire, quæ sanguinea sunt, & pulmonem habent. Hæc enim vt natiui caloris incendium in se maius continent, ita appulsionem, & ingressum requirunt frigidi aëris, qui interiora quæque facile peruadit, & huc, illucq; breui temporis spatio commeat, atque adeò meliùs & commodiùs refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo inest, respirāt omnia, solaque. Verùm ex his quędam, inquit Aristoteles, pulmonem habent pene exanguem, & nimis fungosum, vt ranarum genus, fluuiatiles mures, & testudines, delphini, crocodili, balenæ, aliáque nonnulla. Hæc autem minus frequenti respiratione egent, quia cùm frigidiora sint, vbi semel eorum pulmo aërem imbibit, refrigerari ab eo diu possunt absque recentis aëris accessu. Quæ tamen si vi aliqua diutiùs sub aquam teneātur, emoriuntur, vti aliquando accidit delphinis reti deprehensis.

Lege Galenū lib. 16. de Vsu part. c. 9.

Aristotelis argumenta quod nō omnes pisces respirent.

QVOD cæteri pisces non respirent, probat Aristoteles eodem c. Primum, quia inter respirandum obuiaret aqua aëri, atque ita hæc duo corpora sese mutuò impedirent, vel certè daretur simul expiratio, & inspiratio. Secundò quia pisces non habent arteriam sicuti nec pulmonem, sed eorum ventriculus ori proximè adhæret. Tertiò quia non mouent aliquam particulam ventris, vt cæte

Pisces non habent arteriā.

vt cæte

vt cætera ſpirantia. Quartò quia cùm in aquis moriuntur, non videmus in ſummo aquæ bullas fieri, quod tamen accidit, cùm reſpirantia aquis ſuffocantur, quia per vim ſpiritus exit. Quinto quia pari modo poſſent reliquæ animantes in aquis reſpirare, quod negat experientia. Sextò quia non interirent paulò poſt extra aquam, vbi affatim eis ſuppetit aër, quem alternatim ducant. Cæterum quia piſces ſuam quoque refrigerationem requirunt, aquam admittunt ore & branchiis, quę cum ſint coniunctæ venis quibuſdam, & arteriis cordi cohærentibus, eo pacto viſcerũ temperant calorem. Vnde cùm iam ſenectute, vel alia cauſa mouere branchias non poſſint, ſuffocantur, vt teſtatur Ariſtoteles cap. 6. huius libri.

Opinio exiſtimantium omnes in vniuerſum piſces reſpirare, eiuſq́; impugnatio.

CAPVT V.

Lege Tertul. in lib. de Anima, cap. 10.



VETVS tamen opinio fuit Anaxagoræ, & Diogenis, vt refert Ariſtoteles 1. huius libri capite, piſces, & ſi plerique pulmone careant, nihilominus reſpirare omnes. Quod item aſſeuerat Plinius lib. 9. Naturalis hiſtoriæ cap. 7. hiſce adductus argumentis. Primum, quia eſto aquatilia pulmonibus careant, poſſunt eis loco pulmonum alia ſpirabilia viſcera ſubeſſe, ita volente natura, ſicut & pro ſanguine eſt multis alius humor. Secundò quia non deeſt intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras ſpiſſiorem naturæ partem penetrat, argumento animalium, quæ ſemper defoſſa viuunt, vt talpæ. Item quia ſæpè obſeruata eſt in piſcibus æſtiuo tempore intra aquam quædam anhelatio, & tranquilla velut oſcitatio. Præterea, quia piſces dormiunt, ſine reſpiratione autem ſomno locus non eſt. Poſtremò, quia id indicat bullãtium aquarum ſufflatio, & auditus, atque odoratus piſcium, quorum neutrum abſque aëris interuentu fit.

Sententia Anaxagoræ Diogenis. Plinij. *Eorum primum argum.* 2. 3. 4. 5.

EANDEM ſententiam tuetur Rondeletius lib. 4. de Piſcibus cap. 9. quam aliquot etiam argumentis ſtabilire conatur. Primum quia, vt Ariſtoteles 3. de Generatione animalium cap. 11. ait, mare omnium particeps eſt, videlicet humoris, aëris, & terræ. Quare non deerit piſcibus aër, quem intra aquas hauriant. Secundò quia reſpiratio, vt medici tradunt, neceſſaria eſt ad nutricationem ſpirituum; at etiam piſces ſpiritibus indigent. Tertiò quia ſi in vaſe anguſti oris, aquæ pleno, concludantur piſces illic diu viuunt, & natant, ſi orificium apertum habeant, ſi autem ita vas obturetur, vt aëri aditus non pateat, confeſtim ſuffocantur; quod non accideret ſi eis ſola aqua ad refrigerationem ſat eſſet. Quartò quia ad reſpirandum ſufficit tepor Æthereus, &

Idem ſentit Rondeletius. Eius 1. argu. 2. 3. 4.

cœlestis spiritibus omnia peruadens, de quo est illud Poëtæ: *Virgil. Æneid. 6.*

Spiritus intus alit, totámque infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Concludit itaque Rondeletius omne piscium genus respirare, sed variè. Nam belluæ, inquit, marinæ, & quæcumque pulmones, habent, aërem vnâ cum aqua hauriunt, eadem autem fistula eiiciunt, qua etiam spiritum ducunt, veluti nos naribus, sicque respirant balenæ, delphini, Physeteres. Alia pulmonibus, sine fistula, vt testudines marinæ, palustres, & fluuiatiles; similitérque vituli marini, quibus parentes sunt nares, larinx angustissima; quo fit, vt naribus aquam haustam reddant, aërem retineant. Reliqui pisces quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ sunt iidem aërem trahunt, & aquam simul haustam emittunt. Ostrea, tenuissima contecta cute per cutis exiguos meatus videntur respirare. Et denique omnia aquatilia pro caloris ventilandi, & spirituum reficiendorum magnitudine, vel exiguitate alio atque alio modo respirationem exercent.

Approbatur sententia Aristot. NON est tamen propter superiora argumenta recedendum ab Aristotelis doctrina, quam communis philosophantium schola tuetur. *Galen. lib 6. de vsu part. cap. 9.* *Solut. 1. argu.* Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, *Solutio 2.* respondendum est, nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piscibus inesse; cùm id non omnes exigant, sicuti nec omnes respirationem desiderant. Ad secundum faciliùs terræ visceribus quàm sub aquis aërem seruari. Etenim intra terram multæ sunt scatebræ, & meatus, qui, ne vacuum detur, ab aëre *Solut. 3.* occupantur. In aquis verò confestim aër subuolat constipante se vltro fluido elemento. Ad tertium, cùm aqua calore Solis incalescit solere interdum pisces ore & branchiis aquam frequentiùs haurire & reddere, vt magis refrigerentur, sicque anhelationem imitari: similiter dum serenum tempus est, nonnunquam ore patulo hiare quasi oscitantes vel propter affectum lætitiæ, vel alia ob causas, non tamen verè anhelare, vel oscitare, cùm *Solut. 4.* hoc sine interuentu aëris non fiat. Ad quartum, somnum ex se respiratione non indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum *Solut. 5.* respiramus, quia somnum capimus, sed quia caloris refrigeratione perpetuò indigemus. Ad quintum, non excitari bullas emisso aëre per expirationem quorumuis piscium, sed ranarum, testudinum, aut aliorum, quibus respiratio conuenit, qui spiritum cauitate pulmonum asseruatum, aliquando sub aquis laxant, & ad extimum aquæ superficiem remittunt. Ad *Solut. 6.* sextum, neque auditum, neque olfactum aquatilium ad functiones suas obeundas aërem flagitare, cùm ad eorum sensiteria per interfusam aquam soni, & odores, atque horum species transmitti queant.

Responsio ad 1 argum. Rondelet. AD primum Rondeletij dicendum, nihil aliud velle Aristotelem eo loco, quã mare non esse purum, & syncerum elementũ

sed

ſed concretum permixtione qualitatum aëris, terræque: habet enim mare non parum ex aëreo calore, & terrea craſſitudine. Ad ſecundum, Aquatilia, vt deterioris naturæ ſunt, quàm terreſtria, ita minorem requirere ſpirituum copiam, proindéque ſat illis eſſe eos ſpiritus, quos natiuus calor, è ſanguine conficit, nutritq́; Ad tertium, in vaſe anguſtiore vndique obturato minus diu viuere incluſos piſces, quàm ſi vaſis orificium pateat, quia ſine appulſu aëris incaleſcit in eo aqua, nec iam ad refrigerationis beneficium præſtandum idonea eſt, vti Ariſtoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad vltimum, reſpirationem abſque aëre dari non poſſe: at nec calorem æthereum, nec vllum alium influxum è cœlo dilapſum, aërem eſſe. Nec poëtam nomine ſpiritus aërem intellexiſſe, ſed vel animam mundanam ex dogmate Platonico, vel ipſum diuinum numen, quod per totam rerum vniuerſitatem commeat, vt alibi expoſuimus.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Quo pacto inter ſe conueniant, & diſsideant cordis arteriarúmque motus, & reſpiratio.

CAPVT VI.



OMPAREMVS nunc cordis, & arteriarum motum tum inter ſe, tum cum reſpirandi actione. Aduertendum in primis cor perenni agitatione concitari, nunc ſeſe dilatando, quod vel ſenſu ipſo conſpicuum eſt: nunc contrahendo. Porrò autem dum cor dilatatur, ſanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aërem bibit è pulmonibus, quem per leues arterias in læuum ſinum corripit. At dum contrahitur eundem aërem iam calfactum foras pellit, ſimulq́; fuliginoſa excrementa, quorum congeſtio calorem ſuffocare poſsit, excernit, emittitq́; partim per arteriam venoſam in pulmones, partim per eam venam, quam aortam dicunt.

Motus cordis.

ARTERIÆ verò ſimilem motum ſubeunt. Modò namque eleuantur, modò deprimuntur. Cùm eleuantur, per externa quidem orificia, alliciunt ad ſe ambientem aërem: per interna ad cor pertingentia, ſpiritus, & ſanguinem trahunt, vnaq́; aliquam fuliginum cordis portionem paulò poſt abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros, & ſpiracula venalem ſanguinem à venis ſibi cohærentibus ad arterialis nutrimentum prolectant. Rurſus eædem arteriæ, cùm deprimuntur, & in ſe ipſas recidunt, fumidam ſuperfluitatem, & torridi vaporis fæcem paulo ante contractam, excutiunt per meatus, quibus in vniuerſam cutem, ventriculum, inteſtina, & in venas ſeſe aperiunt, itémque in laxitatem ipſis arteriis circumfuſam quam eius rei gratia natura molita eſt.

Motus arteriarum.

Consensus arteriarum & cordis.

MIRIFICE autem inter se conueniunt arteriarum, & cordis pulsatio. Primum, quòd vtraque fit à facultate vitali, hoc est à virtute quadã motrice, quæ in corde, quod vitæ fons est, ortum habet. Hanc vim sunt qui putent non esse aliud quàm calorem sanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philosophantur. Calor enim principium est alterandi, non loco mouendi, saltem per se, & ex proprio ingenio, estq; commune instrumentum rebus viuentibus ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quędam facultas est è secundo qualitatum genere ad id munus peculiariter administrandum delegata. Micant autem iugi motu arteriæ non ob id tantum, quòd tunicis cordi adhęrentibus constent: alioqui oporteret etiam venas omnes, quæ inter medio venæ cauæ cordi copulantur, vná concitari; sed quia ita cum corde vniuntur, vt ingenitam ad talem motum potestatem habeant à corde tamen dependentem.

Arteriarum distentione cor refrigerari.

SECVNDÒ conueniunt, quia eundem spectant finem, videlicet tutelam natiui caloris modo paulò ante explicato. Quod si quis roget num etiam per arteriarum distentionem cor refrigeretur. Respondemus refrigerari, cùm necessariò ab arteriis quæ hiantia in corde oscula habent, aliqua aëris portio ad ipsum cor euadat. Nec obstat quòd aër arteriarum fistulis interceptus non nisi commercio arterialis sanguinis, atque adeò tepefactus ad cor perueniat: non enim vsque adeo incalescit, vt ad refrigerandum aliqua ex parte non valeat.

Pulsus arteriarum index valetudinis, & morbi.

TERTIÒ, consentiunt quatenus eodem tenore, & concentu sibi respondent: cùm enim sese cor explicat explicantur arteriæ: dum se contrahit, subsidunt: id quod facilè deprehẽdet vt Galen. lib. 3. de præsagiis pulsuum cap. 2. ait, qui altera manu cordis pulsationem, altera motum arteriarum explorauerit. Ideoque arteriarum agitatio ipsum cordis motum, temperamentum & abundantiam, aut inopiam natiui caloris, in quo vita consistit, singulari naturæ artificio testatur. Vnde illud Plinij lib. 11. Natu. histo. cap. 37. Arteriarum pulsus in cacumine maximè mẽbrorum euidens index ferè morborum, in modulos certos, legésque metricas per ætates stabilis, aut citatus obseruatione crebri aut langui-di ictus gubernacula vitæ temperat.

Conferuntur inter se pulsatio cordis, arteriarúmque, & respiratio.

SED comparemus etiam pulsationem cordis & arteriarum cum respiratione. Primum, est inter eas conuenientia, quia ambæ institutæ sunt à natura custodiendi, ac temperandi caloris gratia. Quod maior philosophorum, & medicorum pars teste Galeno lib. de Vsu pulsuum cap. vnico inde probat, quia vtraque iisdem ex causis similes mutationum differentias sortitur. Nam qui corporis exercitatione, aliáve causa incalescunt: ij non modò crebriùsq́ue frequentiùs respirant: sed pulsus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in iis, qui algent, sicuti respiratio tardior, ac minor deprehenditur, ita & pulsus.

Sanè

SANE quidem euariantur hi motus secundum ætatum discrimina Nam puero recens in lucem edito pulsus frequentior est, sicuti seni rarior. Qui autem in media ętate sunt, iis pulsus ad proportionem respondet, prout ad pueritiam, vel senectutem magis accesserint. Præter hæc vehementes animi affectus, ciborum genus, anni tempora, cœli, soliq; constitutio, & vno verbo omnis ad frigus, & calorem mutatio pulsum respirationémque aliter afficere consueuerunt. Secundò consentiunt in eo prædicti motus, quod vt quies illa, quæ arteriarum contractioni succedit, maior est, quàm ea, quæ dilatationem sequitur, sic quæ inspirationem antecedit, maior existit, quàm illa, quæ superuenit, vt loco ante citato Galenus docet. *Infantis pulsus frequentior.*

DIFFERVNT autem iidem motus inter se, primùm, quia, quod ex respiratione vni cordi præstatur, id ex pulsu toti corpori impenditur, videlicet refrigeratio, & natiui caloris custodia, fuliginumq; depulsio Secundò, quia minus necessarius est cordi, & cuilibet alteri membro arteriarum pulsus, quàm cordi respiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ esse, & absq; pulsu citra noxam: non tamen cor sine pulmonum afflatu: videlicet vt cæteræ partes animantium minori indigent calore, ita minus eis nocet intermissio actionis ad tuendum calorē destinatæ. Tertiò, quia pulsus præcipuè obseruit ad deferendum spiritum, & calorem: respiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum, noxiumq; vaporem è cordis ventriculis excludendū Quartò, quia multo frequentior est pulsus, quàm respiratio, cuius rei causa est, quod tanta in pulmonem aëris copia simul infertur, vt vnus inspirandi actus multis cordis attractionibus sufficiat. Nec sine tam copioso aëris in pulmonem influxu possent animantes vocem edere, quandoquidem vox suspensionem expirationis deposcit, quæ suspensio absque multi aëris intus collecti beneficio non datur. Quintò, quia pulsus, actio omnino naturalis est, nulloq; pacto arbitratui subdita, respiratio autem aliquo modo voluntaria censetur, ad modum superiùs explicatum. *Pulsus multo frequentior, quam respiratio.*

Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus conclusa sunt pertinentium.

CAPVT VII.



PROXIMVM est, vt iis, quæ de re præsenti sese offerunt, problematis occurramus. Primum sit. Quamobrem motus cordis cœlestium sphærarum conuersioni assimilis perhibetur? Responsio. Quia vt à motu cœlesti communes sublunarium corporum actiones pēdent, ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones proximè, aut remotè ortum habent, vel ea saltem ratione, quod absque natiui caloris ope neutiquam administrātur. Est & alia conueniētia, quod vt cœli motus perennis *Motus cordis similis conuersioni cœlesti.*

est,ita & cordis pulsatio,nisi,quod ille continuitatem seruat, hæc quietis morulas, de quibus supra diximus, interponit. Lege D. Thomam opusculo 35. qui de motu cordis inscribitur.

Motus cordis non est simplex.

2 ESTNE motus cordis vnus,simplexq; an cópositus?R.Fieri nequit vt vnus sit, qui è duobus inter se pugnantibus, videlicet pulsu, & tractu,seu systole, & diastole, id est, dilatatione & contractione constat, atque interiectam quietem habet. Nec obstat quod natura, quæ ad vnū definita est, minimè videatur posse ad diuersos motus inclinare.Hi enim motus ita sunt diuersi, vt vnā circuitionem, id est, motum corporis ab eodē ad idem punctum in orbem redeuntis imitentur. Similiter pronuntiandum de arteriarum pulsu, & de respiratione,videlicet quemlibet horum motuum non vnum esse. Vnde Galenus 4. de differentiis pulsuū,*non perperam*,inquit,*Zeno quędam motum ait esse pulsuum, non simplicem, neque vniformē,cum ex contrarijs motibus constet,vt motus respirationis.*

Cor exēptum aliquandiu pulsat.

3 QVANAM vi exempto corde ab animali vterque sinus cordis aliquandiu pulsat? R. Propter feruorem sanguinis, & spirituum: nec enim hi vt primum ab anima destituuntur, confestim restinguuntur, aut refrigerantur.

4 SI diaphragma,& pulmones postquam eleuati fuere,suopte pondere ad eundem statum regredi, & concidere possunt, quia corpora sunt grauitate prædita,cur exspiratio,quæ fit collabentibus in se pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit? R.Cùm ipsa quoq; expiratio arbitratu nostro nunc maiori, nunc minori vi fiat; siquidem maiori conatu aërem efflant qui clamāt, quàm qui submissa loquuntur voce; haud dubiè concedendum erit ipsam quoque talium membrorum depressionem à motrice animæ facultate diaphragmati, & pulmonibus insidente oriri. Quare Galenus in libello de respirationis causis duplices tradit musculos, alios respirationi, alios inspirationi obeundæ à natura datos. Motus autem, qui à sola membrorum grauitate manat, musculos non curat, vt luce clarius est.

5 CVR saltem cordis,& arteriarum contractio, quæ omnino naturalis est,non erit ab insita grauitate? R.Etiam motus,quo arteriæ & cor deprimuntur, opèratio est maximè vitalis, valdéque necessaria ad tuendam vitam,vt ex dictis constat, ac proinde oriri debuit ab anima; cui incumbit viuentium saluti, & incolumitati consulere. Non proficisci verò à grauitate vel illud argumento est, quòd cum multæ subsunt fuligines, quæ depressionis motum retardare deberent, tunc cor, & arteriæ maiori impetu sese contrahunt, videlicet procurante id anima interuentu motricis virtutis ad excernendam fumeam materiam, quæ calorem suffocat. Procurante inquam,non ex notitia, qua præsentem agnoscat necessitatem, vt quidam ætatis nostræ Philosophus in commētariis ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) sed ex naturali inclinatione, & quasi

Cordis,& arteriarum motus non dirigitur cognitione.

quasi instinctu ab ipso autore naturæ ingenito, quo potentiæ etiã vegetatrice, actiones mere naturales, prout rei necessitas, aut opportunitas exposcit, attemperare consueuerat.

6 VTER è duobus motibus antecedit in respiratione, & pulsu, distensio ne, an contractio? R. Non consentiunt hac in re Philosophi. Videtur tamen probabilior eorum sententia, qui distensionem priorem faciunt. Nec enim cor, vel arteriæ formantur cum aëre, quem illico excludant antequam recentem introrsus aduocent. Certè inspirationem expirationi præire conceptis verbis docet Aristoteles hoc in lib. c. 2. probatque ex eo, quia cum morientia postremò expirent, oportet inspirationem vicem subire principij, id est, vitam ab inspiratione inchoari: est enim consentaneum, vt eius beneficio animantes vitam auspicentur, cuius contrario moriantur. *Distẽtio præit contractionẽ.* *Moriẽtia postremò expirant.*

7 QVID causæ est, cur homines quidam diutiùs, quàm alij, spiritum in aqua contineant? R. Quia ampliores habent pulmones magisque fistulosos, quorũ proinde cauitate plus aëris excipiunt ad refrigerandum cor.

8 QVAMOBREM hausto vberiori alimento remissior est in somnis, cordis & arteriarũ dilatio, quàm contractio, depressióue? R. Quia tunc introrsùm se conferente natiuo calore, eoque circa ventriculum & alia viscera, vbi cibi excoquũtur collecto, necessum est multam gigni fuliginem, quæ maiorem exinanitionem poscit: contractio autem ad id potissimum obseruit: siquidẽ dum venæ, & cor in se concidunt interceptum aërem vnà cum recrementis explodunt. Itaque vbi plura suppetunt excremẽta, ibi maior, vehementiorque ad ea excutienda depressio datur.

9 CVR pueri, quàm puberes plus, & crebriùs respirant? R. Tum quia plus in se cohibent innati calidi, semper autem caloris magnitudinem sequitur respiratus frequentia, tum quia eorum spiritus ampliorem aërem desiderat, eo quod dum gignitur, multum effert excremẽti fuliginosi, ob alimẽti copiam, quam excoquunt: senibus autem, cùm frigidiores sint, consequens est, vt minor, & rarior, quàm cæteris contingat respiratio. Quæ etiam communis causa est, cur in balneis, hypocaustis, & calidis regionibus maior, densiorque fit respiratio: in frigidis verò locis secus res habeat. Lege Aristotelem in lib de Vita & morte cap. 2. *Pueri plus habent innati calidi.*

10 CVR à cibo parum, hoc est minori aëris copia, frequenter tamen respiramus? R. Quia tunc propter ventriculi dilatationem actio patet spiritui transitus per thoracem, sed respiratus paruitatem assiduitatis ope compensamus.

11 CVR qui se multo cibo ingurgitarunt pulsum maiorem, respirationem minorem edunt? R. Quia tunc aëris minus alliciunt ob causam paulò ante adductam, & tamen aucto cordis calore, & viribus ex cibo, maior subsequitur & cordis, & arteriarum commotio.

IN LIBRVM, DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

Varia ætatum diſcrimina.

CAPVT I.



Prima diſtributio ætatum earumq; temperamenta.

ISCRETIO ætatum,de quibus Ariſtoteles hoc in libro agit, aſſignari conſueuit à Philoſophis ex mutatioue calidi & humidi, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet,ſed inſignis eſſe debet. Igitur ſecundũ hanc notionem tria ætatum diſcrimina conſtituuntur,pueritia,iuuentus,ſeu florida ætas,& ſenectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidũ affluẽs,ac copioſum. Ad iuuentutẽm calidum & humidũ apprimè temperatum. Ad ſenectutem calidum, humidum iam diminutum, & in occaſum vergens. Ita vt licet vita ſenum in calido, & humido, vt communis omnium animantium viũendi ratio, conſiſtat, ſuperiorum tamen ætatum comparatione ſenectus frigida & ſicca iudicetur.

Galenus. Hippocrat.

Calor continenter carpit humidum.

QVOD animantiũ vita hoc ordine, graduq́ue temperamenta decurrat non difficilè quiuis intelliget. Etenim cum fœtus è ſemine,& ſanguine,in quibus larga humoris, & caliditatis copia viget coaleſcant;fit inde conſequens, vt eorum membra à prima vitæ ingreſſione humido,calidoq́ue abundent. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam ſenſus iudicium commonſtrat:infantis enim caro flaccida,humidaque tactu dignoſcitur. De calore autem id palam docuit Galenus 8. de Placitis Platonis & Hippocratis,& ante illum Hippocrates,tum 1. Aphoriſmorũ Aphoriſmo 14.tum libro 2.de Na.hum.c.12.dum hominem prima die calidiſſimum ſtatuit, quod nos etiam primo de Ortu & interitu variis in id adductis rationibus comprobabimus. Quia vero calor continenter carpit humidum, & ipſe agendo atteritur,& langueſcit,neceſſariò cùm ad extremam vitæ partem deuentum fuerit,corpus frigidum erit,exeſaq́ue ac diſſipata humidi primigenij ſubſtantia. Vnde etiam patet, quod inter hæc extrema ſitum eſt tempus, id humoris & ſiccitatis medio potiri:non quaſi abſolutam,& ad punctum exactam obtineat temperiem,ſed maximam, quæ ætatũ decurſu contigit, quatenus florida ætas nec vt ſenium inareſcit,nec vt infantia humore nimio affluit.

Alia diuiſio ætatum.

DIVIDVNTVR etiam hæ tres ætates in alias minutiores. Nimirũ prima ætas, quæ anno fere quinto & vigeſimo terminatur,in infantiam,pueritiã,puberratem, & adoleſcentiam cui paulò ante totius huiuſce decurſus appellationem dedimus. Infantia ad ter

ad tertium, quartúmve annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum, inde ad vigesimum quintùm adolescentia. Ætas media distribuitur in iuuentutem, & virilem ætatem. Iuuentus à vigesimo quinto ad trigesimum quintum, aut quadragesimum porrigitur. Inde virilis ætas ad annum quinquagesimum excurrit. Tertia ætas continet primam, & vltimã senectutem. Senectus prima à quinquagesimo ad quintum & sexagesimum protenditur. Vltima, seu decrepita senectus vitam claudit.

SOLON Atheniensium legislator teste Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio, Hippocrates & pleríque alij septem tantummodo ætates constituunt: partiuntur enim primam ætatem in infantiam, pueritiam, & adolescentiam: attribuúntque infantiæ septem priores annos totidem pueritiæ, reliquos vsque ad vigesimum quintum adolescentiæ. Inde reliquum vitæ tempus eo ætatum & annorum numero quem ante retulimus, dimetiuntur. Est autem siue hæc, siue illa ætatum descriptio, ordinaria, & frequentior, non tamen vsque adeò certa, vt aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarúmque causarum extrinsecùs incidentium varietate non alios interdum limites & discrimina sortiatur: præterquam quod plerósque ante senium, multos ante floridam ætatem, non paucos in ipso vitæ limine, & ab vbere matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

Alia ætatum partitio.

Consule Galenũ 3. Apho. cont. 27.

Non omnes eodem tempore spatio in ætatum discrimina incurrunt.

Aetatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, alióśque philosophos.

CAPVT II.



PVTANT verò Astrologi, vt videre est apud Proclũ in lib. de Anima & dæmone, singulis ætatibus præesse vnum planetam ob peculiarem influxum. Infantiæ Lunam: pueritiæ Mercurium: adolescentiæ Venerem: iuuentuti Solem: virili ætati Martem: senili Iouem: decrepitæ Saturnum. Huiusce dominij causam, & rationem sic explicant. Luna, inquiunt primam illam infantiæ teneritudinem blando quodam officio permulcet, & benigno, vberique humore fouet, Mercurius pueritiam ad lusiones, sermonem, & disciplinas afflatu suo promouet. Venus adolescentiam accendit. Sol iuuentuti vigorem addit, & ad altiora erigit. Mars virili ætati animositatem affert, & pugnandi studium excitat. Iupiter senectuti grauitatem & maturam benignitatem indit. Saturnus decrepitæ ætati fragilitatem, & morositatem. Aiunt etiam decrepitos senes, quia propter virium, & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam tanquam à calce ad

Qui planetæ quibus præsint ætatibus secundum Astrologos.

carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio subiici. Verùm quid in se veritatis contineant hæc Astrologorum effata in libris de Cœlo copiosè disseruimus. Lib. 2. cap. 5. quæst. 9.

CIRCVMFERTVR etiam alia ætatum consideratio ex Pythagora qui vitam in pueritiam, iuuentutem, virilem ætatem, & senectam diuisit; & hanc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportione quadam contulit. Aiens pueritiam Veri assimilem esse, in quo omnia virent, & humoris vbertate adolescunt. Iuuentutē, Æstati, propter animi robur, quo tunc corpora pollent, & quasi efflorescunt. Virilem ætatem Autumno, quod tunc post varia superioris vitę pericula cuiusque ingenij dotibus tanquā naturæ fructibus accedat tempestiuitas, & sua quædam maturitas. Senectutem Hyemi gelidæ, & molestæ, qualis esse extrema ætas consueuit.

LEGE D. Damascenū lib. 1. Parallelorum, & Philonem in libro de mūdi opificio, vbi ex Solone legislatore Atheniēsium ea, quæ singulis ætatibus attribuuntur per septenarios exponunt.

Dissolutio problematum ad hominum ætates spectantium.

CAPVT III.



SEQVITVR explicatio problematum, quę hominum ætates, de quibus paulò ante disseruimus, concernunt. Primum sit. Cur infantes qui septimo mense in lucem veniunt, viuere possunt; qui octauo nequeunt: sed vt plurimùm (quod longa experientia compertum est,) cōfestim moriuntur? R. Non parua de hac re inter philosophos, & medicos disceptatio est. Philo Iudæus lib. 1. Allegoriarum & Aphrodisæus lib. 2. problematum quæst. 44. eius rei causam referunt ad mysteria, & occultam vim numeri septenarij, de quo inibi multa prædicant. Estque hæc sententia admodum consentanea doctrinæ Hippocratis in lib. de Septimestri partu, vbi docet quemadmodum morbi dies, ita partū menses criticos, seu iudicatorios habere, & ad prodeundum in lucem idoneos, ac fauorabiles, aut contra. Hos autem constat non quoslibet, sed definitos, ac certos esse, videlicet septimum & nouum, qui ordinarius est. Ait tamen Plinius lib. 7. cap. 5. repertos fuisse in Italia octimestres partus vitales contra priscorum opinionem. Quos etiam in Ægypto aliquando inueniri scripserat Aristoteles lib. 7. de Historia animalium capite quarto. Huius rei, quæ medicorum propria est, vberiorem explicationem lege apud Vallesium libr. 2. Controuersiariū Medicarum & philosopho. Leuinum lib. 4. de Occultis naturæ miraculis, cap. 13. Valleriolam lib. 3. Enarrationum Medicinalium, Enarratione 7. Plutarchum lib. 5. de Placitis cap. 18. Vide quoque si placet quæ

Philo. Aphrodis. Hippocrat.

lib. 2.

lib.2.de Cœlo,cap.3.quæst.1.art.2. scripsimus,vbi ex Astrologorum disciplina aliter propositam quæstionem soluimus.

2 CVR infantibus naturales actiones validæ sunt,animales admodum infirmæ: siquidem affluenter nutriuntur, & crescunt: ægrè sentiũt,& nec moueri,nec stare firmiter valent? R.Quia functiones naturales administrantur calore natiuo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egent spiritibus sensitiuis, qui in cerebro perficiuntur at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id muneris ineptum. In homine enim capitis os posterius omnibus aliis ossibus concrescit, conformatúrque, vt docet Galenus in lib. de Formatione fœtus. Vnde est,quod caluaria iuxta syncipur adeò infantibus tenera, & infirma est, vt in recens editis cerebri motus non solùm tactu, sed visu etiam deprehendatur. Accedit quod nimia humiditas, qua sensuum officinæ primo ætatis ingressu scatent, sensitrices facultates obtundit, nec eas suis muneribus perfectè defungi sinit.

Spiritus sensitiui perficiuntur in cerebro.

3 CVR pueri maturiùs sapientes, aut vitales non sunt, aut (quod probauit experientia) cùm ad maturam ætatem accesserint minus prudentes euadunt? Vnde Plinius lib.7.cap.51.refert Catonem Censorium velut ex oraculo prodidisse senilem iuuentam præmaturæ mortis signum esse. Et apud Senecam lib. Controuersiarum 2. controuersia prima, Cestius de ingenio Alfij Flauij prædicat tam maturè magnum ingenium non esse vitale. Itaque iam illud prouerbij loco celebratur. *Odi pueros præcoci sapientia.* R. Idcirco pueri primo ætatis ingressu rationis vsum impeditum habent, quia multo, vt diximus, abundant humore, è quo excitata nebula internorum sensuum functiones, aut omnino impedit, aut interturbat. Hinc qui præmaturè sapiunt, intempestiuam cerebri siccitatem indicant, quæ siccitas cum progressu temporis excreuerit, aut ita organum dissoluit, vt mortem afferat: aut ita vitiat, vt ad persoluenda internorum sensuum munia, è quibus intelligentiæ vis dependet inutile & ineptum fit.

Senilis iuuenta præmaturæ mortis signũ.

4 POTVISSENT ne primi humani generis parentes esu fructuum vitalis arboris, iuuentutis florem perpetuò retinere? R. Scotus in 2. dist. 19. quæstione prima credit vitalem arborem non habuisse vim conseruandi perpetuo iuuentutem, aut vitam: sed dumtaxat ad longissimum aliquod tempus, quia cùm omne agens physicum agendo repatiatur, & debilitetur, necessariò calor naturalis hominis agendo in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem statum in infinitum restitui posset: cùm finitæ causæ infinitus effectus esse nequeat. Oppositum, quod verisimilius est, asserit D.August. lib. 13 de Ciuitate Dei, cap.20 & 23. aiens hominem nisi peccasset, esu ligni vitæ & à necessitate moriendi liberandum, & in flore iuuentutis perpetuo conseruandum fuisse. Eadem videtur esse sententia D. Chrysosto. hom. 18. in

De ligno vitæ.

De hac re Richard. in 2. distin.19. q.2. circa 2. princ. Item auctor, quæst.veteris, & noui testamenti, q.17. Abu ad cap. 2.Gen. q.10.

D.August.

D.Chrysost.

Rupert. in Genesim, & Ruperti 3. de Trinit. cap. 30. cui adstipulantur verba illa tertij capitis Geneseos, *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum.* Nec ratio Scoti vim habet, quia ligni vitæ esus, caloris dispendia ex æquo resarciret: nec verò id præstando, produceret effectum infinitum, id est, infinitæ perfectionis, vt patet, aut etiam infinitè duraturum, quasi vna eius comestio deberet sufficere ad propagandam vitam in sempiternum tempus: oporteret enim ad id progressu ætatum aliis & aliis pomis vesci, vt monet S. Thomas prima parte, quæst. 97. art. vltimo. Si autem petas quónam pacto id poma illa potuissent præstare: dicendum, fuisse eis inditã à Deo

D. August. qualitatem quandam: siue supernaturalem, vt credit D. Augustin. lib. 8. de Genesi ad litte. cap. 5 & lib. 11. eiusdem operis, cap. 40.

D. Bonauent. Strabus. Hugo D. Thom. & D. Bonauentura in 2. distin. 17. Siue, quod probabilius est, naturalem, vt Strabus, Hugo de S Victore, & D. Thomas videntur opinari, quæ qualitas altricem facultatem, omnésque eius administras, videlicet coctricem, attractricem, expultricem, & alias, quæ circa cibum negotiantur, à quarum deinde ministeriis, & opera cæteræ corporis potentiæ dependent, ita corroboraret, & defenderet, vt neque actione cibi, neque alterius externæ causæ occursu infringerentur, aut fatiscerent. Tueretur etiam primos parentes quamdiu præceptum diuinum minimè violassent, ab omnibus noxiis rebus, & incommodis extrinsecus incidentibus tum propria ipsorum cura, tum maximè diuina prouidentia, quibus adminiculis potuissent in infinitas seculorum ætates vitam extendere. Sed enim è terris in cœlum ad beatiorem vitam fuissent traducendi.

Senectus putredo quædã. 5 CVR qui eminentiora loca libero cœlo incolunt tardius senescunt, qui autem curua & palustria citius? R. Quia vt docet Aristoteles sect. 14. problemat. quæst 97. senectus putredo quædam est, putrescit autem quod quiescit non quod mouetur, vt aqua conclusa. Igitur vt locis editis aër afflante vndique spiritu agitatur, & alius succedit, ita cauis manet immotus: proindéque minus syncerus. Quo fit, vt hîc ocyus, illic tardius corpora marcescant.

6 QVODNAM temperamentum ad senectutem setiùs ducit? R. Sanguineum: quia abundat calido, & humido, multus verò calor copiosè reponit: humidum affluens ægrè dissipatur: non senescimus autem nisi arescente humido, frigescente calido.

7 CVR senes timidi sunt, incurui, tremuli? R. Cum extrema ætas frigida sit, & magna ex parte destituta calore, qui animositatem parit, & hominis corpus in rectam staturam excitat, ac membra sustinet: consequens fit, vt senes cuncta pertimescant, curuentur, tremant.

Senes suspiciosi. 8 CVR suspiciosi sunt? R. *Sunt,* inquit, Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 13. *suspiciosi senes, quoniam increduli: increduli vero, quia*

quia experti, hoc est, quia longo rerum vsu didicerunt quantum peruersitas, fraudisque in hominum dictis, & factis lateat. Vnde quæ vident in sinistram partem non rarò accipiunt, ideoque, vt inibi Aristoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium: sed secundùm Biantis præceptum & amant vt osuri, & oderunt vt amaturi. Tum præterea nihil affirmant nisi cum temperamento, fortassis. Quare & in rebus agendis non aliter eis, quàm pronuntiaris demonstratione conclusis assentiendum esse commonet Aristoteles 6. Ethic. c. 11. *Biantis præceptum.*

9 CVR illiberales sunt? R. Tum quia viuere peroptant, & idcirco ea, quæ vitæ necessaria sunt, ægrè dimittūt. Tum quia compertum habent quàm sit difficilis rerum acquisitio, quam facilis iactura. Aristoteles 2. Rhetoricorum c. 13. *Senes illiberales.*

10 QVÆ sunt ea, quæ senilem grauitatem maximè decent? R. Vt ait auctor libri de duodecim abusibus c. 2. duæ sunt particulæ homini cauendæ, quæ in eo non obsolescunt, & ad flagitia trahunt. Cor videlicet, & lingua: quia cor nouas machinari cogitationes non definit: lingua impigrè loquitur, quæcunque cor machinari senserit. Caueat ergo senilis ætas ne istæ iuuenescentes particulæ totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Vnicuique enim considerandum est quid ætate eminenti dignum sit, vt hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat. Debet proinde senectus anteactæ vitæ partus esse, non naufragium. *Duæ particulæ homini cauendæ.*

De dentibus.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas.

CAPVT IV.



QVONIAM de ætatibus disseruimus, non erit ab instituto alienum de dentibus, & capillis, quæ duo ætates comitantur, & cum eis mutationem subeunt, in præsentia disputare. Primum quod ad dentium materiam attinet sciendum ex Aristotelis doctrina 2. de Gen. animalium c. 4. eos eiusdem naturæ esse, cuius ossa, & ex eadem materia coagmentari, quæ materia crassior est, & aridior, quàm ea, ex qua nerui, & cartilagines, aliáque eiusmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua ossa peculiare habent dentes, quod soli, docente Aristotele loco citato, tota fere vita crescunt, vt videre est in iis dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata est, vt fungi officio suo possint: breui enim tempore contrario occursu, & attritu consumerentur, nisi aliunde dispendium resarcirent. *Dentiū materia.* *Dentes tota fere vita crescunt.*

INCIPIVNT autem dentes è mandibulis emergere ordina- *Ortus dētiū.*

riè post septem menses. Deinde post septimum annum, qui primi emerserant, decidunt, & in eorum locum alij ad solidum cibum aptiores subrogantur. Redeunt verò qui per id tempus decidunt, quia vt docet Aristoteles quinto de generatione animalium, capite octauo, in osse adhuc nascente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum est. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat teste eodem Arist. 2. de Hist. anim. c. 1.

Dentium numerus. HABEMVS porrò dentes fere triginta duos, rarò plures, pauciores nonnunquam, quorum multitudine longiora promitti vitæ spacia quidam putant. Vno ordine in vtraque maxilla sexdecim continentur, singuli singulis alueolis infixi. Parte anteriori ij, quos primores, & incisorios nuncupant, vtrinque quaterni acuti, vt possint incidere: vltra hos sunt canini vtrinque duo ad inferiorem basim lati, superiori parte acuti, vt si quid propter duritiem ab incisoriis minus scindi potuit, id ipsi confringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, vtrinque quaterni, asperi, latiq; præduri, ac magni, vt incisa ab incisoriis, & fracta à caninis penitus leuigare, ac terere queāt. Ex his duo, vel tres vltimi, & intimi genuini vocantur, qui circiter vigesimum annum gignuntur, nonnullis admodum serò, etiam octogesimo anno, vt refert Aristoteles secundo, de Hist. anim. capite quarto. Primores, & canini vnica radice nituntur, maxillares binis, aut ternis, quaternisve, atque inferiores vna minus, quàm superiores. Omnes verò in suis cauitatibus, præsertim circa radices vtraque gena insertis neruis valide constringit, ne facilè concutiantur. Sunt & alia dentium discrimina in animantibus. Quidam serrati, alij contigui, alij exerti. Serrati pectinatim coeuntes ne contrario occursu atterantur, vt serpentibus, piscibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præditæ sunt: contigui, vt homini, & equo: exerti, vt apro, elephanto.

Dêtes incisorij. *Canini.* *Maxillares.* *Genuini.*

Finalis causa dentium. QVOD attinet ad finem, cuius gratia dentes à natura dati sunt, dicendum tribuisse eos naturam animantibus communi quidem officio ad conficiendum cibum. Priuatim verò quibusdam etiam ad alia munia, vt homini ad sermonem, quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt. Vnde cùm defluxere, distinctionem, explanationémque adimunt. Multis etiam belluis ad pugnam dati sunt, vt apris, & elephantis. Lege Aristotelem 3. de Partibus animalium, capite primo, Galenum libro vndecimo, de Vsu part.

***

Solutio

Solutio problematum,quæ ad dentes pertinent.

CAPVT V.


OCCVRREMVS nunc aliquot problematis,quæ in consideratione dentium se offerunt.Primum est. Cur dentes canini inter primores,& maxillares siti sunt?R.Quia canini inter primores,& maxillares mediam naturã sortiuntur,quatenus,& acuti sunt, vt primores,& lati,vt maxillares.

2 CVM leones, canes, lupi, vtrinque multos habeant caninos dentes,cur homo binos tantùm parte vtraque obtinet?R. Quia, vt Galenus 11.de Vsu partium cap.9.ait, cogitauit natura in hominis procreatione,se animal ciuile, atque mansuetum effingere,cui robur,ac vires essent ex sapientia, non corporis fortitudine:proinde è caninis dentibus non multos dedit, quasi ad pugnam,sed qui ad comminuendum cibum, modo superius explicato,sat essent. *Hominis robur ex sapiẽtia,nõ ex corporis viribus.*

3 QVAM ob causam in extrema ætate rariores fiunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant? R. Quia cùm à radice exiliores sint, ad fastigium latiores, continuáque attritione absumantur, exiccata etiam,exesâque ad imum carne,necesse est plus ab se inuicem distent.

4 QVAMOBREM in senectute dentes labuntur?R.Vel humoris defectu,sicuti arborum folia,vel ob nimium humorem excrementitium,eius ætatis proprium,qui calorem suffocat.Decidunt etiam non rarò excessu frigoris contrahentis neruum, qui eos implantauit.Putrescunt,& in aliis ætatibus peregrino calore, & humido male commistis,compactionémque soluentibus. *Putredo dentium.*

5 SI dentes carne firmiores,solidioréſque sunt,cur frigoris vim ampliùs,quàm caro sentiũt?R. Quia,vt docet Aristoteles in problemat.Sect.34.quæst.2.dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & neruulis, quorum exiguus calor facilè à frigore vincitur, & dolorem facit.

6 CVR nullum cornigerum vtrinque dentatum est,sed omnia saltem primoribus superioris mãdibulæ dentibus carent?R.Quia alimentum,quod in eos dentes digerendum, dispensandúmque erat,in cornuum recrementa absumitur,quanquam nonnulla reperiuntur quæ denegante natura ad vtrunque materiam & cornibus carent,& vtrique dentata non sunt,vt cameli. *Nullum cornigerũ vtrinque dentatũ.*

7 CVR Æthiopum dentes candidi sunt? R. Quia mandibularum calor quo abundant, excoctum humorem eis detrahit, quo detracto eximius ille candor existit, sicuti etiam albescit cera solis calori exposita, nec mirum quod idem calor cutem nigriorem reddat, non enim is candorem inducit, nisi cùm eximit humorem corporibus,quæ ob illius permistionem atra sunt. Vnde

carnem, in qua huiusmodi humoris copiam non absumit, adurit, & atro colore inficit. Lege Aristotelem libro tertio, de Historia animalium capite nono, & in Problematis Sect. 10. quæstione 65. & 66.

De capillis.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis.

CAPVT VI.

Capillorum materia.



NVNC de capillis agendum. In primisque materia, & generatio seruanda. Aduerte igitur, sicuti in sublunari mundo duplex halituum genus cernitur, quidam humidi, & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati in pluuiam, rorem, cæteráque his simi- lia addensantur, quos vapores nuncupant: alij sicci, & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impressionum materiam excernit, vocantúrque exhalationes, vt in Meteoris exposuimus: ita & in homine, qui paruus mundus à Philosophis vocatur, quosdam inesse halitus humidos, qui ad conciliandum somnum, aliáque munia obseruiunt: quosdam siccos, qui in pilos, vngues, vngulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuersitate, concrescunt.

De hac re Hippocrat. in lib. de natura pueri, & in lib. de glandulis.

Capillorũ generatio.

CVM igitur fuliginosa, & terrea exhalatio, cutis spiramentis impacta, nec facilè retro commeat, nec omnino foras euolat, & hanc alia rursum è profundo subiens ferit, aliáque rursum, & alia à tergo instat, complicantur istiusmodi exhalationes addensantúrque in minuta corpuscula, & deinceps perpetuò nouæ fuliginis accessu augentur, eáque corpuscula dicuntur capilli. Monet vero Aristoteles 2. de Partibus animalium c. 4. capillos, & eorum cognata omnia quamdiu insunt, tandiu augeri, & tunc magis cùm corpora, aut ægrotant, aut senescunt, decrescunt-ve: quia vberior excrementi copia remanet, cùm minus in partes alias propter senium, aut morbum insumitur.

Arist.

DOCET quoque idem Aristoteles 2. de Partibus animalium cap. 14. & ex eo Plinius libro 11. capit. 37. humanum caput præ aliis plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit tum necessitate materiæ, tum præsidij causa. Necessitate materiæ, quia vbi plurimum humoris calorísque inest, ibi plus suppetit excrementi, quod in capillos facessat. Nam quod in aliis animantibus nonnunquam nutrimentum est, vel in cornua, aut setas, aut pilos vestiendis ex toto corporibus abit, id homini suggeritur ad promittendum capillum integendo capiti. Est etiam ea capillorum frequentia adiumento, præsidióve ad muniendum cerebrum. Nam cùm id in homine proportione maximum, & humi

Capillorum vtilitas.

humidissimum sit, maiorem desiderat tutelam: propterea quod humidissima quæque facilè efferuescunt, & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non sunt, iis aliquid capillis proportione respondens ingenio naturæ datum fuit, vt auibus pennæ, piscibus squamæ, herinaceis aculei.

SANE capilli, qui homini genas, & mentum vestiunt, barbámque efficiunt, multum decoris, & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoreti. *Sic eos, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos transierunt barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori vestit. Et primò quidem lanugine florent malæ, deinde modicum pilorum velamen easdem tegit, vt augmento hoc ætatis discrimen doceat, & ipsa vultus figura homini persuadeat, vt relictis puerilibus ludis ad res serias accingatur.* Hæc Theodoretus tom. 2. sermo. 4. de Prouidentia. Sunt autem quibus barba in densam syluam excrescit sunt quibus rara, & exilis est: quia vt Galenus explicat 11. de Vsu partium. Quemadmodum herbæ, ac plantæ, quæ ex terra humida, & pingui proueniūt, altè crescunt: quæ verò ex dura aridáque, paruæ, & exigui sunt incrementi: ita capili, qui ex humidi ac mollis temperamenti emergunt partibus, latè luxuriant, qui ex partibus naturæ duræ, siccæque parui, atque exiles euadunt. Porrò è tribus potissimum causis barbæ raritas, & inopia oritur, nimirum, vel ex defectu recrementi, vel ex duritie cutis quam exhalatio penetrare nequit, vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confestim euolat, nec in pilos addensatur. Duritiem verò seu constipationem cutis plerumque frigus, laxitatem calor efficit. *Theodoret.*

De capillorum varietate.

CAPVT VII.



QVIBVS causis variè colorētur capilli declarat Aristoteles in libro de Coloribus, qui liber videtur ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laërtius, in vnum coaluisse. De eadem re scripsit Galenus lib. 2. de Temperamentis. Nimirum fit capillus niger cùm deusto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur. Flauus, cū vapor minus torretur. Est enim quod tunc in capillos abit flauæ bilis superfluum. Albus verò capillus ex pituita nascitur. Rufus, sicuti inter colorem album, flauumque est medius, sic ex pituitosæ, biliosæque fæcis media quadam natura prouenit. Aduerte autem id, quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita, non repugnare Aristoteli docenti canitiem, vt post liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris. Pituita enim frigida est, & humida, proindéque idonea ad candorem, accedente externo calido. *Capillus niger. Flauus. Albus. Rufus.*

Cæterum non oportet ſemper ex hac materia album colorem capillis innaſci:quamquam is ſemper obueniat ex humiditate,& ex inopia caloris innati. Vnde illud vniuerſim pro vero habendum,flauitiem,rufedinem, alióſque colores intermedios fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni circumfundente ſe calido aſcititio,ita tamen vt hæc permixtio in quibuſdam magis, in aliis minus ad hoc,aut illud extremum vergat.

Diuerſitas capillorum.

VARIANTVR etiam capilli pro diuerſitate regionum, & ætatum,vt oſtendit Ariſtoteles 5. de Gener. animalium cap. 3.& Galenus loco citato. Nam qui calidam, & ſiccam plagam incolunt,vt Æthiopes & Arabes, ſiccos & criſpos habent capillos, ac breues. Qui humidam, frigidámque regionem habitant, vt Illirij,Germani,Sarmatæ modicè auctiles,graciles,rectos, & rufos obtinent. Qui inter hos temperato degunt tractu, robuſtos, modice nigros, mediocritérque craſſos: tum nec prorſus criſpos nec omnino rectos emittunt. Quod ad ætates ſpectat, docent nonnulli medicorum,ſi cerebrum probe temperatum ſit, gigni ex eo capillum, qui à teneris annis ſit cæſius; poſt adoleſcente ætate rubeſcat declinétque magis ad nigredinem. Vbi verò cerebrum ipſum calidius fuerit prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Pro regionum diuerſitate.

Criſpitudo capillorū ex Ariſtot.

CVR autem non ſimplex capillus, ſed intortus, ſeu criſpus interdum oriatur,cauſa eſt conditio materiæ, ſiue exhalationis è qua fit,vt docet Ariſtoteles 5.de Generatione animalium, cap.3. Si,inquit,*fumoſa eſt præ calore & ſiccitate exhalatio criſpum efficit capillum;quoniam duplici fertur motu: ſiquidem quod ineſt terreni, deorſum,quod calidi,ſurſum commeat, cumq́; præ imbecillitate reduci facile queat,interquetur,idq́; in capillis criſpitudo eſt.* Aut certè, quia cùm parum omnino humidi, terreni autem permultum ſubeſt, fit vt ab aëre æſtuante contrahantur capilli,& conuellantur,quemadmodum cùm igni aduruntur.Galenus etiam libr.2.de Temperamentis,criſpitudinis cauſas hunc in modum explicat. *Criſpi redduntur capilli, vel propter ſiccitatem temperamenti, quæ illos intorquet (qua ratione Æthiopes criſpi ſunt).vel propter imbecillitatem exhalationis,quæ rectam viam ſibi moliri non poteſt: vel denique ob duriorem cutis naturam,quæ ipſam exhalationem,etiamſi valida ſit prohibet rectà ferri,cogitq́; vt ad latus ſe inflectat,& obliquum tranſitum paret.*

Ex Galeno.

De caluitio,& canitie.

CAPVT VIII.

Ariſtot.



CALVI omnium maxime animalium homines conſpicue efficiuntur docente Ariſtotele libr. 5. de Generatione animalium, cap.3. quamquam ſimilis quædam affectio in aliis viſitur,videlicet in plantis, & auibus. Namque plantarum

De hac re Hipocrates in lib. de Natura pueri.

tarum aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito mensium curriculo frondes exuunt. Item ex auibus quædam certo tempore sese abdunt, vt pennas deponant. Talis vero affectus in hominibus caluitium est. Ac quemadmodum hoc hyberno tempore plantis euenit, ita hominibus ætate senescente, quæ humanæ vitæ, quasi hyems est. Vna verò tam hominibus caluitij quàm plantis, & auibus prædictæ iacturæ causa est, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inarescunt omnino capillorum radices, folia, pennæ; & dissoluta compactione, quam humor & calor congruenter mista præstabant, sensim defluunt. Caluescimus autem potissimùm priori capitis parte, quia in eam cerebrum prominet, quod suo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde est etiam quod homini maximè caluitium accidit, quia videlicet amplissimum, & humidissimum proportione cerebrum habet, vt loco citato affirmat Aristoteles. Addit Macrobius lib. 7. cap. 10. ideo caluitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem, quod ex suturis, quæ in caluariis conspiciuntur, planum est, vt quidquid superflui, aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus. Non caluescunt tamé omnes, sed tantùm magnam subeuntes inopiam humidi caloris, qui capillos retinet, seruátque: neque is defectus quouis tempore contingit, sed potissimum ætate iam declinante & in frigiditatem labente. Quare qui maturius caluitio insigniuntur, ij ante tempus prædicto calore priuantur.

Caluitij causa.

Macrob. Saturn.

Cur non omnes caluescát.

QVOD ad canitiem attinet, eam docet Aristoteles libro 5. de Generatione animalium cap. 5. gigni ab excreméto putrescente, cùm enim calor ob suam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non valet, fit inde vt collectum putrescat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas possessa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum; is flatus inter terreum contentus candido imbuitur colore, vt in carie parietum, cui canities respondet. Quod autem canities putredo quædam, ac morbus capillorum sit, illud indicio est quod qui valetudinis vitio præmaturè canescunt, vbi iam reualuerunt, calore augescente, atque adeò excrementum exacte decoquente, canitiem exuunt. Quod in segetibus quoque euenit, quæ locis humilioribus, ac prope lacunas sub magnis, & continuis pluuiis perpalescunt. Vbi verò calor exciccauit humidum illud superfluens tunc propriam resumunt viriditatem.

Canities vt. obueniat.

Canities putredo capillorum.

QVORVNDAM tamen opinio fuit canos ex ariditate prouenire: siquidem & ossa albescunt excocto humore, & lapides excocti albentem in calcem soluuntur, & cera Solis admota feruori candescit, defæcatis ab illa humoribus, & terra æstiuis exiccata solibus albicat. Hæc tamen sententia non probatur Aristoteli loco citato eámque refellit eo argumento, quod experientia

Sententia de causa caniei.

petientia constat, capillos opertos citius canescere, cùm tamen operti minus siccentur. Itaque & si nonnulla corpora exusta humiditate albescant, in capillis tamen alia ratio est.

Dilutio problematum ad capillos spectantium.

CAPVT IX.



Cur infantes glabri.

Explicemvs nunc problemata, quæ circa paulò ante dicta excitari queunt. Primum sit. Cur tenelli pueri ætatis ingressu glabri sunt? R. Quia cùm præcalidi, & humidi sint, nullus adhuc eis meatus in cute est, nec fuliginosum excrementum.

2. Cvr calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? R. Quia calidæ plus aëris in se cohibent: aër autem pellucens candorem gignit, vt videre est in spuma.

3. Cvr caluescimus magis à syncipite: canescimus magis à temporibus? R. Quia regio illa admodum sicca est, hæc præhumida: à siccitate verò defluuium, ab humore canities est.

4. Cvr inter omnes animantes homo maximè canescit? R. Quia cæteris magna ex parte pili quotannis decidunt, vt equo & boui: aliis & si non decidant, breuis tamen contingit vita, vt oui: quibus proinde longo decursu ætatis in senio canities non aduenit: homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5. Si senibus abũdãtia humoris capillos in canitiẽ tingit, cur senectus sicca perhibetur? R. Quia sicca dicitur, hoc est destituta humido innato: cũ alioqui humido ascititio, & peregrino abũdet.

6. Cvr capilli detecti tardius, quàm operti canescunt? R. Quia canities à putredine est, flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

Qui vnius noctis spatio totus incanuit

7. Qvid causæ fuisse putandum erit, cur quidam metu mortis, vnius noctis spatio totus incanuit: sic enim accidisse narrat Scaliger exercitatione 312. in Cardanum. *Historia*, inquit, *nostra tempestatis est sub Francisco Gonga-za Mantua principe. Is affinem suum suspectum coniurationis, cùm in turri porta Cæsarea ad quæstionẽ, aut supplicium seruari iussisset, nuntiatum est mane totum repente canum factum. Quod quasi prodigium, flexit principis animum, qui ei propterea & venia & vita fecit gratiam.* R. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: sicuti & in his, qui senescunt, canities ex defectu caloris prouenit ad modum superius explicatum.

8. Cvr in equo præ aliis brutis animantibus canities apparet? R. Quia equus, vt affirmat Aristoteles 5. de Gener. animaliũ, cap. 5. os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quàm cætera bruta animalia obtinet, quo fit, vt facile humor effluat, & per ætatem calor deficiat, vnde canities oritur.

IN LIBRVM, DE VITA, ET MORTE.

Quidnam sit vita.

CAPVT I.



PLACVIT libros de vita & morte, & de longitudine, ac breuitate vitæ ad disciplinæ commoditatem, distinctionémque inter se distinguere eo modo, qui progressu patebit. Et vt à vita ordiamur, sic eam definiit Aristoteles in libro de Respiratione. *Vita est permansio animæ vegetatricis cum calore.* Ad cuius definitionis intelligentiam aduerte in primis non definiri, & explicari in ea vitam in toto ambitu, sed eam tantum, quæ corporibus conuenit, cum alioqui etiam substantiis separatis vitæ notio propriè conueniat. Licet verò multi sint corporum viuentium gradus, nempe intelligens sentiens, loco mouens, vegetans: Aristoteles tamen per hunc postremum gradum vitam definiit, quia nullum sit corpus vita præditum, quod eo careat. Quo fit, vt prædicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat. Secundò aduerte vitam rerum corpore constantium tripliciter accipi: vno modo pro anima ipsa, quæ vitalium functionum origo & fons est, dicitúrque vita essentialis, vtpote essentiam rei viuentis partiatim constituens, sicque in libro de motu cordis, definitur vita principium actus animę. Secundò, pro existentia animæ in corpore. Tertiò, pro ipsis vitæ functionibus, vt pro nutritione, accretione, sensione: quo pacto vita à D. Bernardo in libro de Libero arbitrio, & gratia dicitur internus, & naturalis motus. Igitur vita in prædicta definitione non sumitur primo modo, vt constat, quis enim dicat animam esse permansionem sui ipsius in corpore? Potest autem vel secundo, vel tertio modo accipi: si secundo, erit definitionis sensus formalis: si tertio, causalis, ac si diceremus vitam, siue operationem vitalem esse permansionem, hoc est proficisci ex permansione vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

Vita definitio. *Vitam tribus modis accipi.* *D. Bernard.*

PORRÒ autem licet vita absque primarum qualitatum, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis permixtione, neutiquam possit consistere, peculiariter tamen in calore sita esse perhibetur, teste Aristotele in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in problematis Sectione 14. quæstione 10. quia anima tandiu corpus informat, quandiu in eo vitæ munia obire potest: præcipuus verò administer vitalium functionum est calor. Quoniã verò huiusce caloris

Vita in calore.

pabulum humiditas est: dicitur vita tum ab Aristot. locis citatis, tum ab aliis Philosophis in calido & humido consistere: hoc est, à calore,& humiditate in corpore coalitis per se,ac potissimum dependere. Quod tamen non de quouis calore, etiam peregrino, & ascititio,intelligi debet, sed de interno, & pro cuiusque mébri natura,& conditione per totum corpus diffuso. Esse verò hunc calorem primarium vitæ instrumentum inde constat, quia eius præsentia, & temperatione fouentur artus,& incolumitatem seruant, ac suo munere probe funguntur, eiusdem abscessu torpent, iacéntque exanimes. Eget autem calor hic viuificus humido,quo sustentetur. Sed enim cùm diuersa sint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum,aliud aëreum,idque pingue,& oleagineum,non quouis humido gaudet prædictus calor. Namque in aqueo, quia fluidum est,& dissolubile, ac parum tenax,confestim interit, aëreo verò,& pingui nutritur,fouetúrque non secus,ac flamma oleo.

Humiditas pabulum caloris.

Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ.

CAPVT II.



QVÆRI autem solet, num calor ita vitæ actiones exequatur, vt ad eas non concurrat etiam frigus per se, sed ex accidente,hoc est,quatenus calorem modificat, eiúsque vim attemperat. Sunt qui putent aliquas esse actiones, ad quas per se,& ex vsu naturæ frigus, si moderatum sit, concurrat, quemadmodum & nonnullæ sunt, quas calor, nisi congruam temperationem habeat,lædere consueuit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mouetur iuuatúrque frigore: inde est enim quod appulsu atræ bilis in stomachum, famem sentimus. Cùm igitur fames sit appetitio animalis, non videtur negandum iuuari illam per se à frigore animantium, atque adeò vitæ functiones. Videtúrque adstipulari huic sententiæ Aristoteles libro secundo, de Generatione animal. capite quarto, vbi docet ortum similarium partium tum à frigore, tum à calore esse, & alia membra frigido,alia calido coagmentari & concrescere, subdítque generationem carnis ex sanguine, quem venæ exudant, & frigore consistere.

Prima opinio.

Eius argum.

Arist.

CONTRARIA tamen sententia verisimilior est, quam tuetur Galenus 3.de Causis Symptomatum cap. 3. Auicennas Fen. 1. primi doct.6.capite 3.Vallesius libro 5.Controuers.Medic.& Philosoph.capite 11.Thomas à Vega ad caput 62. libri artis Medicæ, asserentes frigus non nisi posteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmant, quia nulla est vitalis actio, cui frigus non per se aduersetur, siquidem cùm nimium crescit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit:namque membra stupefacit & paralysim

Posterior sententia, quæ probatur.

ralyſim inducit,proindeq́ue ſenſum & motum adimit,quod tamen calor non efficit. Hinc eſt quod ad munia viuentium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrit, propterea quod oportet calorem temperatum eſſe, quam temperationem admixtio frigoris præſtat: ita vt ſi abſque frigore moderatus calor dari poſſet, nulla omnino eſſet frigoris neceſſitas. Nec obſtat quod etiam nimium auctus calor actiones corrumpit.Id enim per ſe frigori conuenit, calori autem per accidens. Cuius rei indicium eſt, quod vbi primùm in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confeſtim incipit in ea minui perfectio in operando, quod tamen creſcente calore non ita accidit.

IGITVR argumentis in contrariam partem adductis reſpondendum eſt, famem non induci per ſe à frigore atræ bilis: ſed quatenus vi frigoris partes corrugantur, & ſtringuntur; vnde ſequitur appetitio cibi, cuius ingreſſu corrugatio illa & ſtrictio ceſſat, vt alibi fuſiùs dicetur. Ariſtoteles autem locis adductis tantummodo aſſerit frigus ad ortum partium ſimilarium atque ad generationem carnis requiri,non tamen docet requiri per ſe. *Solu. arg. aduerſaria partis.*

Quid ſit mors, quibus cauſis accidat, & quæ eius ſint genera.

CAPVT III.



NTEQVAM cætera ad vitam mortemq́ue ſpectantia perſequamur, tradenda eſt mortis definitio: quæ iam facilè ex dictis colligi poterat, videlicet mors eſt abſentia diſceſſus ve animæ à corpore ob defectum innati caloris. Quæ definitio vt planiùs intelligatur, aduertendum eſt ſeparationem animæ à corpore non ita accipiendam, quaſi oporteat vt animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore ſecundum ſitum abiungi: ſat enim eſt ſi definat eſſe in corpore informatiuè, hoc eſt,ſi iam non illud viuificet, diſſoluto actualis coniunctionis nexu. Nam animæ brutorum animantium,cùm iis intereuntibus extinguantur,nullibi poſt mortem ſunt:animus verò humanus, licet in ipſo interitus momento, à corpore,quod tempore antecedente informabat, ſecundum locum ſitumque abiuncta non ſit, ſeparata tamen dicitur, quoniam diſſoluto mutuæ vnionis vinculo,non iam corpus actuat, aut viuificat. *Mortis definitio.*

ADDVNTVR in definitione illæ particulæ, *propter defectum, caloris innati*,quia cùm contrariorum contrariæ cauſæ ſint, docente Ariſtotele 5. Polit.c.8.quemadmodum vitæ cauſa eſt calor (intellige vnà cum humore, quo paſcitur) ita mortis cauſa eſt frigus, ſeu quod eodem recidit,innati caloris defectus. Vnde,& à Galeno *Ariſtot.*

Galen. *Cor fons caloris natiui.* libro ſecundo de Temperamentis cap.2.definitur mors *extinctio caloris naturalis.* Et quia cor natiui caloris fons eſt,vt progreſſu explicabitur, ſolet etiam nonnunquam mors definiri frigiditas cordis ex humidi inopia.

Mortis cauſa. Ex propoſitis definitionibus colligi poſſunt mortis cauſæ.Sunt enim excedens frigus & ſiccitas: immo & humiditas ſuperabundans, quæ calorem ſuffocat: & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum ſolummodo abſumit, ſed ipſum etiam calorem innatum reſoluta ſubſtantia diſſipat.

Mortis genera. Mortis autem genera,ſi euentus fortuiti ſpectentur, innumerabilia ſunt. Si autem cauſæ per ſe expendantur,definito numero continentur. Diuiditur ergo mors ab Ariſtotele libro de morte *Mors violenta.* & vita,in violentam & naturalem. Violenta eſt,quæ à contrario fit: naturalis,quæ ex caloris marcore prouenit.Quia vero natiuum calorem, vt ſupra attigimus, tam frigus, quàm calor extraneus, & humor interimunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem,aut extraneum calorem,quæ calorem natiuum extinguunt,vel ob immodicam humiditatem, quæ eundem præfocat.

Mors naturalis. Naturalis autem mors contingit ob caloris paulatim flacceſcentis defectum. Nam cùm calor agat in humidum ipſúmque reſoluat, ac diſſipet, oportet calorem ipſum pariter imminui, manerèque terreſtres partes frigore & ſiccitate concretas, proindéque deficiente humido calorem extingui, & mortem ſubſequi, quæ in plantis vocatur ariditas, in animalibus ſenectus & mors.

Omnis corruptio à contrario. Qvia tamen omnis corruptio, vt eſt communis Philoſophantium doctrina,à contrario fit,etiam ea viuentium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quædam eſt, reuera à contrario fiet:dicitur tamen non fieri à contrario,vt violenta,quia quaſi ſponte naturæ accidit: quatenus non aduenit ab externo contrario magna & aperta vi oppugnante. In quam ſententiam, lege ſi placet,quæ ſcripſimus ad finem librorum de Cœlo,Sectione 4.noſtrorum problematum,quæſt.1.

De ſitu & figura cordis, quod vitæ fons dicitur.

CAPVT IV.



Qvoniam ſuperiùs de vita diſſeruimus, proximum eſt, vt ipſum inquiramus vitæ fontem, qui cor eſſe perhibetur. Sed prius de cordis ſitu, & figura agendum *Ariſtot.* erit.Ariſtoteles 3. de Partibus animalium capit.4. & 1. de Hiſtoria animaliū capite decimoſeptimo,docet cor cæteris ani- *Cordis ſitus.* mantibus in medio pectore eſſe,homini autē paululum vergere ad ſiniſtram;

finiſtram; redditque eius rei cauſam, quia homo inter omnia animalia læuam partem frigidiorem habet. Quare neceſſum fuit, vt ei ſubueniretur inclinatione cordis, quod calidiſſimum eſt. Eandem ſententiam amplexus fuit Plinius libro vndecimo Natura. historię, capite trigeſimoſeptimo: Fernelius in libro de Partibus humani corporis, cap. 7. & Auicenna 11. tertij. 1. additque oportuiſſe cor cedere hepati, ne ſi hepatis, & cordis calor eodem conſpirarent, dextrum latus plus nimio recaleſceret. Idem confirmat pulſatio cordis, quæ infra læuam papillam deprehenditur. Quod certè argumento eſt illuc cordis ſubſtantiam propendere. Galenus tamen libro 6. de Vſu partium, capite 7. aliique nonnulli affirmant cor in medio thoracis ſinu ſecũdum omnes dimenſiones ad æquilibrium ſedem habere: idque anathomicæ artis obſeruatione compertum eſſe inquiunt. Quod ſi ita eſt, danda venia erit Ariſtoteli, quia nondum eius ætate membrorum diſſectio vigebat. Porrò cur natura partem dextram potiſſimum in homine calidiorem fecerit, cauſa fuit, vt motum commodius, atque expeditius adminiſtraret; oportet enim in motu alteram partem, videlicet læuam quaſi quieſcere, vt ea membrorum agitatio quodammodo ſuffulciatur; alteram verò, hoc eſt dextram, motum ipſum actiuè exequi: proindéque neceſſe eſt hanc vberiori caloris copia affluere; quandoquidem calor, vt diximus, primarium inſtrumentum eſt omnium vitalium actionum ad corpus attinentium. Plus vero eget homo calore dextri lateris, quàm cætera animalia, quia homo ad plura munia, vtpote ad artes omnes exercendas, ad pingendum, ſcribendum, texendum, aliáque id genus dexteræ motionem adhibet: reliqua animantia ſolum fere progreſſionis motum obeunt: proindéque non tam conſpicuam caloris imparitatem exigunt.

Plinius. Auicenna.

Galenus.

Quamobrē pars dextra in homine calidior.

QVOD ad cordis figuram, & compoſitionem attinet, ita de ea ſcripſit Ariſtoteles libro 1. de Hiſtoria animalium, capite 17. *Omnibus tam pectore conſtitutis, quàm eo carentibus cor æquè ſuo mucrone in partem vergit priorem. Verùm latère ſæpius poteſt, quoniam diſſecto animante dimoueatur. At parte ſua ampliori, & gibba ſuperiora corporis ſpectat: parte extrema in acutum ſe colligit, exitque pene in mucronem. Habet etiam ſinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in ſiniſtro, medium magnitudine inter ſiniſtrum, & dextrum.* His ſimilia ſcripſit Plinius libro 11. Natur. hiſtor. capite 37. *Cor,* inquit, *animalibus cæteris in medio pectore eſt: hominis tantum infra læuam papillam turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuus calor. Palpitat certè & quaſi alterum mouetur animal, intra premolli, firmóque opertum membranæ inuolucro, munito coſtarum, & pectoris muro, vt par erat, præcipuam vitæ cauſam, & originem. Prima domicilia intra ſe animo, & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

Cordis figura.

Triplex ſinus cordis in doctrina Ariſt.

GALENVS libro 6. de Vſu partium capite 7. docet cor & ſi ro-

Galenus.

tundam habeat effigiem, non tamen esse, vsquequaque rotundum, sed ab ampla, & orbiculari superna basi, quod caput eius vocant, exorsum inde paulatim gracilescere, ac ima parte in angustum; acutúmque desinere, quo loco istiusmodi figuræ causas inquirit. Potiores autem videntur esse, quia figura rotunda, quæ nobilissima habetur, decet nobilissimum membrum. Item quia rotunditas iuuat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum sanguinem, spiritúsque formandos necessaria est. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad concoctionem, quia calor cuspidis angustiis pressus maiorem habet acrimoniam.

Cordis mucro.

De cordis ventriculis.

CIRCA id tamen, quod ex Aristotele de cordis ventriculis paulò ante retulimus; tam Galenus, quàm alij recentiores medici anatomicis obseruationibus innixi, non triplicem, vt Aristoteles, sed geminum tantum in nostro corde ventriculum agnoscunt, ad læuam, vnum, ad dextram, alterum. Aiúntque contra Aristotelem 3. de Partibus animalium capite 5. sinistrum ventriculum multo esse præstantiorem dextro. Quod probant, quia sinister ventriculus est officina spirituum vitalium, siquidem multo purior, defæcatior, & calidior in eo sanguis deprehenditur, vnde & illum natura, vt vitæ magis necessarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac sententia, quod ij, qui venena hauserunt, multo maiorem noxam in læuo sinu experti sunt. Continetur autem in dextro ventriculo sanguis, quem cor ad pulmonem, vt ei singulari & quasi regia munificentia in nutrimentum cedat, transmittit, rependens videlicet ei mutuam gratiam pro spiritu, quem ab ipso recipit, vt Galenus libro 6. de Vsu partium, cap. 10. annotauit.

Cur pulmonibus gratiã rependit.

Quamobrem cor vitæ fons dicatur.

CAPVT V.



QVONIAM vita, vti superius diximus, in calido, & humido consistit, humidum verò à calido continenter absumitur, non aliter quàm à flamma oleum, prouidit natura quo pacto tam calidi, quàm humidi dispendia resarciri possent, alioqui breuissimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad restaurandum humidum instituit alimenti haustum, cibique in viuentis substantiam conuersionem: succedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitium, vt in 1. de Ortu, & interitu exponemus.

Quo pacto instauretur humidum.

AD calorem verò seruandum, reficiendúmque oportuit, vt Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 7. & Galenus in libro de Formatione fœtus aiunt, locum in animali esse aliquem veluti focum

Quo modo reficiatur calor.

focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis natiui contineret fouerétque, & eundem tutum esse, veluti arcem corporis totius: hic autem locus cor est: habet enim cor insitum à natura calorem, cuius opera quandam sanguinis portionem sibi à iecore transmissam exactiùs decoquit, & in vitales spiritus attenuat, quorum vehiculo in omnes partes corporis quasi subsidio calorem mittit, quo membra omnia seruantur, ac fouentur vitæque munia exercent. Ideóque Aristoteles lib. 5. de Generatione animalium cap. 8. spiritum comparat artium instrumentis, per quæ artificiosa opera conficiuntur. Quin & ipsum hepar ad elaborandum sanguinem influentis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eadémque communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à corde recipit spiritus vitales, quorum præsentia innatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura cùm cerneret terrestria corpora Solis luce caldiora reddenda esse, quàm suopte ingenio sint, minus caloris stirpium, & animantium generi attribuit, quàm ad eorum vitam, & propagationem requirebatur, vt ex natiuo, & ascititio calore quantum eis sat esset, compararetur: sic animantium corporibus tanto minus natiui caloris indidit, quantum affluxu cordis communicandum eis erat. *De spiritibus Aristot.*

E x dictis patet quamobrem cor fons vitę dicatur, videlicet quia ab eo, vt à fonte, vitales operationes dimanant. Vnde secundum placita Aristotelis 2. de Gener. animalium, cap. 4. cor primo viuit, postremo interit, quasi vitæ & animæ primordium. Præterea docente eodem Aristotele libro 3. de Partibus animalium capite 4. & lib. 4. eiusdem operis cap. 2. & Plinio lib. 11. Natur. historiæ, cap. 37. cor solum viscerum, atque omnino partium corporis, nullum graue vitium, aut noxam patitur: quia videlicet læsum mortem illico affert. *Cùm enim*, inquit Aristoteles, ***principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit.*** Nullam vero noxam cor pati, argumento est, quod in hostiis cor ita affectum non inueniatur, vt in cæteris visceribus cernitur. Renes enim sæpenumero calculis, & pannis, & papulis referri inueniuntur, itémque iecur, & pulmo, ac potissimum lien. *Cor quam ob causam dicatur fons vitæ.* *Lege Aphro. lib. 2. probat. quæst. 124.* *Aristot. Plin.*

A D V E R T E tamen dictum hoc Aristotelis non vniuersim pro vero accipiendum, sed ordinariè, & vt plurimum. Vt enim cætera omittamus exempla, constat inuentam aliquando fuisse ceruam, quæ sagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Locis affectis, capite 1. & Antonium Beneuentum Italum 1. Admiran. cap. 81. 83. 89. *Cor ceruæ lōgo tempore cū aculeo.*

Quod

Quod animi perturbationes à corde oriundæ interdum noxam corpori, mortémque afferant.

CAPVT VI.



ON erit ab instituto alienum paucis explicare quónam modo animi affectus, seu perturbationes, vt ira, timor, gaudium, aliáque huiusmodi, quæ in corde sedem habent, vitæ noceant; ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem priùs erit in hisce affectibus duo spectari posse: formale, & materiale. Formale est in ira, verbi gratia, appetitus vindictæ. Materiale est ea commotio, siue alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis; qui ad iram concitantur, incalescit, feruétque sanguis circa cor. Non disquirimus ergo in præsenti quam noxam inuehant corpori affectus animi quoad formalem suam rationem spectati: sed secundum id, quod in eis materiæ modum obtinet: sic enim duntaxat corpus immutare, & à natiuo statu dimouere queunt.

Formale & materiale in affectibus.

STATVENDVM in primis est animi affectus, si vehementes sint, & extra modum prodeuntes interdum morbos, ac mortem inferre, quod vt summatim dicamus, præstant nimia contractione, aut effusione spirituum vitalium. Calor enim spiritibus insidens cùm nimium contrahitur, multa fuligine obrutus suffocatur, idémque nimium sparsus effluit, & euanescit. Vt verò de aliquot ex hisce affectibus nonnihil dicamus. In primis ira, quia motus est, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exuscitat, & ab intimis ad externas corporis partes euocat: quo fit vt irati vehementiùs incalescant, cúmque biliosum humorem concitent, & is insita leuitate in cerebrum euadat, accidit nonnunquam, vt irati rationis vsus priuentur, fiántque inopes consilij. Ferunt tamen neminem vnquam ex iræ affectu obiisse mortem. Timor, vt est fuga impendentis mali, ita spiritus, & sanguinem fugam capessere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit. Quo receptu, & quasi repercussu vritur aliquando, & extinguitur natiuus calor ac subita mors sequitur. Idem præstat aliquando verecundia, quæ species quædam timoris est, quo iacturam existimationis ob turpe factum, aut dictum formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ professor, quia lusoriam quæstionem ab Stilbone sibi propositam dissoluere non potuit, dolore pudoréque exanimatus cessit è vita, vt septima Natural. historiar. capite 53. testatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cùm in Io insula ad littus sedens piscatores rogasset, num quid haberent: illi verò hoc enigmate respondissent: Quæcunque cepimus, reliquimus, quæ non cepimus, habemus. Summi ingenij vir, quod horum dictorum perplexitatem explicare nequiret, pudore confectus

Animi affectus qua ratione corpori noceant.

Ira.

Timor.

Verecundia.

De morte Homeri.

confectus diem obiit. Referunt Plutarchus, & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib. 9. cap. 12. Tristitia, quoniam ægritudo est animum premens, calorem intus adigit, membra langore deiicit, corpus eneruat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus est lentus: aut mortis causa non est, aut ad eam non nisi lento gradu ducit. Tristitia animíque tædio obiisse Aristotelem, quod physicam rationem, ob quam Euripus septies die, ac nocte reciprocat, assequi non valeret scripsit Iustinus Martyr in sua parænesi, & Gregorius Nazianzenus in oratione prima contra Iulianum. *Tristitia* *De obitu Aristotelis.*

Lege Alex. 1. lib. problem. quæst. 19. LÆTITIA siue gaudium, sicuti quædam animi iucunditas est, ita dum moderationem seruat, spiritus vitales fouet, bonámque corporis habitudinem confirmat: si autem nimium, ac repente effundatur, nonnunquam ita spiritus laxat, & confertim dissipat, vt interitum subito afferat. Cuius rei cùm non pauca suppetant exempla antiquitatis, nos pauca tantum in medium afferemus Nuntiata cladæ, quæ ad lacum Trasimenum Romanis acciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia nimio gaudio expirauit. Altera cùm falso mortis filij nuntio mæsta domi sederet, ad primum redeuntis conspectum exanimis concidit, atque ita quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit. Refertur à Liuio lib. 2. Decadis 3. à Plinio lib. 7. cap. 53. à Valerio Maximo libro nono, cap. 12. Philippides Comœdiarum scriptor haud ignobilis, cum in poëtarum certamine præter spem vicisset, effuseq; gauderet, præ lætitiæ magnitudine repentè mortuus est. Diagoras Rhodius cùm tres filios adolescentes, vnum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem eodem Olympiæ die simul coronatos videret, & eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris impositis oscularentur, simúlque gratulabundus populus flores vndique in eum iaceret, tanti impotens gaudij spectante populo animam efflauit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. cap. 15. *Fœmina præ nimia lætitia mortua.* *Liuius.* *Valerius.* *Diagoras.* *Gellius.*

Solutio problematum ad cor spectantium.

CAPVT VII.



NVNC aliquot problemata ad cordis, de quo suprà egimus, considerationem pertinentia enodabimus. Primum sit. Estne verisimile id, quod ab Ægyptiis traditum scripsit Censorinus in libro de Natali die Romanorum, & Plinius lib. 11. Natur. Historiæ cap. 37. videlicet augeri cor per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideoque non viuere hominem vltra centesimum annum defectu cordis? R. Fictitium id planè videtur, *De cordis incremento, & decremento quorundam opinio.*

& à veritate alienum,cum neque anatomicæ obſeruationis experientia, nec phyſica ratione,nec idonea Philoſophantium auctoritate comprobetur.

2 S i cerebrum tanto eſt corde excellentius, quanto ſentire & mouere præſtat vitæ,id eſt, perfectè viuere, quàm ſimpliciter viuere; vnde & ſolæ cerebri functiones principes vocantur, cur Ariſtoteles 2. de Partibus animalium cap.7. putat cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum, nec aliud ei munus defert,quàm refrigerare cor? Reſp. Ariſtoteles ſummum ius cordi tribuit, & in eo non ſolum vitalium, ſed etiam naturalium, animaliúmque functionum, non remotum & commune tantum,ſed etiam proximum principium conſtituit. Quare nihil mirum ſi cor cerebro vbique anteponat,& illud huius gratia efformatum putet. Verùm multo veriſimilior habetur Medicorum & aliorum complurium ſententia delegantium vim naturalem hepati,animalem cerebro, vitalem cordi, atque ita ſimpliciter anteponentium cordi cerebrum, ſpectata maiori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt, vt à nobis in libris de Ortu,& interitu copioſè diſputabitur. Nec videtur etiam probabile mutuari cor frigiditatem à cerebro, tum quia longa intercapedine ab eo diſtat,tum quia abundè ad id ſufficit reciprocatio aëris ad pulmones attracti, & arteriarum pulſus.

De hac re agemus ex professo in 1. de ortu & interitu.

Relinquitur ſententia Ariſtotelis.

3 S i cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei reſpondens calidior eſt, quàm poſterior? R. Tum quia cor ob craſſitudinem interiectorum oſsium, & muſculorum, minus acriter retro operatur: tum quia à ſpinæ, & vertebrarum frigore eius-actio retunditur. Adde quod licet cor ſimpliciter in medio ſitum ſit, nonnihil tamen cuſpide antrorſum vergit.

Cordis ſitus.

Virtus magis ſparſa, minus potéſt.

4 C v r ea, quæ pro magnitudine ſuorum corporum grandius cor habent, vt lepores cerui, mures hyænæ, aſini, pantheræ, muſtellæ timidiora ſunt? R. Quia exigua copia caloris, qui animoſitatis auctor eſt, in magno conceptaculo exoleſcit, fitq; ſanguis frigidior. Itaque vt in paruo & magno domicilio, idem ignis non æquè calefacit, ſed minus in magno, ſic in his calor non pariter agit. Ariſtoteles 3. de Partibus animalium cap. 4.

5 C v r ij, quibus piloſum, ſiue hirſutum cor fuit, inſignem audaciam, & animi robur præ ſe tulere. Verbi gratia, præter alios, Leonides, qui, vt ſcribit Plutarchus in parallelis, facto in hoſtes impetu multis confoſſus telis ad Xerxem peruenit, eíque coronam abſtulit, quo mortuo Xerxes, cùm ei cor diſſecuiſſet, piloſum inuenit? Reſponſio. Quia huiuſmodi homines præcalidi ſunt, & fuliginoſa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concreſcunt.

6 S i cor vitæ fons eſt, quo pacto veritati conſonat, quod ait Ariſtoteles hoc in libro, inſecta, & teſtudines auulſo corde viuere? R. Quia vt docet idem Ariſtoteles libro 4. de partibus animal.

animal.cap.6.istiusmodi animalia,ficuti imperfecta sunt, ita non vni tantum loco addictū habent vitæ principium,adeoque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obeundis præsit.

7. Cvr quemadmodum vitales spiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur?R.Quia vt spiritus ad animales functiones iuuandas idonei sint, minus caloris habere debent,quàm in corde obtineant,ideoque ad cerebrum perferuntur,vt eius frigiditate calorem mitigent,animalésque euadant,ficuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primum,deinde aqua temperant. *Spiritus vitales, & animales.*

Dilutio problematum circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur.

Capvt VIII.



Vemadmodvm secundum Peripateticam disciplinam tam irascendi, quàm cupiendi appetitus in corde sedem habet,vt alibi ostendimus, ita omnes animæ passiones, quæ ab hoc gemino appetitu manant, in corde resident. Quare hinc sumpta occasione aliquorum problematum ad prædictos affectus spectantium declarationem,subiiciemus.Primum sit. Cùm calor,seu potius sanguis, aut spiritus, quo calor quasi curru vehitur, pro affectuum diuersitate variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (siquidem tristitia vrgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur.) Quænam putanda erit efficiens causa huiusce motionis, præsertim cùm spiritus, & omnino reliquus sanguis, anima careat? R. Mouentur spiritus,& sanguis impulsu animæ, quæ ipsos, prout necessitas exigit,huc illuc citra omnem deliberationem naturali instinctu agitat, quod præstat interuentu facultatum motricium, attrahentium,expellentium-ve. *Vterque appetitus sensitiuus residet in corde.*

2. Cvr timentes expallescunt?R.Quia anima, vt vitæ consulat,sanguinem,& spiritus, custodiæ gratia,ad penitiora euocat,& contrahit:sanguis verò est,qui corpori floridum,& roseum colorem spargit.Eademque causa est cur,qui metuunt,tremunt: cum enim calor sanguini, & spiritibus insidens membra, neruosque sustineat,& tueatur,consequens est,vt partes corporis calore defectæ ægrè fulcire se possint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus,& labris,maximè inferiori,quia eæ partes,vt minus habent sanguinis, ita faciliùs inalgescunt. Accedit quod imum labrum magis pendulum est sicque plus indiget caloris adminiculo, quàm superiùs, ac proinde faciliùs laxatur & quatitur. *Sanguis colorem floridum spargit membris.*

3. Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad

interiora reuocat, cur pauore affectis cor tremit? Respons. Quia timor etsi calorem interiùs adigat, non eum ad cor, sed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus crassescunt, fiuntque grauiores spiritus frigore, quod parit imaginario defectus ad resistendum imminenti malo, vt D. Thomas 1.2.quæst.44. art.1.edisserit.

4 Cur iis, quos subitus timor perculit, capilli horrent? Vnde illud nobilis poëtæ. *Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.* R. Quia frigiditas, quæ calori in viscera præ metu fugienti succedit, spiracula cutis, & capillos stringit, qui pressi, strictique sursum eriguntur. Similiter obtremit vox, hæretque metu consternatis, quia formandæ vocis instrumenta calore destituta præstare officium nequeunt. *Virg. libro 3. Æn.*

5 Cur metuentes sitis inuadit vt patet in iis qui dicendo conturbantur: sitire enim vehementer consueuerunt. Itaque labra eluunt, & nonnihil subsorbent. Idem etiam liquet in iis qui prælio victi fugam arripuere. Namque graui siti se tunc fuisse oppressos confitentur. R. Quia collecto introrsus calore ardent viscera, humidumque absumitur, ex quo sequitur frigidi, & humidi appetitio, quæ est sitis.

Sitis quid. Pudor species timoris.

6 Cum pudor species timoris sit, definiturque à Philosophis metus iustæ reprehensionis, cum rursus timor contrahat, & in occultum demergat, quonam modo pudor sanguinem diffundit, & faciem tingit ac rubefacit? Respons. Hãc difficultatem proposuit, sed insolutam reliquit Gellius libro 19. Noct. Attic. capit. 6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1.2.quæst.44.art.1.in hunc fere modum. Cùm se nobis obiiciunt pericula, quæ non solum appetitui animali, sed etiam naturæ aduersantur, cuiusmodi est mortis discrimen: in tali metu non solùm accidit contractio ex parte appetitus; sed etiam ex parte naturæ corporalis; proindeque reuocatur introrsus calor (de hoc timore paulò ante locuti fuimus.) Malum autem, quod verecundia extimescit, non opponitur naturæ, sed appetitui animali; ideoque fit tunc contractio secundum animalem appetitum, non secundum naturam corporalem, hoc est, refugit quidem appetitus obiectum pudoris, non tamen natura introrsum fugit ad se tuendum, cum id naturæ non sit aduersarium saltem directò; ideóque pudefactis diffunditur ad exteriora sanguis. Addit Macrobius, libro sexto. Saturn. capite vndecimo. Naturam pudore tactam ita sanguinem ante se pro velo tendere, vt videmus eum, qui erubescit, manum sibi ante faciem frequenter opponere. Fracastorius in libro de Sympt. & Antip. capite 12. ait quia verecundia versatur circa defectum proprium in præsentia alterius, ideo fieri motum sanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant: laborat autem maximè facies in præsentia alterius, qui nostros defectus iudicet.

D. Thom.

Macrob.

7 Cur

7 Cvr apud veteres philosophos in prouerbium abierat iram non habere, qui mentem non habeant? R. Duplex est ira, altera illiberalis, contumacísque naturæ signum, quæ tendit ad odium, ad vltionem, ad contumeliam, & occasiones nocendi quærit, ac tempora. Altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quæ sopitos animos erigit & ad rem gerendam exuscitat, quæ ex animo mollitiem, langorem, hebetudinémq; omnem exterminat. atque ad virtutem, & ad decus capessendum calcaria admouet. Non priorem iram, sed posteriorem commendabat verus illa philosophantium paræmia. *Duplex ira.* *Ira cos fortitudinis.*

8. Cvr verecundia in adolescentibus ingenui animi signum habetur? R. Quia indicat curam defectus, qui timetur cuius proinde corrigendi spes est. Vnde qui arrogantes sunt, cæterósque contemnunt, nec scelerum & propriorum defectuum curam habent, impudentes, & inuerecundi esse consueuerunt. *Verecundia signum ingenui animi.*

9 Cvr capti oculis plerumque longè absunt à verecundia? R. Quia vt ex dictis constat, eorum nos pudet, quæ in propatulo sunt & quæ existimamus nō probari iis, quos videmus, & quorum auctoritatē extimescimus. Vnde, vt refert Atheneus lib. 13. pudor in oculis esse dicitur. Quo respexit Socrates apud Platonem in Phædro, vbi de amore dicturus oculos tegit. *Pudor in oculis.*

10 Cvr vehementer irascentibus oculi rufescunt? R. Quia excitato ad cor feruore; sanguis tenuior in caput effertur, & ad oculos, in quibus, quia pellucidi sunt, vapores sanguinei facilè apparent.

11 Cvr tristitia, seu dolor; & volupras comites iræ sunt, vt docet Aristoteles 7. Ethicorum cap. 6. R. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria, alióve damno, cuius memoria dolorē facit. Sed altera ex parte nascitur voluptas quatenus illata vindicta, eiúsve inferendæ præmeditatio, iucunda est.

12 Qvinam suopte ingenio audaces sunt? R. Qui multo sanguine, & spiritu abundant atque adeò natura calidi existunt. Namque in his anima strenuè operatur, & resistit, & in periculis: & si portio sanguinis, & spirituum in interiora se condat. bona tamen pars loco manet. Quare nec expallescunt, nec tremunt, vt alij. Quod si ante pugnam aliúdve periculum, id faciant, mox animos assumunt, & timorem castigant. E contrario natura frigidi, & exangues, timidi sunt, vt senes, fœminæ, & melancholicorum genus. *Audaces qui.*

13 Cvr nimium audaces, initio, ante pericula promptiores sunt, in ipsis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt? R. Quia cum rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non ante expendant, & omnia prosperè sibi cessura confidant, initio præcipites feruntur, postea in ipso congressu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & intimiditatem recidunt. Secus iis accidit, qui vera animi fortitudine com- *Audaces initio præcipites, postea timidi.*

muniti sunt. Nam cùm se, suásque res & actiones expendant, nec quicquam vltra, quàm vires & recta ratio exigit, conentur; nihil eis improuisum accidit, cúmque honestatis & decoris obtinendi ergo, sese in discrimen inferant, virtutis ardore incitati cœpta persequuntur.

Quæ dolorẽ & tristitiam leuant. 14. CUR dolor, seu tristitia fletu, contemplatione, somno mitigatur? R. Doloris acerbitas fletu mitescit, quia strangulat inclusus dolor atq; exæstuat intus, cogitur & vires multiplicare suas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora: & animi intentio quodammodo dissipatur, atq; ita dolor, vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit quod ea operatio, quæ affectioni, & statui præsenti congrua, & accommodata est, propter conuenientiam, delectationem parit: homini autem tristitia affecto nihil magis consentaneum, & cognatum, quàm fletus. Minuitur etiam tristitia cõtemplatione, & somno, tum quia hæc duo valde iucunda homini sunt, iucũditas verò tristitiæ aduersatur, eámque pellit: tum quia hęc cogitationem auocant à consideratione rerum, quę tristitia peperere. *Cõtemplatio tristitiam minuit.*

15. CUR tam dolor, quam lætitia lachrimas excutiunt? R. Quia dolor auocato intus calore meatus stringit, qui humorem oculis contentum exprimunt. At lætitia diffuso calore meatus laxat quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lachrymæ quas dolor fundit, calidæ, quas lætitia, frigidæ sentiuntur? Nimirum quia dolor genas, quibus lachrymæ fluunt, frigidas reddit, collecto intus calore: gaudium easdem calidas efficit calore ad cutem diffuso, vnde calidæ genæ frigidas sentiunt lachrymas, frigidæ calidas: quia vnumquodque à suo contrario dignoscitur: & lachrymę comparatione vnius subiecti calidæ sunt, comparatione alterius, frigidæ. *Vide Cel. lib. 12 ca. 3. & 4.* *De lachrymis.*

16. CUR qui gaudent ruborem ad cutem fundunt? R. Quia anima appulsu rei iucundæ spiritus, sanguinémque refundit; &, vt Alexander 1. lib. problem. quæst. 13. ait. *Natura sponte rei occurrit quæ grata extrinsecùs accessit: quemadmodum nos amicis, obuiam vltro procedimus.*

Similitudo causa amoris. 17. SI similitudo beneuolentiam conciliat, ac mater amoris dicitur: vnde Aristoteles 8. Ethic. cap. 1. ait simile appetere simile, & 2. Rhetoric. lib. cap. 11. recensens quæ quibus sint iucunda, scribit, vt plurimum ea natura sese delectari, quæ genere sint coniuncta, aut similia, vt hominem homine, equum equo, adolescentem adolescente: si inquam ita res habet, cur qui eandem artem profitentur, eiusdémque rei studio cognati, ac similes existunt, non raró mutuis sese odiis impetunt: vnde prouerbium: *figulus figulum odit: Faber fabro inuidet?* R. Quia beneuolentiam quam artis similitudo conciliare deberet, in rixas conuertit, honoris, & pecuniæ æmulatio: ob idque in Symposiacis Plutarchus vetat Sophistas, poëtas, cantores, & id genus hominum, *Figulus cur figulum odit.*

ad

ad conuiuia iungi, ne quid oriatur rixæ.

18 QVAMOBREM interdum amantes amentes fiunt? R. Tum ob alias causas: tum quia vehemens, & assidua cogitatio rei erga quam afficiuntur, spiritus in cerebrum euocat, & calore iis aduecto cerebrum, atq; internorum sensuum officinas vltra modum accendit earúmque temperiem dissoluit, qua dissoluta nequeunt potentiæ suis muneribus ritè ac rectè fungi. *Amantes amentes.*

IN LIBRVM DE LONGITVDINE, ET BREVITATE VITÆ.

Quanam diuturnioris, & breuioris vitæ causæ sint.

CAPVT I.



VEMADMODVM vita in calido, & humido consistit, vt fuit à nobis superius explicatum: ita causa lógioris æui in hisce duobus optimè temperati, idoneamq; inter se proportionem habentibus sita est, & è conuerso causa vitæ breuioris in eisdem parum aptè commistis. Censentur verò hęc optimè temperata, cùm humidum illud, quod aëreum & tenax, ac bene cohærens esse oportet, haud nimis præualet, alioqui calorem obtundet, & extinguet, non secus, ac oleum sese effundens ellychnij flammam abolet. Item cùm calor non ita excellit, & dominatur, vt humidū sua voracitate citius, quam par est, depascat, & absumat. Opus est etiam vt humidum non multa excrementa, aut peregrinæ materiæ admixtionem in se cohibeat. Vt enim flamma olei fæce depasta, tetrica, & molesta est: sic naturæ munia à natiuo calore orta, si calor turbido, & excrementitio humido alatur, obscura sunt, imperfecta, morbida parúmque diuturna. *De temperatione calidi & humidi.*

SED præter dictam humidi, & calidi temperationem, ac symmetriam, aliæ quoque sunt extrinsecus aduenientes causæ, quæ ad vitæ diuturnitatem, & breuitatem non parum conferunt. In primis cœlestium corporum influxus syderúmque aspectus, & irradiatio, tam ea quam quisque in genitura & ortu suo habuit, quàm quæ ad regionem, in qua versatur, pertinet. Cùm enim mundus hic inferior, vt 1. Meteor. cap. 2. Aristoteles ait, supernis lationibus obnoxius sit, ab iisque regatur, non dubium, quin viuentia pro ratione aspectuum, nunc beneficam qualitatem ad tuenda corpora, aliàs aduersam, noxiámque à cœlo accipiant. *Cœlestium influxus.* *Aristot.*

FACIT quoque ad id soli, & regionis bonitas, aut inclementia, teste Aristotele 4. de Generat. animalium cap. vltimo, siquidem hæc corpus assiduè alterant, ac permutant, & nonnunquam eius substantiam nimio æstu dissipant, nunc frigore arefaciunt, & congelant. Propter cœli, soliq; feruorē in ea Indiæ parte, quam Oror vocant, indigenas longæuos, & integra valetudine esse perhibent, ita vt alij ad vigesimum supra centesimum annum cruda, viridiq; senecta perueniant, alij etiam multo diutiùs viuant. Item in quadam Indiæ plaga narrat Plinius lib. 7. cap. 2. homines non expuere, non capitis, aut dentium, aut oculorum, raró aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pandore dicebatur, in conuallibus sitam annos ducentos viuere solitam, in iuuenta candido capillo, in senectute nigro. Ad hæc in fastigio montis Athi scribit Solinus cap. 21. oppidum fuisse Achrotum nomine, in quo dimidio longior, quàm in aliis regionibus incolentium vita prorogaretur.

Quorundam vita diuturna.

Solinus.

AD idem multum habet momenti ratio victus: si enim is temperatus sit, materiæ dilabentis fluxum commodè resarcit, vitámque seruat, & promouet: si modum excedat, alendi vires labefactat. Quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine temperantiæ beneficio diutiùs viuunt: multi sibi nimium indulgentes, ciborum, & potuum nimietate immaturè decedunt. His adde multa esse ciborum genera, quorum alij suapte vi corporibus detrimentum, & morbos afferunt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de esu carnium & in tractatu de præceptis bonæ valetudinis. Tandem solent vitam minuere labores intempestiui, animi perturbationes, profusæ corporis voluptates, frequentes curæ, assiduus mœror, cæteráque id genus, quæ aut natiuum calorem dissipant, aut coactum præfocant.

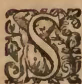
PORRO & si non vniuersim, frequentius tamen accidit, vt longiori vita fruantur animalia, quæ grandiora sunt, & sanguine prædita, & terrestria, quàm minora & exanguia: quæq; in aquis degunt. Vt plurimum etiam diuturniora sunt quæ in calidis, quàm quæ in frigidis locis incolunt, & mares quàm fœminæ, vt docet Aristoteles cap. 2. huius libri. Et verò quædam ex animantibus insignem vitæ breuitatē sortiuntur. Nam verbi gratia apud Hypanim fluuium in Ponto circa Solstitium oritur volucre quadrupes, quod vltra diem non superest, vnde Hemerobion vocatur, teste Plinio lib. 11. cap. 36. & ante Plinium Aristot. lib. 5. de Natura animalium, cap. 19. Alia præ cæteris longæua sunt, vt cerui, & elephanti, quippe ceruos post centum annos viuere deprehensum est aliquibus captis cum aureis torquibus, quos Alexander Magnus apponi iusserat, vt refert etiam Plinius lib. 8. cap. 32. Elephantos vero ducentis annis, & quosdam trecentis superstites esse affirmat Aristot. lib. 8. de Histor. animalium, cap. 9.

QVOD

QVOD ad arbores attinet longo æuo durant,& vltra ducentesimum annum olea, oleaster, cupressus, platanus, ilex, palma: & vt plurimum quæ natura tardè crescunt prolixè viuunt. Quæ vero celeriter adolescunt, cito occidunt, vt ficus, prunus, malus, myrtus, salix. Item aquaticæ celerius emoriuntur, præfœcundæ senescunt citius, odoratæ, & quarum crispa materies est, viuaciores sunt.

CAPVT II.

Solutio problematum ad diuturnitatem breuitatémque vitæ pertinentium.



SEQVITVR explicatio problematum, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum sit. Si humidi copia longioris vitæ causa est,cur homines præcipiti ætate, cùm iam ad moriendum vicini sunt, humore scatent, vnde & frequentiùs excreant, & hasmate infestantur? R. Hi non aëreo, & vitali humido conspersi sunt: sed aqueo, & excrementitio, quod natiuum calorem interimit.

2 CVR humidum innatum beneficio humidi nutrimentitij non poterit ex æquo resarciri, atque in multa secula hominum vita prorogari? R. Semper id, quod in locum innati humidi reponitur deterius est,habétque se ad illud vti aqua ad vinũ, quod sui permixtione decolorat, & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longè meliùs, quàm vel artis industria, vel ciborum exquisita bonitate ascisci queat, quasi propria præstantissimi humidi officina sit maternus vterus eiúsque natiua materia, illa quæ viuentis formam primò excipit. Itaque ætatis progressu semper humidum illud primigenium, hoc est à vitæ primordiis insitum degenerat: præsertim cum & alimentũ quantumuis salubre sit, & aliæ causæ externæ ipsum continenter oppugnent, & à primæua temperie deiectum assiduè carpant, vt in libris de ortu, & interitu pluribus exponemus. *Nequit humidum innatum æquali bonitate resarciri.*

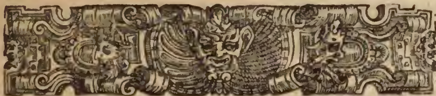
QVODNAM è quatuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius est? R. Quod obtinent ij quibus sanguinea complexio inest: hæc enim optimam calidi, & humidi permixtionem sortitur, cùm in cæteris aliis qualitatum permixtio ad prorogandam vitam minus commoda cernatur,vt calor, & siccitas in tem- *Temperamenta quatuor.*

inualidum esse, quia minus sit respirationibus opportunum, proindéque facilè putrefactum iri cùm sua natura humidum sit. Nam & reliqua etiam dum non mouentur & torpent, neque exhalant, facilè vitium contrahunt, & tabescunt. His adde dentes raros, materiæ imbecillitatem, aut paucitatem arguere, quod debilioris naturæ argumentum est.

5 Cur bibones, & qui se frequenter vino ingurgitant mortem sibi accelerant? R. Quia ascititio calore humidum primigenium celeriter absumunt ipsúmque natiuum calorem euanescente eius pabulo dissipant. Secus accidit iis, qui moderato vtuntur vino, quo natiuus calor iuuatur, & ciborum decoctio promouetur. Plato tamen 2. de legibus omnino vetat, ne adolescentes ad annum vsque duodeuigesimum, vinum bibant, & rectè quidem, ne si vini calor ad feruorem ætatis accesserit, ignem igni addant.

*

FINIS.



INDEX CAPITVM, QVAE CONTINENTVR IN COMMENTARIIS LIBRORVM ARISTOTELIS, QVOS PARVA NATVRALIA APPELLANT.



In librum de Diuinatione per somnum.

In librum de Respiratione.

In librum de Iuuentute, & senectute.

In librum de Vita, & Morte.

In librum de Longitudine & breuitate vitæ.

INDEX PRÆCIPVARVM RERVM, QVAE IN HOC OPERE PARVORVM NATVRALIVM CONTINENTVR,

in quo numerus paginam indicat: P, principium: M, medium: F, finem.

Memoriam

Somnus.

Species, siue imagines.

Spiritus animales, & vitales.

Vigilia.

Vita.

FINIS.